

Fredagen den 21 april

Kl. 10.00

§ 1 Justerades protokollet för den 13 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1659 och 1660 till konstitutionsutskottet.

§ 3 Inrättande av ett centralt personregister, m. m.

Föredrogs

skatteutskottets betänkande nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar rörande vissa anslag inom finansdepartementets verksamhetsområde för budgetåret 1972/73 jämte motioner

konstitutionsutskottets betänkande nr 17 i anledning av motion angående rätten att utnyttja datakommunikationsnät m. m.

finansutskottets betänkande nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställning om anslag för budgetåret 1972/73 till anskaffning av datamaskiner m. m. jämte motion

näringsutskottets betänkande nr 17 i anledning av motion angående målsättningen för datateknikens utnyttjande, m. m. och

civilutskottets betänkande nr 19 angående uppskjuten fråga om användningen av för budgetåret 1972/73 under tolfte huvudtiteln anvisat förslagsanslag till Länsstyrelserna.

Herr TALMANNEN yttrade:

Samtliga här föredragna betänkanden debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande alla dessa betänkanden framställs under den gemensamma överläggningen.

I det följande redovisas endast de betänkanden och punkter vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

*Skatteutskottets betänkande nr 17**Punkten 2*

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1 bilaga 9 (punkten C 6, s. 48-57 i utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1972) föreslagit riksdagen att till Riksskatteverket för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 59 200 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat att medel skulle anvisas för inrättande av ett centralt personregister, CPR.

Fredagen den
21 april 1972*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

I detta sammanhang behandlades

motionen 1972:302 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdt att riksdagen vid behandlingen av statsverkspropositionen bil. 9, Finansdepartementet, punkt C 6 beslutade

a. att ställningstagandet beträffande att inrätta ett centralt personregister skulle anstå till dess användningen av ADB-register reglerats genom särskild lagstiftning i enlighet med vad som anförts i motionen, samt

b. att till Riksskatteverket för budgetåret 1972/73 anvisa ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 1 191 000 kronor minskat förslagsanslag av 58 009 000 kronor,

motionen 1972:415 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdt

a. att riksdagen inte — innan sekretess- och integritetsfrågorna lösts — beviljade medel för en sammankoppling av centrala personregistret (CPR) med riksskatteverkets personnummerregister utan avslag Kungl. Maj:ts hemställan om ett anslag på 285 000 kronor för programmering av databehandlingsrutiner för CPR samt för omläggning av riksskatteverkets personnummerregister och anslutning av detta till CPR,

b. att riksdagen uttalade att ingen anslutning av terminal eller datamaskin till CPR-systemet fick ske förrän offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén (OSK) lagt fram förslag till lösning av de i motionen berörda integritetsfrågorna och dessa föranlett beslut av riksdagen,

c. att riksdagen uttalade att centrala personregistret inte borde göras tillgängligt för kreditupplysningsbyråer samt att adresser ur registret inte borde tillhandahållas för spridning av selektivt direktadresserad reklam i avvaktan på OSK:s och kreditupplysningsutredningens arbete,

motionen 1972:631 av herr Brundin m. fl. (m) vari hemställdt

a. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:tt uttalade att ett centralt personregister i avvaktan på en tidsenlig sekretesslagstiftning enligt dess mening inte borde upprättas,

b. att riksdagen till riksskatteverket för budgetåret 1972/73 beslutade anvisa ett förslagsanslag av 58 000 000 kronor, dvs. en besparing om 1,2 miljoner kronor, samt

motionen 1972:1454 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdt att riksdagen skulle avslå de medel som i propositionen 1972:1 Bilaga 9 föreslagits till utveckling av ett centralt personregister (CPR).

Utskottet hemställde

att riksdagen

a. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionerna 1972:302, 1972:415, 1972:631 och 1972:1454 till Riksskatteverket för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 59 200 000 kronor,

b. hos Kungl. Maj:tt begärde att en rådgivande parlamentarisk nämnd inrättades för prövning av frågor rörande CPR i enlighet med vad utskottet förordat.

Reservation hade avgivits av herrar Magnusson i Borås (m), Eriksson i Bäckmora (c), Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Nilsson i Trobro (m), Olof Johansson i Stockholm (c) och Levin (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1972:415 samt med bifall till motionerna 1972:302, 1972:631 och 1972:1454 till Riksskatteverket för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 58 009 000 kronor.

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Finansutskottets betänkande nr 16

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:1, bilaga 9 (punkt IX:5, s. 85–86 i utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för de 3 januari 1972) föreslagit riksdagen att dels medge att datamaskinutrustning beställdes till en kostnad av – utöver tidigare medgivet belopp – högst 95 000 000 kronor, dels till Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner för budgetåret 1972/73 anvisade ett investeringsanslag av 58 000 000 kronor.

I detta betänkande hade behandlats motionen 1972:629 av herr Schött m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen i avvaktan på en närmare redogörelse för statens behov av ytterligare datamaskinsutrustning skulle avslå Kungl. Maj:ts hemställan om riksdagens bemyndigande för beställning av datamaskinsutrustning för 95 miljoner kronor.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972:629 medgav att datamaskinutrustning beställdes till en kostnad av – utöver tidigare medgivet belopp – högst 95 000 000 kronor,

2. att riksdagen till Statens datamaskinfond: Anskaffning av datamaskiner för budgetåret 1972/73 på kapitalbudgeten under diverse kapitalfonder anvisade ett investeringsanslag av 58 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar Burenstam Linder (m) och Brundin (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1972:629 medgav att datamaskinutrustning beställdes till en kostnad av – utöver tidigare medgivet belopp – högst 88 000 000 kronor.

Näringsutskottets betänkande nr 17

I detta betänkande hade behandlats motionen 1972:1321 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari föreslagits

att riksdagen skulle hos regeringen anhålla om utredning angående målsättning för datateknikens utnyttjande i syfte att öka medborgarnas inflytande och så att kapitalets forsknings- och utbildningsdominans bröts,

att riksdagen skulle hos regeringen hemställa att staten övertog

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

basverksamheten inom elektronikindustrin för att göra det möjligt att driva den framtida utvecklingen enligt de i motionen angivna principerna, att det s. k. SIBOL-projektet skulle helt övertas av staten och underordnas den allmänna inriktning av datatekniken som motionen skisserat,

att riksdagen skulle hos regeringen anhålla om förslag till sådan lag att de sammankopplingar av databanker som var under planering t. ex. i CPR förbjöds och all handel med persondata stoppades.

Utskottet hemställde att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1321.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1321 hos Kungl. Maj:t begärde åtgärder på datateknikens område i enlighet med vad reservanten anfört.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c):

Herr talman! I den svenska pressen förekom för en tid sedan en uppmärksammas debatt om förment äsiktsregistrering vid en värnplikts-riksdag i Örebro. Det som där förekom ansågs som ett obehörigt intrång i den personliga äsiktsfriheten och möttes med stark kritik, inte minst från riksdagens sida.

I dag har riksdagen att ta ställning till ett förslag om införande av ett centralt personregister som fullt utbyggt kommer att innebära ett liknande intrång i den personliga integriteten, som endast kan elimineras genom lagstiftningsåtgärder avseende offentlighetsprincipens tillämpning för ADB-informationen. Sådan lagstiftning saknar vi ännu, och i avvaktan på den anser vi reservanter att inrättandet av ett centralt personregister bör anstå till dess frågorna om offentlighet och sekretess blivit prövade av riksdagen.

Datatekniken har bara på ett tiotal år fullständigt förändrat en mängd rutiner i samhället. Detta har skett utan att några direkta beslut har fattats i riksdagen om inriktningen av användandet av detta nya hjälpmedel. Datatekniken påverkar en mängd faktorer som har stor betydelse för den enskilde individen, t. ex. hans rättsskydd och hans skydd för den personliga integriteten. Det är därför nödvändigt att vi snarast möjligt får till stånd en ingående debatt om hur den nya tekniken bäst skall kunna användas för att tjäna de enskilda människorna och inte komma att härska över människorna.

Vad frågan ytterst gäller är hur informations- och kontrollsystemen i samhället skall byggas upp och hur den demokratiska kontrollen av dessa system skall kunna utövas. En allmän princip för uppbyggnaden av den datalagrade informationen måste vara att den skall vara decentraliserad. Man eliminerar därmed inte möjligheterna för missbruk av informationen, men man försvårar detta. Under alla omständigheter måste decentraliseringen vara den rådande principen så länge man inte har en tillfredsställande lagstiftning. Det decentraliserade datasystemet är för närvarande det enda skydd den enskilde individen har. Dessa synpunkter

kommer vidare att utvecklas av herr Olof Johansson i Stockholm, som också är anmäld på talarlistan.

I nu berörda sammanhang har vi främst att ta ställning till ett konkret register för ADB-användning. Jag vill då betona att ett införande av ett centralt personregister i nu rådande rättsläge är av avgörande principiell betydelse för det fortsatta handhavandet av datafrågor.

Det centrala problemet är om vi skall införa ett centralt personregister utan att ha en ordentlig lagstiftning som garanti för att systemet icke missbrukas. Utskottsmajoriteten verkar vara väl medveten om de principiella betänkligheter, som kan riktas mot införande av denna typ av register i nu rådande rättsläge, men anser sig likväl ha skapat tillräckliga garantier mot missbruk.

Det skydd som utskottsmajoriteten förordar kan sammanfattas i tre punkter:

1. Restriktivitet när det gäller villkor för anslutning till det centrala personregistret.

2. Ett förlitande på de spärrmöjligheter som datatekniken erbjuder.

3. Inrättande av en rådgivande parlamentarisk nämnd som Kungl. Maj:t skall rådgöra med innan anslutning till CPR beviljas.

Det kan tyckas att dessa åtgärder erbjuder ett tillfredsställande skydd för den personliga integriteten. Jag tror dock att denna fråga måste ses i ett större perspektiv. Räcker detta integritetsskydd vid en utvecklad och fullt utbyggd datateknik? Kommer vi att få en datalag som är så stark att den skyddar den personliga integriteten, även om vi har ett centralt register av denna typ?

Svaret på dessa frågor måste bli att vi i dag inte vet detta. Med den snabba utveckling vi för närvarande har inom datatekniken är det omöjligt att bedöma vilka konsekvenser inrättandet av ett centralt register kan få. Vi måste därför avvakta och ta ställning till detta den dag vi har en färdig datalag, mot vilken man kan bedöma effekterna av ett sådant här system.

Herr talman! Jag vill betona att det nu inte gäller *när* vi skall införa ett centralt personregister utan *om* vi skall göra det. För detta har vi inte beslutsunderlag i dag.

Det finns en principfråga i utvecklingen av detta ärende, som berörs ganska ingående i reservationen vid skatteutskottets betänkande nr 17, nämligen att regeringen sökt ställa riksdagen inför ett mer eller mindre fullbordat faktum. Kungl. Maj:t har redan bundit sig för hyreskostnader för maskiner, och dessa kostnader är väsentligt större än de personalkostnader vi nu har att ta ställning till. Detta agerande från regeringens sida är synnerligen märkligt, då man i andra sammanhang sagt sig vara medveten om de problem ur integritetssynpunkt som finns när det gäller dataregister.

Enligt min mening får det helt enkelt inte gå till på det viset att bindande avtal ingås innan beslut fattats i riksdagen. Att så har skett nu kommer att åsamka samhället en kostnad på drygt 3 miljoner kronor, om riksdagen avslår förslaget om införande av ett centralt personregister. Det politiska ansvaret för denna kostnad måste ligga hos regeringen. Jag vill dock uttrycka en förmodan om att ett bifall till reservationen inte

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

innebär att de förhyrda maskinerna kommer att stå oanvända, utan att samhället åtminstone kan täcka en del av sina utgifter genom att hyra ut maskinerna för andra ändamål.

Herr talman! Skyddet för den personliga integriteten kan aldrig få bli en kostnadsfråga. Vi kan inte välja mellan pengar och människor. I en valsituation mellan eventuella rationaliseringsvinster och den enskilde medborgarens möjligheter att skydda sig för insyn i sina privata angelägenheter måste man välja det senare alternativet. Det finns i detta sammanhang inget utrymme för chanstagningar.

Jag yrkar därmed bifall till reservationen vid skatteutskottets betänkande nr 17.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Till skatteutskottets betänkande nr 17 har vi fogat en reservation, som vänder sig mot att ett centralt personregister införes nu, innan frågan om sekretessbestämmelserna lösts. Vi reser anser att den personliga integriteten är i fara om man skapar de tekniska förutsättningarna för att nyttja ett centralt personregister, innan man genom lagbestämmelser skapar garantier för att registret inte skall kunna missbrukas.

Gången i det här ärendet är på något sätt bakvänd. Först borde man ha skapat de nödvändiga lagrummen för sekretesskydd och därefter ha vidtagit de åtgärder som erfordras för uppbyggande av ett centralt personregister. Reser anser vänder sig inte mot att man skapar de tekniska förutsättningar för ett genom datorer uppbyggt personregister som kan ge service åt de statliga myndigheterna och på andra områden inom samhällslivet där behov kan uppstå. Vad reser anser däremot anser absolut nödvändigt är att man har sådana sekretessbestämmelser att missbruk av personregistret inte kan ske. Man bör därför kunna finna vägar så att det stora register som nu planerats inte fullföljes förrän sekretessfrågan på ett tillfredsställande sätt lösts. Vi tycker det är rimligt att datorerna väntar på lagarna i stället för tvärtom, som utskottsmajoriteten föreslår, dvs. att först bygga ut datorerna och sedan komma med lag.

Själva förutsättningen för databankernas användning är den handlingslinje som fastställs efter det att offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén framlagt sina förslag till lag som skall reglera databankernas användning. Den enskilde måste få en garanti för att systemet skall kunna fungera tillfredsställande också ur den enskildes synpunkt och framför allt med hänsyn till berättigade krav på integritetsskydd som den enskilde har rätt till.

Reser anser att datorerna är fullt medvetna om att datorerna är ett effektivt redskap som kan tjäna samhällsintressena, och de har visat sig ändamålsenliga och lämpliga att använda i det moderna samhället.

Datorerna skall dock inte vara ett redskap för olika reklamjippon så att man med deras hjälp sorterar fram vad man tror är särskilt intressanta grupper av köpare. Det har bidragit till att skapa en onödigt misstänksamhet mot det seriösa arbete som datorerna kan utföra.

På en lång rad av områden i vårt samhälle, där vi ställer höga krav på

service, skulle verksamheten starkt försväras om vi inte hade tillgång till de snabba datorerna, inte minst inom näringslivet där man är starkt beroende av betalningsförmedling, som kan bedrivas på ett ytterst snabbt och tillfredsställande sätt inom bl. a. postgirots och bankernas förmedlingsverksamhet. Även när vi inom det här huset skall beställa våra tåg- och flygbiljetter får vi erfara de fördelar som en snabbt arbetande dator kan ge i form av service och snabba besked. Som medborgare kommer vi ofta i kontakt med det arbete som utförs av datorerna, t. ex. försäkringsbolagens premieanvisningar liksom långa rader av övriga bokförings- och kontosystem, som vi dagligen på ett eller annat sätt berörs av. Förutom att datorerna utför dessa arbeten snabbt och med stor säkerhet frigör de arbetskraft som tidigare sysselsatts med tråkiga och krångliga rutinarbeten.

Utvecklingen på datateknikens område har gått synnerligen snabbt, vilket inneburit att lagstiftningen sackat efter. Reservationen försöker balansera kravet på integritetsskydd och lagstiftning mot ett berättigat krav att utvecklingen på detta viktiga område får fortsätta och att kostnadsbesparingar och förenklingar tillvaratas, framför allt i de stora, administrativa processerna i samhället.

Det är dock en sak som vi inte kan underlåta att fasthålla vid, nämligen att det i första hand är medborgarnas krav på integritet som skall ha företräde och att man av ekonomiska skäl inte får tumma på det begreppet.

Utskottsmajoriteten, som tillstyrker regeringsförslaget, har i sin skrivning understrukt behovet av integritetsskydd men anser att man i avvaktan på kommande förslag till lagstiftning under hand skall kunna medge en fortsatt utbyggnad av det centrala personregistret. Utskottsmajoriteten har föreslagit inrättande av en rådgivande parlamentarisk nämnd som Kungl. Maj:t skall höra innan medgivande lämnas till anslutning till CPR. Utskottsmajoriteten går motionärerna till mötes så långt att den dessutom föreslår att samtliga i riksdagen representerade politiska partier skall ingå i denna nämnd.

Då det gäller önskemålet om integritetsskydd för den enskilde skiljer sig inte utskottsmajoriteten och reservanterna åt i själva grundbedömningen. Vad som däremot skiljer är att reservanterna vill ha garantier om lagstiftning, innan man går vidare med utbyggnaden av ett centralt personregister.

Det kan återopas att man för närvarande från olika register kan inhämta uppgifter som kan nyttjas på olika sätt, och där har man inte ett fullgott integritetsskydd. Detta är riktigt. Men genom att sammanföra dessa register till ett centralt register underlättar man ytterligare möjligheten att utnyttja registret på ett sätt som icke är önskvärt ur den enskildes synpunkt. Om man nu på grund av förbiseende gått en bit på vägen där integritetsskyddet inte är tillfredsställande löst, finns det inte anledning att man på de grunderna skall gå vidare och hänvisa till att man inte heller nu har en tillfredsställande lösning av sekretesskyddet för de befintliga dataregistren.

I avvaktan på utredningens förslag borde man därför kunna införa tillfälliga bestämmelser som omöjliggjorde ett felaktigt utnyttjande av

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

befintliga register. Efter det att OSK framlagt sina förslag och dessa remissbehandlats kommer det att ta avsevärd tid innan sådan lagstiftning som möjliggör ett tillfredsställande sekretesskydd för den enskilde hunnit träda i kraft.

Det föreligger otvivelaktigt starka fördelar med ett centralt personregister. Jag vill i detta sammanhang särskilt peka på den omständigheten att flera stora dataanvändare redan i dag skulle kunna bygga upp egna personregister med hjälp bl. a. av länsstyrelsernas databanker. Detta vore en olycklig utveckling och bör därför förhindras med tillfälliga bestämmelser. Skulle man för lång tid stoppa tillkomsten av ett centralt personregister och dessutom inte hindra uppkomsten av privata databanker, i långa stycken stående utanför samhällets kontroll, skulle detta leda till att vi fick en splittrad och osäker bild på detta viktiga område, vilket vore en högst otillfredsställande utveckling. Som min personliga uppfattning vill jag framhålla att jag ser stora risker för framtiden i detta. Därför hoppas jag att utvecklingen på det här området nu går in i sådana banor, att det material som OSK kommer att framlägga och som efter sedvanlig remissbehandling kommer att ligga till grund för lagförslag skall få utgöra basen för upprättandet av en samhällskontrollerad databank, där den enskilde får en garanti för ett fullgott sekretesskydd som inte skall medföra olägenheter och där den personliga integriteten garanteras. Jag utgår därför från att den planering och utveckling av register som bl. a. sker på den statliga sidan av riksskatteverket och statskontoret kan fortgå och att OSK:s material med det snaraste framlägges.

Enligt min uppfattning borde man kunna finna vägar där man kan tillvarata de ekonomiska och tekniska fördelar som är förknippade med en vidare utveckling av ett centralt personregister samtidigt som man skapar tillfälliga bestämmelser gällande fram till den tid man fått slutgiltig lag fastställd som garanterar tillfredsställande sekretessbestämmelser.

Det är beklagligt att regeringen gått händelserna i förväg och inte avvaktat lagstiftningen förrän man bundit sig för dyrbara kostnader. Det får inte vara så att regeringen ställer riksdagen inför mer eller mindre fullbordat faktum, särskilt som det gäller en sådan för den enskilde så viktig fråga som ett fullgott sekretesskydd. De tidigare på länsstyrelserna införda dataregistren har alltid föregåtts av principbeslut av riksdagen.

Den gången av ärendet anser vi reservanter vara den riktiga och inte som nu att man går händelserna i förväg. Vi finner det särskilt anmärkningsvärt att regeringen gått denna väg då den bör vara klart medveten om att det för närvarande saknas tillfredsställande regler för ett integritetsskydd i vad det gäller de av staten ägda dataregistren. Det får inte tas som intäkt att man nu på grund av de dispositioner som regeringen vidtagit faller undan för att göra det ändå mer bekvämt för sig än för närvarande att insamla datauppgifter om den enskilde, där man inte har några som helst garantier för att de utlämnade uppgifterna inte kommer att användas på ett sådant sätt att det uppstår skadeverkningar. De förluster som kan uppstå för statsverket genom uteblivna rationaliseringsvinster plus kostnaderna för de förhärda maskinerna får tas när ett

sådant läge uppstått att valet står mellan att tumma på sekretesskyddet och att garantera den enskildes integritet. Ansvar för de förluster som kan uppstå får helt läggas på regeringen som handlagt denna fråga på sätt som skett.

Då det kan dröja länge innan ett slutgiltigt lagförslag kan läggas fram — i sämsta fall kan det dröja flera år — är det beklagligt att handläggningen av frågan om ett centralt dataregister kommit i sådan otakt i fråga om å ena sidan tillgång till det material som datorerna kan tillhandahålla och å andra sidan den lag som måste stiftas för att reglera detta materials användning. Det får aldrig uppstå någon tvekan när det gäller att garantera den enskildes berättigade krav på sekretesskydd mot otillbörligt utnyttjande för syften som inte är förenliga med integriteten.

Det borde gå att få fram tillfälliga bestämmelser, som givetvis skall underställas riksdagens prövning, där man dels hindrar utnyttjandet för inte önskvärda ändamål av redan nu befintliga datorer som det allmänna råder över, dels tar tillbörlig hänsyn till arbetet med vidareutvecklingen av ett centralt personregister.

Utskottsmajoritetens utslag är inte tillfredsställande även om det skulle kunna ge en viss insyn och kontroll. Bestämmelserna måste underställas riksdagens prövning för att man skall få de garantier som fordras för ett fullgott sekretesskydd och för att det material som datorerna tillhandahåller inte skall kunna missbrukas utan tjäna det syfte som de avsetts för, dvs. vara ett serviceorgan för det allmänna och för näringslivets berättigade behov.

Reservanterna i skatteutskottet tillmäter denna fråga sådan vikt att vi finner att Kungl. Maj:ts förslag bör avslås. Innan ställning tas till en utbyggnad av ett centralt personregister måste sekretess- och integritetsskyddet kunna garanteras. De förslag som OSK kommer fram till kan komma att visa på möjligheter att med betryggande garanti för sekretesskyddet utfärda tillämpningsföreskrifter som kan gälla tills slutgiltig lag träder i kraft. Den frågan skall dock först prövas av riksdagen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den reservation som är fogad vid skatteutskottets betänkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Det är naturligtvis helt riktigt, som redan sagts från denna talarstol, att datasystem kan vara till mycket stor nytta även i den offentliga förvaltningen. Ett huvudvillkor måste dock vara att lagstiftningens intentioner uppfylls innan ett sådant system börjar användas. Offentlighetsprincipen i vår förvaltning är avutomordentligt stort värde, och vi menar väl alla att den bör bevaras. Men det är naturligtvis också av mycket stor vikt att uppgifter om enskilda personer icke på ett obehörigt sätt utnyttjas så att den personliga integriteten kränks.

När man nu begär att få inrätta ett personregister, CPR, tycker jag det är litet egendomligt att man inte kan invänta resultatet av de undersökningar som utförs av den tillsatta kommittén. Det är inte tillfreds-

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

ställande att först inrätta ett system med datateknik och sedan i efterhand stifta lagar som skall reglera dess användning. Rimligtvis bör man i stället gå den motsatta vägen och först klara av lagstiftningen för att därefter gå in för de olika systemens användning. Utskottsmajoriteten säger också själv detta i sitt betänkande:

”Det föreligger ett uppenbart behov av en lagstiftning som reglerar datateknikens användning, och förslag i sådan riktning kommer att inom kort framläggas av OSK.”

Dessutom har statskontoret yttrat sig i en skrivelse till skatteutskottet. I den framhåller statskontoret:

”Statskontoret delar uppfattningen att utvecklingen inom dataområdet i sig kan innebära att den personliga integriteten äventyras. För att undanröja risken härför måste såväl lagstiftningsåtgärder som åtgärder på det tekniskt-administrativa planet vidtagas.”

Detta är precis ett bevis för att den ståndpunkt som reservanterna har intagit måste vara den rent sakligt riktiga, och det är mot den bakgrunden som jag har ytterligt svårt att förstå att utskottsmajoriteten har kunnat komma fram till de slutsatser som den har dragit.

Nu säger utskottet att för att skapa vissa garantier skall man ha en parlamentariskt sammansatt kommitté med representanter för samtliga politiska partier. Ja, den kan naturligtvis göra nytta, men jag tror att det är litet farligt om man ger sig in på en sådan linje, som ju kan innebära att en parlamentarisk kommitté kommer att skapa vissa riktlinjer för behandlingen av datamaterialet och de problem som sammanhänger med detta, varefter det följer en lagstiftning här i riksdagen. Inte heller detta kan vara den riktiga gången.

Sett emot den här bakgrunden, herr talman, tycker jag att alla sakliga skäl talar för att riksdagen nu borde bifalla den reservation som har fogats till skatteutskottets betänkande nr 17. Därför ber jag att få yrka bifall till denna reservation.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Här kommer att målas med mörka färger, och man kommer att diskutera datautvecklingen i dess helhet. Herr Magnusson i Borås säger att vi i vårt betänkande talar om att det finns behov av en närmare utredning till grund för utbyggnaden, men det gäller ju inte CPR, det centrala personregistret. Vi är medvetna om att skall man bygga ut data i stort, då skall man ha bättre grund för sin bedömning. Det är det vi syftar på, inte alls på den fråga som behandlas nu.

Majoriteten inom skatteutskottet har betraktat den fråga som vi behandlar i dag rent praktiskt och ekonomiskt. Det gäller helt enkelt ingenting annat än att komplettera de olika statliga ADB-registren med färsk information från ett centralt personregister. Enligt min mening finns det inte någon som helst anledning att dramatisera det här, om vi håller oss till vad det verkligen gäller.

I det centrala registret skall ingå de grundläggande folkbokföringsuppgifterna och uppgifter om omyndighetsregistrering, värnpliktskod, pensionsförhållande, nationalitet samt taxerad och beskattningsbar inkomst.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

men förmögenhetsuppgifter får inte lämnas. Länsstyrelsernas personaviregister och riksskatteverkets personnummerregister skall ersättas av bildskärmsterminaler som ansluts till centrala personregistret.

Vad kan man nu nå med det här registret? Och är det så angeläget som vi inom utskottsmajoriteten tycker och riksskatteverket och många andra anser? Ja, man undviker bl. a. att ändringsuppgifter insamlas dubbelt, som nu sker — ett alldeles onödigt arbete. Man uppnår att folkbokföringsmyndigheterna får ett riksomfattande sökregister. Inom uppbördsverksamheten blir CPR av särskild betydelse när det gäller att identifiera skatteinbetalningar, men man får även kontroll av utbetalningar av överskjutande skatt.

Detta nya systems främsta uppgift är alltså att tillgodose folkbokförings- och skatteverksamheten. Avsikten är att man till CPR skall ansluta terminaler och datorer inom den offentliga sektorn, men även det enskilda näringslivet skall kunna få vissa möjligheter att utnyttja CPR. Men jag vill att ni skall observera att det för anslutning kommer att krävas Kungl. Maj:ts tillstånd.

De system som är avsedda att anslutas till CPR skall erhålla information därifrån, och de skall alltså inte själva lämna någon egen information. För dem som ansluter terminaler blir det lätt att skaffa snabba och korrekta uppgifter. Söker man från en terminal vissa uppgifter, så kan man få dem på fem eller sex sekunder.

Men det tekniskt nya i systemet är att detta uppgiftslämnande kan spärras vid just den uppgift man skall ha. Om jag skulle vilja ha uppgift på min skatteåterbetalning så kan registret kort och gott ge mig den och inga andra uppgifter. I det nuvarande systemet, som man slår sådan vakt om, går inte det, utan vill jag ha en uppgift så får jag också uppgifter om andras överskjutande skatt. Med nuvarande system har man inga möjligheter att ta ut just de uppgifter som vederbörande önskar, utan då får man med också andra uppgifter av samma slag. Med CPR kan man lämna enbart de uppgifter det är fråga om och inga obehöriga därutöver. Är det inte detta i och för sig en förbättring i förhållande till nuvarande system beträffande integritetsskyddet? Vad säger herr Eriksson i Bäckmora och herr Larsson i Umeå om det? Kan ni förneka det?

Jag vill starkt betona att samtliga uppgifter som skall ingå i CPR redan finns i nuvarande system. Då förstår jag inte förskräckelsen över att vi vill ha ett centralt register. Alla dessa uppgifter som skall ingå i det centrala registret är nu offentliga. Det sker alltså ingen ändring. Vill nu reservanterna komma upp och förklara för kammaren de tekniska riskerna med det nya systemet? Har ni över huvud taget satt er in i det så att ni vet hur det verkar? Ni talar om ett datasystem som man skall bygga ut i Sverige några år framöver. Men här är det ju fråga om en rent praktisk sak, ett personligt sökarregister som är så rationellt att man kan gå centralt i stället för att springa ut på olika platser där det är ännu större risker för att det kanske kan lämnas uppgifter som man vill skydda.

Vi har i utskottet mycket noga diskuterat och prövat denna fråga, och vi har inom majoriteten funnit att det nya systemet inte kommer att

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

innebära några risker för den enskilda integriteten. Jag är inte säker på att inte även de andra är lika övertygade, men det har gått så mycket politik i den här frågan att det inte tjänar mycket till att diskutera. Jag försöker emellertid ändå något förklara vad det är fråga om. Vi är lika angelägna att slå vakt om den enskilda integriteten som någonsin herrar Eriksson i Bäckmora, Larsson i Umeå, Magnusson i Borås och andra är. Jag tror inte man vågar påstå att det är på annat sätt. Men vi har funnit att det är lätt att skapa garantier mot otillbörlig användning.

Jag vill erinra om att statskontoret i sitt yttrande till skatteutskottet betonar att de uppgifter som skall ingå i CPR "finns redan nu i olika statliga ADB-register vilka är offentliga". Det var vad jag sade tidigare, men det betyder ju mera vad statskontoret säger än vad jag påstår.

Kontoret understryker vidare att "den ofta nödvändiga identifikationen av enskilda personer blir mera betryggande både ur säkerhets- och integritetsskyddssynpunkt om möjlighet finns att utnyttja ett centralt personregister. Bl. a. kan på CPR ställas mycket höga krav på kvalificerad kontroll av behörighet och korrekthet vid in- och utmatning av data beträffande enskilda personer." Hur kan statskontoret vara så bakom flödet när det gäller de här sakerna, undrar jag, om man nu skall tro herrarna Eriksson i Bäckmora, Larsson i Umeå och Magnusson i Borås.

Och statskontoret fortsätter: "Härtill kommer att man genom att koncentrera personinformation till CPR även kan medverka till att förbättra integritetsskyddet genom att myndigheters och andra organisationers behov av personuppgifter i de egna systemen minskar eller i vissa fall kanske helt bortfaller när sådan information i stället kan hämtas från CPR." Det är också vad jag sade tidigare. "Därför kan uppnås bättre överblick över befintliga personregister och deras utnyttjande", heter det vidare, och detta är väl obestridligt.

Ingen torde kunna bestrida att propositionens förslag är praktiskt, rationellt och ekonomiskt försvarbart. Det gör inte heller reservanterna. Det enda de söker bygga upp ett avslag på är alltså denna svartmålning av hur det skall bli när dataregistren utbygges någon gång. Herr Eriksson i Bäckmora kom t. o. m. dragandes med SÄPO och alla underligheter som har inträffat därvidlag.

Risken för den personliga integriteten är alltså det enda argument man har. Jag har försökt påvisa, bl. a. genom att citera statskontoret, att den personliga integriteten ingalunda blir mindre skyddad utan tvärtom.

Men vi har ända föreslagit inrättande av en rådgivande parlamentarisk nämnd som Kungl. Maj:t skall höra innan medgivande lämnas om anslutning till CPR. Det är ytterligare ett försök från vår sida att övertyga dessa skräckslagna reservanter om att det här blir ingen fara. I nämnden skall ingå representanter för de politiska partierna. Men dessa representanter tror inte herrarna på -- de litar inte på sina kamrater som kommer in i en sådan nämnd, utan de tror att dessa också far vill av någon anledning och kommer att medge utlämnande av uppgifter som skulle vara alldeles förskräckliga för den enskilde.

Jag har svårt att förstå detta. Men enligt OSK -- offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén, som det heter med ett långt ord -- sträcker sig skyddsåtgärderna beträffande CPR längre än lagstiftningen

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

kräver, och det är värt att notera. Vi menar att med denna nämnd och de ytterligare åtgärder som föreslås i propositionen, bör garantier skapas för att CPR inte kommer att innebära något hot mot den enskildes integritet.

Och vad när man med ett avslag? Jo, rent sakligt sett förhindras en rationell registerföring. På länsstyrelser och annorstädes - t. o. m. på riksskatteverket - får man sitta och plita manuellt med kortregister. Det är ett tråkigt arbete som man knappast får arbetskraft till, det är tidsödande osv. Man hindrar också utvecklingen av andra datasystem, och man medverkar till en onödigt kostnad för statsverket på över 3 miljoner kronor genom senareläggning bara ett år.

Det är vad man när - inga som helst förtjänster utan bara nackdelar. Det är alldeles uppenbart.

Reservanterna anmärker på att riksdagen ställs inför ett fullbordat faktum. Det är inte min sak att försvara Kungl. Maj:t - det får regeringen sköta själv. Jag skall därför inte diskutera den saken i annan mån än att jag hänvisar till den redogörelse som finns i betänkandet, där ni kan se att riksdagen redan 1946 beslöt att man skall införa ett centralt sökregister över befolkningen, fastän man då inte hade datatekniken. Men så överrumplade är ändå inte ledamöterna av denna kammare som man vill göra gällande. Det bör inte heller vara avgörande för ett beslut.

Herr talman! Detta är ett fristående problem som inte kräver att vi avvaktar någon utredning. Om vi håller oss till vad saken gäller, alltså ett rent praktiskt, rationellt och ekonomiskt ordnande av denna fråga, borde kammaren kunna bifalla utskottets hemställan, till vilken jag yrkar bifall.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c) kort genmäle:

Herr talman! När vi här varnar för riskerna för den personliga integriteten säger herr Brandt att vi är ute och svartmålar. Men så enkelt är inte detta problem, herr Brandt, att man kan tillgripa ett sådant uttryck för att komma ifrån svårigheterna.

Vårt ställningstagande i denna fråga innebär att vi ansett att den enskildes integritet måste gå före allt rationaliseringstänkande. Och utskottsmajoritetens skrivning kan i det fallet aldrig ge samma garantier som en lagstiftning, och därför är det en sådan vi först är i behov av. Här har frågorna nu kommit i bakvänd ordning. Vi borde som sagt först ha en lagstiftning som reglerar offentlighetsprincipen; därefter kan vi gå vidare.

Herr Brandt medger nu att vidareutvecklingen av datasystemet skapar osäkerhet för den personliga integriteten, och det är precis vad vi har sagt. Och, herr Brandt, vem ger garantier för vad som matas in i systemet och hur uppgifterna utnyttjas, när vi en gång har infört datametoden? Vi kan inte i dag få några fasta garantier för det, med mindre än vi har en lagstiftning på området.

Sedan sade herr Brandt, och det är helt riktigt, att de uppgifter som skall finnas i detta dataregister redan finns hos länsstyrelserna, där vem som helst kan ta del av dem. Förklara då, sade herr Brandt, vad det är för skillnad. Ja, skillnaden är den, herr Brandt, att så som uppgifterna nu finns tillgängliga ute hos ett flertal länsstyrelser är de svårare att samla in, än om man får dem samlade centralt på ett ställe. Då blir uppgifterna mera lättillgängliga än om man måste inhämta dem hos flera länsstyrelser.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Slutligen undrade herr Brandt hur statskontoret kan vara så bakom flödet, men det är ett uttryck som jag aldrig har fyllt om statskontoret. Det vill jag inte tro. Men jag vill gärna citera den tvekan som statskontoret ger uttryck för i sitt remissvar, där man säger följande: "Statskontoret delar uppfattningen att utvecklingen inom dataområdet i sig kan innebära att den personliga integriteten äventyras. För att undanröja risken härför måste såväl lagstiftningsåtgärder som åtgärder på det tekniskt administrativa planet vidtagas."

Ur detta utläser jag en betydande tveksamhet hos statskontoret.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt ställde den direkta frågan hur vi såg på de nuvarande registren som finns ute hos länsstyrelserna. I mitt anförande gav jag besked om det. Vi anser det vara otillfredsställande att man, som nu är fallet, kan lämna ut uppgifter därifrån och att ingen är skyddad för det. Men när man nu här kanske har gått litet för hastigt fram och inte har ett tillfredsställande system, så kan ju inte detta tas till intäkt för att fortsätta på den inslagna vägen.

Nu säger herr Brandt att det inte finns några risker alls med detta dataregister. Men om utskottsmajoriteten anser det riskfritt, så är det högst egendomligt att utskottet skriver som det gör i betänkandet, nämligen följande: "Det föreligger ett uppenbart behov av en lagstiftning som reglerar datateknikens användning, och förslag i sådan riktning kommer att inom kort framläggas av OSK." Man säger vidare: "Utskottet har också förståelse för den kritik som riktas mot att länsstyrelsernas ADB-registrerade uppgifter används för selektiv reklam och annan kommersiell verksamhet." Utskottsmajoriteten är helt på det klara med att det inte är tillfredsställande som det nu är. Vi kan ju bara konstatera att vi inte har någon lag i dag som ger ett tillfredsställande sekretesskydd.

Vad vi reserverar vill ha är en garanti för människorna att registren inte kan utnyttjas på ett otillbörligt sätt. Det bör finnas möjligheter både att inom rimlig tid få fram bestämmelser som hindrar de nuvarande dataregistrens användning på ett icke önskvärt sätt och att i avvaktan på slutgiltig lagstiftning tillämpa sådana bestämmelser att den personliga integriteten garanteras. Det är det vi är ute efter.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt vill göra gällande att det här inte skulle vara något märkvärdigt. Han tänker inte på att det här är fråga om att inrätta ett centralt register som omfattar hela det svenska folket och som tydligen skall utgöra grunden för ett ytterligare påbyggt register. Det är detta som är det allvarliga.

Nu säger herr Brandt att man kan reglera det här. Ja, visst kan man det; det har vi inte ett ögonblick bestritt. Men vi menar att det är nödvändigt att man först får fram de regler som skall vara bestämmande för systemets användning och sedan inrätta dataregistret. Det är ingenting annat vi har begärt.

Herr Brandt gör också gällande att statskontoret med stor entusiasm skulle ha ställt sig bakom förslaget. Jag har redan tidigare citerat vad

statskontoret uttalat, och det har också herr Eriksson i Bäckmora gjort. Dessutom framgår det att det finns reservanter bland de tjänstemän på statskontoret som handlagt detta ärende, och där synes tveksamheten vara större.

Därför tror jag det finns all anledning att följa utskottsreservanternas linje och se till att vi först får en lagstiftning; det finns redan en kommitté som arbetar på en sådan, och den skall inom kort framlägga sitt förslag. Man bör naturligtvis avvakta detta förslag och den därpå följande lagstiftningen. Jag kan inte förstå varför man annars tillsätter en kommitté som skall framlägga ett förslag till lagstiftning som skall reglera datasystemens användning.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Man blandar här ihop datateknikens framtida utveckling, som både statskontoret och utskottsmajoriteten talat om, och införandet av CPR. Inför datateknikens framtida utveckling krävs naturligtvis de utredningar och annan underbyggnad för ytterligare beslut som jag har talat om. Men jag har här talat om vad statskontoret och utskottsmajoriteten säger om CPR. Detta är två skilda saker — kan man inte försöka hålla isär dem? Här citerar man vad statskontoret, utskottsmajoriteten och andra säger om datateknikens framtida utveckling här i landet. Den skall vi inte besluta om här i dag. Jag är säker på att det kommer upp talare som här ser spöken på ljusan dag, därför att de är rädda för en framtida utveckling av datasystemen. Men den här frågan gäller endast en överföring av det material som nu finns ute på länsstyrelsen och på andra håll till ett centralt sökregister.

Man påstår att uppgifterna då blir lättillgängligare än tidigare. Både statskontoret och vi har påvisat att det centrala personregistret tvärtom medför ett ökat skydd för den personliga integriteten.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Även utskottsmajoriteten visar sin tveksamhet beträffande möjligheterna att med nuvarande bestämmelser klara av integritetsskyddet. I annat fall hade ni väl inte föreslagit den parlamentariska nämnden. Den har ni ju föreslagit såsom ett säkerhetsskydd för integriteten, och det visar ju att även ni är oroliga.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, vi är inte oroliga. Jag försäkrar att majoriteten är helt på det klara med vad jag har sagt här tidigare. Att vi ändå föreslagit den parlamentariska nämnden är, som jag sade, inte för vår skull, utan det har ju gått troll i det här. Egentligen är all plädering fullkomligt onödig eftersom man har bestämt sig för att rösta ner förslaget, men jag har ändå för kammaren velat redogöra för vad det innebär. För att i någon mån ge de tveksamma råg i ryggen föreslår vi t. o. m. den parlamentariska nämnden, som säkert annars skulle vara obehövlig. Men låt oss ta den som en sista garanti, om ni nu litar på att riksdagsledamöter eller parlamentariker kan ge råd i dessa frågor till Kungl. Maj:t, som skall avgöra frågan om en anslutning.

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Herr HAGBERG (vpk):

Herr talman! Jag kommer att dels beröra skatteutskottets betänkande nr 17, dels näringsutskottets betänkande nr 17 och vår motion som gäller hela datateknikens utnyttjande.

Datatekniken har på ett par årtionden skaffat sig en ställning som inget tidigare teknikområde har kunnat skaffa sig. Vi läser i tidningarna med jämna mellanrum om att datorer har siat om framtiden eller att de har gjort misstag. Datatekniken, som den nu utnyttjas, framställs som något ödesbestämt, och man ger uttryck för att datorerna håller på att ta över. Vi menar att dessa tankar bestämt måste tillbakavisas. Liksom all annan teknik har datatekniken utformats för ett konkret ekonomiskt-politiskt sammanhang. Tekniken utformas av dem som har makten i företagen, den utformas av den statliga sektorn efter de politiska motiv som staten skall tjäna. Statens uppgifter under kapitalism är ju att underlätta och vara ett serviceinstrument för den privata kapitalismens utveckling i landet. Det är kanske därför naturligt att statens datapolitik har utformats till vad den är i dag.

Det är mot denna bakgrund som vi inom vpk bedömer datatekniken och hur den skall utnyttjas. I vilken tjänst skall den stå och vilka skall teknikens framsteg tjäna? För oss är det inga problem, tekniken måste hela tiden vara i lönearbetarens tjänst.

Vi anser att det inte får vara så att nya tekniska rön skall förstärka det klassamhälle som vi redan har, där makten koncentreras allt mer. Vi kan bara se på hur industrin utnyttjar datatekniken. Man använder datatekniken vid produktionsuppläggningar, där hänsyn tas endast till de krav som företagsledningen har. Effektiviteten får vara avgörande här.

Datateknikens utnyttjande beror på programmeringen. Därvidlag är lönearbetarna helt utestängda, precis som de är när det gäller den övriga verksamheten inom företagen. En annan inriktning skulle ge lönearbetarna ett inflytande över produktionsuppläggningen inom företagen. Detta betyder att man i sådant fall skulle behöva kunskaper om datatekniken och dess utnyttjande.

Men för närvarande är datorn ett gissel för lönearbetarna. De fick i höstas reda på att de var alldeles för mycket sjuka. Datatekniken utnyttjas för att gå igenom lön, socialbidrag och sjukdom, och sedan ville man låta påskina att arbetaren anmälde sig för mycket sjuk.

Man var alltså inte sen att från arbetsköparhåll utnyttja tekniken för att få en bevisbörd mot lönearbetarna.

Men arbetarna själva kan inte försvara sig mot sådana här påhopp och med en modern teknik påvisa arbetsmiljöns negativa konsekvenser, inverkan av de stämpelklockor som finns i arbetslivet, ackordssystemet, de kemiska ämnena som förs in i industrin och den beslutsprocess som man har i företagen. Däremot har företagsledningarna inrättat rationaliseringsavdelningar i syfte att göra arbetaren så effektiv som möjligt. Hela staber av tekniker står till företagsledningarnas förfogande.

I denna organisation för effektivitetens skull ingår såsom ett led datatekniken, som mer och mer kommer att bli ett gissel på arbetarnas bara ryggar. Det behövs krafttag för att stoppa denna utveckling. Fackföreningsrörelsen måste kanske som i Norge själv ta initiativ för att

bryta kapitalets monopol över den tekniska forskningen på dataområdet. Ett bra exempel är det norska järn- och metallarbetarförbundet, som sedan två år har arbetat tillsammans med radikala forskare för att utforma en alternativ forskning och en alternativ användning av datatekniken.

Den forskning och utveckling på datateknikens område som bedrivs i vårt land äger inte rum i svenska företag. Internationella monopolkapitalistiska företag, främst IBM, styr utvecklingen i detta land. Den roll som utländska intressen spelar i denna bransch inger stor oro och visar också vilken inställning den svenska regeringen har till dessa frågor. Underlåtenheten att utforma en svensk datapolitik är påfallande. Naturligtvis hade det varit bäst om utvecklingsarbetet skett inom svenska företag.

Vad som nu behövs är att elektronikindustrin överförs i statens ägo. Det betyder ett statligt övertagande av de viktigaste försvarsindustrierna, som i huvudsak ligger inom elektronikområdet. Det skulle möjliggöra en ny inriktning av datatekniken, så att den kunde träda i arbetarnas tjänst. Men något hopp om ett statligt övertagande finns inte just nu. Den tillsatta näringspolitiska utredningen inger inte det hoppet. Utredningens direktiv är alltför begränsade och tidsplanen är för utsträckt för att det skulle bli fråga om annat än en nödlösning. De resultat som hittills har kommit fram pekar på att man tydligen är mera intresserad av enskilda företags misslyckanden — t.ex. Facit 1971 — eller av att rädda privatföretag än att skapa en statlig elektronikindustri.

Staten har under 1960-talet mycket snabbt byggt upp ett register som överförts till databanker. Jag ser detta såsom ett led i effektiviseringen av den statliga byråkratin. Det är viktigt att påpeka att utbyggnaden av informationssystemen och databankerna är till för att tjäna byråkratin. Det finns ingen inriktning på att utnyttja dessa system för att öka insynen i och kontrollen över myndigheterna. Finansdepartementets databank ser jag såsom en automatisering av arbetet. Det personaladministrativa informationssystemet PAI är också ett exempel på hur man kan förenkla vissa rutiner. PAI skall innehålla en fullständig förteckning över samtliga anställda inom den centrala förvaltningen och den övriga statliga verksamheten. Men förutom förteckningen skall registret innehålla uppgifter om tjänsteställning, tidigare tjänster, karriär samt andra personliga upplysningar. För närvarande är dock den typ av statliga databanker, som är baserad på ett personregister, den allra viktigaste.

På länsstyrelserna finns mycket detaljerade uppgifter om svenska medborgare och i Sverige bosatta utlänningar. Vi vet att under de senaste åren har uppmärksamats flera transaktioner med personuppgifter till reklamfirmor och affärsdrivande företag. Att USA-ägda ITT tillsammans med flera utländska kreditupplysningsbyråer har köpt upp register över samtliga svenskar via länsstyrelsernas register visar också vilken nonchalans regeringen har visat denna fråga. Först i år skall offentlighets- och sekretesslagstiftningskommitténs betänkande komma. Det visar också vilka som i dag har initiativet när det gäller hur man skall handskas med datateknikens utveckling. Utvecklingen får först fortgå och skapa problem. Först därefter kommer lagstiftarna, men då sitter de redan fastlåsta. Man är sannerligen sent ute.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Ett annat personregister som kan visa efter vilka principer de statliga databankerna är organiserade utgör arbetsmarknadsverkets informationssystem. Där har arbetsmarknadsstyrelsen uppgifter om personer som på ett eller annat sätt kommit i kontakt med verket: det är bidrags- och lönerutiner, som bakas ihop med övriga personliga data. Här ser man i huvudsak hur information om arbete och tjänster sammanställs. Man frågar sig var informationen finns om företagens bullernivå, olycksfallsfrekvens, ägandeförhållanden osv. Sådana uppgifter skulle ju ge den som söker ett arbete information om företagens struktur i stället för att som nu är fallet uppgifter om dem som söker sig ut på arbetsmarknaden eller som vill ha annat arbete.

Den enorma information som finns hos myndigheterna ger stora möjligheter att styra människorna. Medborgarnas inflytande och insyn är i det närmaste lika med noll.

När man, som nu, planerar ett personregister och regeringen begär pengar för att ett sådant personregister skall kunna tas i bruk, anser vi inom vänsterpartiet kommunisterna att vi inte kan gå med på det anslaget. CPR skall ju enligt planerna samla in i stort sett all information som finns inom den statliga byråkratin, och dessutom skall privata intressenter få möjlighet att ansluta sig.

Vi ser i denna utveckling en fara för att den personliga integriteten kommer att hotas, alldenstund lagstiftningen inte är klar. Men det viktigaste för vårt ställningstagande är det faktum att sammanställning av uppgifter från så många håll betyder att myndigheterna får ett fast grepp över medborgarna. Det finns ingen garanti för att myndigheterna inte skall missbruka den information som finns i CPR. Det redan nu största personregistret är rättsväsendets informationssystem, och däri ingår ju SÄPO:s register, som håller på att läggas om på data. Vi har nyligen upplevt hur SÄPO arbetar, och om sedan också rättsväsendets informationssystem med SÄPO:s register skall vara med, kan man kanske tänka sig konsekvenserna.

Någon sammankoppling av datasystem anser vi inte alls bör få ifrågakomma så länge medborgarna inte har någon insyn och kan förutse konsekvenserna. Skatteutskottet har föreslagit en parlamentarisk nämnd, som skulle vara rådgivande i fråga om sammankoppling av databanker, men avgörandet skall i sista hand ligga hos regeringen. Vi anser att det inte kan vara någon lösning att inrätta en parlamentarisk nämnd, då regeringen ändå skall ha det slutliga avgörandet. Ett statsråd har ju sagt i den här kammaren att det som är bra för företagen också är bra för folket — då kan man tänka sig vad en sådan rådgivning skulle innebära.

Här gäller det tydligen att till varje pris inrätta ett centralt personregister. Det visar att man inte beaktat den fara som ligger i att datorerna kan utnyttjas mot medborgarna, och det måste väl betraktas som nonchalans. Det är ett uttryck för effektivitetstänkande som inte tar något som helst intryck av de negativa konsekvenserna.

Personuppgifter insamlas som bekant på både privat och statligt håll. De privata bolagen samlar in personuppgifter i anställningsregister, som sedan kan — och det görs också på vissa håll — förmedlas mellan företagen. Men det är inte bara med personuppgifter som bolagen

handlar; man vill nu också utforma ett nytt betalningssystem. Det skall automatiseras, säger man. Det är storbankerna som är huvudintressenter i det systemet. När storbolagen startar det s. k. SIBOL-projektet betyder det att det är våra härskande finansgrupper som styr den här utvecklingen. Det är en skandal att de svenska storbolagen får hålla på med en utredning som berör centrala delar av det svenska ekonomiska systemet. Utredningsarbetet inom SIBOL måste genast överföras till staten, så att det kan underordnas en datapolitik som tjänar folkets flertal.

Vi inom vpk vill som huvudprincip att datatekniken skall få en ny inriktning enligt principen "medborgare över myndighet och arbetare över företagsledning". Därför föreslår vi en utredning i detta syfte.

Det pågående utbyggandet av databanker har främst diskuterats med utgångspunkt i hotet mot den enskilde individens okränkbarhet. Men lika intressant är vad som inte lagras i databankerna. De är alla inriktade på att tjäna traditionella intressegruppers behov. Men det finns ingen data om bullerfarliga arbetsmiljöer. Det finns mycket intima uppgifter om personer som genomgått omskolningar; sammanställningar av folk- och bostadsräkningsdata görs ibland med tanke på byggande av köpcentrum. Men det görs aldrig någon datauppgift över byalagens och andra opinionsgruppers inställning. Den enskilde lönearbetarens ekonomi kartläggs i detalj med hjälp av datatekniken, men ägandestrukturen i det svenska näringslivet är undantagen från datorbaserade informationssystem. Det är på detta vi vill ändra.

Vi vänder oss också mot att statsbyråkratin skall byggas upp efter samma system som privata företag, som i sin tur i datateknikens tidevarv har sina organisationsmodeller hämtade från världsomspännande monopolkapitalistiska företag som IBM, som har 70 procent av den svenska marknaden. Skall den statliga byråkratin i sin verksamhet förstärka sin skyddsriddå mot medborgarna och arbeta efter samma modell som finns inom varje privat företag?

Ser man CPR från denna utgångspunkt kan man inte bidra till att det här projektet genomförs. Motionen 1321 yrkar också avslag på beviljande av anslag. Vi kommer att rösta i enlighet med det yrkandet.

Vi går även emot en sammankoppling av databanker, och vi föreslår att basverksamheten inom elektronikindustrin överförs i statens ägo liksom att man övertar SIBOL-projektet.

I enlighet med dessa synpunkter yrkar jag bifall till reservationen av herr Svensson i Malmö vid näringsutskottets betänkande nr 17.

Herr talman! Bara en sak till. Det gäller den reservation som fogats till punkten 2 i skatteutskottets betänkande nr 17. Vi vill bara deklarera att vi är överens med det yrkande som framförts, men vi tycker naturligtvis inte att det är någon konsekvens att säga att man skall vänta. Vi anser oss vara konsekventa då vi säger nej till sammankopplingar av datasystem på detta vis. Det är från dessa utgångspunkter vi här kommer att rösta på reservationen.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Innan jag säger något om den del av ärendet som vi haft att behandla i näringsutskottet vill jag nämna något om den diskussion som förevarit i skatteutskottet. På s. 6 i skatteutskottets betänkande nr 17 finner jag att herr Hagberg faktiskt får litet medhåll beträffande sina farhågor om bristande kunskaper. Jag känner att jag själv tillhör dem som har bristande kunskaper när det gäller en så svårhanterad materia som hela datatekniken och datautvecklingen får anses utgöra. På det parlamentariska planet har vi nog åtskilligt att lära.

Jag ber att få citera vad skatteutskottet skriver om just de kunskaper som herr Hagberg bl. a. efterlyste: "Utskottet har vid sin prövning av den aktuella frågan inte kunnat återropa någon tidigare erfarenhet av behandling av dataproblem, men utskottet anser sig kunna konstatera att många av de farhågor som uttalats bottnar i bristande insikter om hur tekniken skall utnyttjas i det konkreta fallet. Mot denna bakgrund finner utskottet det angeläget att kunskaperna på dataområdet fördjupas hos de företrädare för de politiska partierna som kommer att föra deras talan i riksdagen i datafrågor." Det sistnämnda vill jag understryka, och jag hoppas att vi under dagens debatt kan lära varandra litet mer om datautvecklingen.

Herr Hagberg har här redogjort för den vpk-motion som vi har fått att behandla i näringsutskottet, i vilken motion bl. a. förekommer tre att-satser som herr Hagberg talade om. Jag skall försöka sammanfatta hur vi har sett på dem i näringsutskottet och hur vi för övrigt ser på hela dataområdet och den snabba utvecklingen där.

Jag vill först säga något om den hittillsvarande allmänna utvecklingen på detta område. I mitten av 1960-talet, kan man påstå, kom det en ny generation av datorer och datasystem. Det blev ökade kapacitetskrav i fråga om minne och snabbhet, korta kopplings- och svarstider till och från terminaltyper. Kraven sträckte sig från sekunder ned till millisekunder, och kraven ökade på teleförbindinger och teleförvaltningar. Det sägs också att de privata näten ofta begagnade sig av leverantörsbunden programvara för sin datakommunikation. Det förekom dålig samordning och utnyttjandet av förbindelser och terminaler var otillräckligt.

Jag hoppas att alla är på det klara med internationaliseringen av denna datautveckling -- den hör till bilden. De flesta teleförvaltningar i Europa och även på andra håll i världen har planer på att introducera allmänna datanät, speciellt anpassade för de nya dataöverföringskraven, och därmed möjliggöra samtrafik mellan olika kunder. Det är intressant, tycker jag, att notera att inom EEC pågår också upprättandet av ett europeiskt datakommunikationsnät. Det är ett projekt inom EEC:s teknologiska samarbete. 15 länder är här med och naturligtvis även Sverige.

När det gäller utvecklingen för övrigt i världen har det ju så mycket talats om Japan här i riksdagshuset. I detta sammanhang kommer också Japan in. Japans utveckling beskriver expertisen på det sättet att den är särskilt intressant. Utöver vanlig dataöverföring har man något man kallar publika databehandlingstjänster. De skall bestå av knappsatstelefon använd som terminal, där svar ges i form av syntetiskt tal, fjärrskrivnings-

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

maskinterminaler använda för bokföringstjänst som erbjuds små och stora företag, teknisk-vetenskaplig service av sedvanligt slag osv.

Vi vet alla hur utvecklingen i USA har varit och att man där tydligen ligger litet före oss. Jag vill påstå att det kanske har sin förklaring i IBM:s stora dominans. Jag tycker att vi bör komma ihåg hur pass stort detta företag är; vi har pratat om det så många gånger men kanske inte gjort klart för oss storleken av detta. Det startades redan 1914 och har fristående företag i 105 länder, och detta stora IBM sysselsätter i dag ca 250 000 personer och omsätter 35 miljarder.

Utvecklingen i Sverige har naturligtvis varit likadan. I början hade vi över hundratalet dataanläggningar. Staten svarade då för omkring en fjärdedel. I dag har enbart staten anskaffat närmare 100 datamaskiner, och antalet datamaskiner i hela landet uppskattas till omkring 600.

På grund av att kommunistmotionen som huvudpunkt tagit upp SIBOL-projektet måste jag trötta riksdagens ledamöter med att förklara litet vad detta SIBOL-projekt är – bokstäverna betyder Samarbete för integrerat betalningssystem. 1969 bildades det konsortium där inte – som herr Hagberg säger – bara storbankerna är med utan även affärsbankerna, sparbankerna, jordbrukskassan och postbanken ingår. Detta projekt skall omfatta ett antal register, ett projekt för varje deltagande bankinstitut, i vilka det redovisas uppgifter om kundernas bankkonton. Tanken är att varje kund skall ha ett bankkort, vilket skall kunna användas för att beordra överföring av medel från respektive konto, inte bara vid besök vid vilket bankkontor som helst i landet utan även beträffande alla till systemet anslutna butiker. Praktiskt har det tänkts att betalning vid ett varuhus exempelvis skulle tillgå på så vis att expediten placerar kundens bankkort i en kassaterminal och sedan stämplar in det aktuella beloppet. Meddelande med uppgift om bland annat avsändande terminal, kundens kontonummer och beloppets storlek går till datamaskinen i kundens bank, som i sin tur undersöker om uttag kan ske på kundens konto. Finns täckning registreras uttag på kundens konto och motsvarande insättning på varuhusets konto. Möjligheter till hemterminaltelefonapparat finns också medtagna i utredningsarbetet.

Systemet innebär således i stort att betalningstransaktioner inte sker med användande av kontanter, checkar och andra konventionella betalningsmedel utan genom automatisk överföring mellan olika bankkonton.

När detta publicerades var det en del tidningar som karakteriserade systemet som ett jättekliv på vägen in i det kontantlösa samhället.

Man räknar också med att ett mycket stort antal organ skall ansluta sig till systemet. Särskilt bankerna räknar med att genom terminalförbindelse bland annat kunna få tillgång till informationer lagrade i de samhälleliga databankerna.

Bankerna anger också som anledning till SIBOL-projektet brist på arbetskraft och ökad arbetsvolym. Flera banker har avancerade planer på att införa stora on-linesystem, parallellsystem.

Systemen bedöms också kunna öka säkerheten för såväl kunder som banker och man beräknar att det skall vara klart tämligen snart. Man har faktiskt talat om maj månad i år. Hur det ligger till med det vet jag inte.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Självklart har vi haft föredragning i utskottet om just detta SIBOL-projekt. Jag stöder mig på mina minnesanteckningar om den saken och jag får reservera mig för om jag inte har hunnit uppfatta alla problem som man haft vid SIBOL-projektets uppläggning.

Den föredragande som vi hört har i varje fall varit särskilt angelägen att understryka att detta icke är ett informationssystem utan ett för bankerna gemensamt datatransmissionssystem.

Projektet har också varit uppdelat på olika arbetsgrupper med syfte att få fram normer och standardgrupperingar. Det har varit en arbetsgrupp för offentlig registrering, en för bankkort, en för kontonummer, en för kommunikationsteknik, kundnummer och säkerhetsfrågor. Den sistnämnda gruppen har haft som främsta uppgift att framtida uppgifter om säkerhet och sekretess.

Det meddelades också vid föredragningen att projektet skulle ta ca 15 år att genomföra. Första etappen skulle bestå av clearingsystem inom banksystemet, andra etappen avsåg en speciell växel som skulle ombesörja utbetalningar, tredje etappen gäller kontrakterade försäkringsbetalningar och fjärde utbyggnad av ett terminalsystem.

Jag skall inte fortsätta längre just med SIBOL-projektet. Jag skall sammanfatta mitt resonemang och det som delvis förts i näringsutskottet.

Det gäller här ett område som vi alla är praktiskt taget klara över är komplicerat, och det pågår en utveckling som vi får acceptera, med både fördelar och nackdelar. Självklart bedrivs ett omfattande utredningsarbete. Det är naturligtvis från den utgångspunkten som vi har sagt oss i näringsutskottet att man inte — som nu krävs i kommunistmotionen — ytterligare skall utreda dessa problem.

OSK, offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén, har omnämnts. Det finns vidare en dataindustriutredning som har tillsatts helt nyligen. Den utredningen som skall sammanfatta allt som sker — det är en fantastiskt stor uppgift — har fått beteckningen DASK, dvs. datasamordningskommittén.

I ordet samordning ligger ju — och det säger faktiskt departementschefen också i direktiven — att det har hänt och händer så mycket att man måste ha en speciell kommitté som skall kunna samordna och sammanfatta alla nyheter och även komma med uppslag och ta initiativ till förslag om så visar sig nödvändigt. Han antyder faktiskt också att det av detta kan bli något slags stabskommitté, som kan följa utvecklingen i framtiden.

Jag skall därför innan jag avslutar mitt anförande citera vad finansministern har uttalat i direktiven till DAS-kommittén. Han ger där följande bild av vad som pågår och vad som skall ske på detta område:

”Verksamheten har nu fått en sådan omfattning att det framstår som angeläget att få till stånd en samordning av det utredningsarbete som pågår, i första hand inom den statliga sektorn men även i viss utsträckning mellan den statliga sektorn, å ena sidan, och den kommunala och enskilda sektorn, å den andra. Detta är motiverat redan av det skälet att tillgänglig expertis inom här avsedda områden är knapp. Men framför allt är det nödvändigt för att kunna fänga upp utredningsresultat, initiera kompletterande utredningar och få ett samlat underlag” — och

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

uppmärksamma nu vad departementschefen säger -- "för den politiska styrningen av utvecklingen inom ADB-området. Chefen för industridepartementet kommer senare denna dag att anmäla frågan om utredning av näringspolitiska åtgärder på dataområdet." Det var detta jag tidigare nämnde. Finansministern fortsätter på följande sätt:

"Det behövs enligt min mening ett särskilt organ för att följa pågående utrednings- och utvecklingsarbete, att initiera kompletterande utredningar -- särskilt rörande grundläggande eller eljest övergripande frågeställningar -- samt att tillhandahålla statsmakterna ett relevant beslutsunderlag. Sistnämnda uppgift kan innefatta överlämnande av egna utredningar eller utredningsresultat från annat håll med förslag till åtgärder i olika hänseenden, eller påpekanden om behov av utredningar som Kungl. Maj:t anses böra initiera, behov av riktlinjer för viss verksamhet etc. I varje fall initialt bör detta organ konstitueras i kommittéform."

Jag har nu kommit till slutet av mitt anförande. Med hänvisning till all den utredningsverksamhet som pågår yrkar vi naturligtvis avslag på kommunistmotionen. Vi har hänvisat till att en liknande -- för övrigt socialdemokratisk -- motion om SIBOL-projektet förelåg vid 1970 års riksdag och att vi i utskottsutlåtandet då sade om den nu tillsatta DAS-kommittén.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! När man behandlar en svår och känslig sak -- allra helst om den är komplicerad -- hänvisar man till tekniska kunskaper och tror att sådana är allena saliggörande för det beslut man skall fatta. Herr Haglund var ju ganska insatt i de tekniska termerna i detta sammanhang och visade prov på ett tekniskt kunnande. Men det bör också hänvisas till något annat i detta sammanhang, nämligen till samhällskunskapen, som väl inte är det minst viktiga. Här kommer de politiska styrningsmedlen in. Vad lever vi i, om inte i ett klassamhälle, där tekniken utnyttjas i en viss riktning? Det tycks herr Haglund ha glömt bort.

Vad syftar den statliga databanken och det centrala personregistret till? Jo, de måste vara komplement till de privata databankerna, och dessa är uppbyggda enligt principerna i paragraf 32.

Herr Haglund tar vidare upp SIBOL-projektet. Ja, det är ju storbankerna och storbolagen som är huvudintressenter i detta. Herr Haglund framhöll att -- vilket jag inte kände till -- sparbankerna och jordbrukskassorna är mycket starka och kan göra sig gällande i detta sammanhang. Men det är väl ändå inte så, utan det är storbankerna som behärskar detta område och vill driva på utvecklingen mot ett kontantlöst betalningssystem, naturligtvis under kontroll av bankerna. I detta system kan de registrera alla betalningsmedel och sedan anpassa näringslivet därefter. Det är så vi ser det.

Herr Haglund kom i slutet av sitt anförande fram till att den näringspolitiska utredningen skulle vara politiskt styrd, men han talade inte om i vilken riktning. Vi vill genom våra förslag i motionen ange vilken inriktning den skall ha. Huvudfrågan i detta sammanhang är om den skall stå i arbetarnas eller i kapitalets tjänst.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill understryka något som jag förut citerade, nämligen att vi måste "initiera kompletterande utredningar och få ett samlat underlag för den politiska styrningen av utvecklingen inom ADB-området". Sedan vi fått ett sådant samlat underlag kan vi ta ställning till frågan.

Till herr Hagberg vill jag säga att vi inom vårt parti har klart för oss -- jag har möjligen en personlig uppfattning om detta -- att samhället i synnerhet när det gäller dataområdet bör ha ett starkt inflytande. Tekniken "tvingar" till en del samhället att ta hand om detta.

Jag skulle vilja ställa några frågor till vpk-motionärerna. I motionen föreslås bl. a. "att riksdagen hos regeringen anhåller om förslag till sådan lag att de sammankopplingar av databanker som är under planering t. ex. i CPR förbjuds och all handel med persondata stoppas". Hur skall ett sådant förbud vara utformat?

Vidare begärs i motionen "att riksdagen hos regeringen hemställer att staten övertar basverksamheten inom elektronikindustrin för att göra det möjligt att driva den framtida utvecklingen enligt de i motionen angivna principerna".

Det skulle vara intressant att höra hur kommunisterna har tänkt sig att det skall gå till, om samhället skall överta denna verksamhet, ansvar gentemot anställda och företag, kostnadsfrågor osv. Har kommunisterna funderat över hur det skulle ställa sig, om staten skulle våga sig på att överta elektronikindustrin?

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vad först beträffar CPR och sammankoppling av databanker så kan det inte vara så märkvärdigt att i lag fastställa att databanker inte får sammankopplas.

Vad beträffar den andra frågan så är den inte så komplicerad. Herr Haglund inbjudes att läsa i vårt partiprogram vad vi säger om att samhället skall överta basindustrin i landet. Det bör inte vara okänt för herr Haglund att om man vill behärska en näringsgren är det viktigt att ha hand om basindustrin. Vi anser att det är något mycket väsentligt.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! När jag här yrkar bifall till reservationen vid skatteutskottets betänkande nr 17 är det i fullt medvetande om att den punkt, där reservanterna bjuder motstånd mot utbyggnaden av CPR, i sig själv inte är en punkt där den enskildes integritet omedelbart och drastiskt sätts i fara. Man kan visst fortsätta med en rad steg av denna typ utan att 1984 omedelbart bryter in över oss. Men det är nu en gång så, som det kinesiska ordspråket säger, att varje resa börjar med ett steg, och vill man inte ut på den resan, skall man inte ta det steget.

Vi i folkpartiet har under åren i motioner och interpellationer rest kravet på att lagarna måste komma först, datorerna sedan. Hade finansministern och andra ansvariga följt denna i och för sig självklara regel, så hade dagens situation inte uppstått. Nu har vi sett oss tvungna att bjuda motstånd här för att inte plötsligt bli stående inför ett

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

fullbordat faktum, där skyddet för de enskilda människornas rättigheter och privatliv kanske inte längre går att upprätthålla, därför att systemet redan är färdigbyggt och blir ännu dyrare än i dag att ändra på.

Den grundläggande liberala synen på ADB-tekniken är att den måste hanteras så, av de myndigheter som fått i uppdrag att förvalta den, att den inte ytterligare befäster existerande makt- och informationsmonopol utan tvärtom hjälper till att bryta det.

Det är den väsentliga frågan, och på båda sidor om den reser sig de två motsatta politiska problem som den svenska debatten vanligen rör sig om och även i dag har rört sig om till stor del, nämligen dels integritetsfrågan, dels offentlighetsfrågan. Båda är behandlade på ett principiellt plan i vår partimotion nr 415, varav skatteutskottet här behandlat en del och vars följdmotioner har behandlats av andra utskott, som framlagt sina betänkanden i dag.

Integriteten är det som har väckt den stora oron hos medborgarna – känslan av att dras in i ett nät av informationssystem där man är totalt kontrollerad utan att kunna kontrollera tillbaka, vare sig det är av staten eller av enskilda, men det råkar ju vara statens informationssystem det är fråga om i dag. Offentligheten – det är det motsatta behovet, behovet av insyn i det som myndigheterna har för sig. Integriteten är hos oss inte uttryckligen lagskyddad – det är den inte på många andra ställen i världen heller – annat än i en rad specialbestämmelser, eftersom den är mycket svår att definiera. Men det gör det inte mindre nödvändigt att skydda den. Offentlighetsprincipen är en unik svensk politisk rättighet som ingen här i landet vill vara av med. Men den kan i själva verket i vissa situationer riskera att sättas ur spel av ADB-tekniken, i stället för att skyddas och befordras av den.

Vad som behövs och vad vi hoppas få av våra utredningar är alltså ett grundligt genomtänkande från botten av vårt lagkomplex på detta område, så att inte medborgarnas berättigade krav på att få veta hur myndigheterna ryktar sitt värv och förvaltar sitt ansvar i stället blir en genväg, som ingen förutsåg på 1760-talet, för den ena medborgargruppen att plåga den andra eller för staten att använda sin makt utan tillräcklig kontroll.

Jag skulle vilja konkretisera debatten med ett enda exempel på hur offentlighetsprincipen i olyckliga fall kan verka, detta för att visa att det sannerligen inte går att överföra vårt nuvarande system obesett till ADB-teknik utan att tänka igenom konsekvenserna. Detta exempel gäller inte alls CPR, det gäller riks försäkringsverket, där alla sjukförsäkrade personer som bekant bl. a. lämnar in sina aktuella adresser, så att de skall kunna få betalt när de blir sjuka. Dessa adresser är där offentlig handling. Det kan diskuteras om de bör vara det, men enligt dagens rättspraxis är det i alla fall så. Dessa adresser är i vissa fall mer aktuella än de som man kan hitta på annat håll.

Nu hände det sig att en ung fränskild kvinna hotades av sin f. d. man, verkligen hotades allvarligt. Hon begav sig i väg till en annan ort för att komma ifrån honom. Hon meddelade sin nya adress till riks försäkringsverket, men bad samtidigt att de inte skulle lämna ut den till hennes f. d. man. Han krävde emellertid att få ut den, och verket hade då ingen laglig

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

möjlighet att vägra honom den. Det enda som tjänstemannen i fråga kunde göra var att ringa upp hustrun och varna henne att mannen var henne på spåren.

Denna situation — som alltså inte beror på att någon byråkrat överskred sina befogenheter utan på strikt laglydnad — har som synes inget omedelbart med datateknik att göra. Jag har tagit fram den för att illustrera hur offentlighetsprincipen i vissa fall kan slå och för att visa att när sådana lagar och sådan lagtolkning skall införlivas i datorprogram, där de kan missbrukas i tusenfaldig skala om någon kommer på den idén, då gäller det att man tänker sig för -- dvs. att man låter de utredningar, som har fått i uppdrag att bearbeta existerande lagar, arbeta färdigt innan man programmerar några databanker.

Det finns många exempel på hur litet "datamässiga" våra lagar är och hur mycket arbete som alltså återstår innan de är färdiga att sättas in i program. Hittills är det ju så att myndigheterna efter förstånd och rutin fått avgöra många sekretessfrågor från fall till fall, med hänsyn tagen till de många omständigheter som kan förekomma. I ökande grad måste nu sådana frågor kunna lösas av datorer, när de olika registren automatiskt sammankopplas med varandra. Då måste datorerna få besked. De beskeden kan endast lagstiftaren ge och de är i dag faktiskt icke givna, i varje fall inte tillräckligt entydigt.

Det brukar sägas, och det har sagts här i dag också, att det absolut inte är någon fara med att man kopplar in CPR i andra dataregister, ty uppgifter som finns i CPR är ju offentliga och kan alltså enligt definitionen icke missbrukas. Detta resonemang kan inte godtagas, i varje fall inte innan regeringsrätten haft tillfälle att yttra sig över en fråga som har tagits upp och bedömts av JO men som ännu inte blivit prövad i högre instans.

I årets ämbetsberättelse från JO skildras ett beslut från den 27 april 1971, där en person begärt att få ut en rad personavier på en pastorexpedition och blivit vägrad detta. JO Petrén skriver här — och jag återger det på hans egen korrekta kanslisvenska — att myndigheten i varje särskilt fall har att pröva om den enskildes personliga förhållanden är på sådant sätt berörda att anteckningens utlämnande bör vägras. Man måste därvid, skriver han, beakta den kumulativa effekten av att personavin innehåller så många olika uppgifter om den enskildes person. Detta är en effekt som lagstiftaren inte kunnat förutse, men det kan inte uteslutas att i vissa fall just sammanställningen av eljest på skilda håll tillgängliga upplysningar blir av den art, att den kommer att innehålla sådan upplysning om enskilds personliga förhållanden, som åtnjuter sekretesskydd enligt 13 § sekretesslagen.

Av detta JO:s uttalande framgår otvetydigt att det på rättstillämpningens nuvarande skede i Sverige inte alltid är givet att alla uppgifter som finns i CPR skall vara totalt offentliga för alla människor. I tveksamma fall bör man inte handla, och det är exakt vad reservanternas tillstyrker — dvs. tills vi har fått mera stringenta lagar.

Slutligen, herr talman, är det uppenbart att allting i denna världen inte går att sätta på binära tal och att även i det mest genomdatoriserade samhälle många bedömningar måste göras av människor. Vi från

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

folkpartiet har av den anledningen talat för en dataombudsman, som skulle ha riksdagens uppdrag att kontrollera att datorerna och deras informationsmassor används enligt lagens anda och bevaka de enskildas intressen därvidlag. Skatteutskottet har i sitt betänkande förordat att ett något motsvarande uppdrag skulle överlåtas åt en rådgivande parlamentarisk nämnd med alla partier representerade, som skall höras innan medgivande ges att ansluta andra databanker eller terminaler till CPR. Detta är en urvattnad version av vårt krav på dataombudsman. Den parlamentariska nämnden skulle inte ha någon rätt att lägga in veto, den skulle till att börja med inte ha mycket till lagar att följa och den skulle enligt utskottets egen skrivning egentligen mest fungera som en form av vuxenutbildning för riksdagsmännen i datafrågor.

Utskottsmajoritetens förslag kan alltså anses som ett steg i rätt riktning, men ingalunda som ett tillräckligt långt steg, mot det tillstånd då medborgarna här i landet har full och tillräcklig garanti för att datorernas makt inte missbrukas och inte släpps lös okontrollerad.

Som jag sade, herr talman: Det steg som reservationen vid skatteutskottets betänkande nr 17 gäller är ett litet steg mot en av lagen icke tillräckligt kontrollerad informationskoppling. Men någonstans måste man säga stopp. Vi säger det här.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! 1970 års folkräkning var naturligtvis en väckarklocka för datadebatten i vårt land. Egentligen är det ganska besynnerligt att den väckarklockan ringde så sent -- datautvecklingen har ju pågått under mycket lång tid. Jag tycker det är riktigt att i det här fallet säga att statsmakterna många gånger om har låtit sig akterseglas av den tekniska utvecklingen. De mycket nödvändiga utredningar med parlamentariskt inslag som nu pågår borde egentligen ha startats långt tidigare.

Vid 1970 års folkräkning krävde allmänheten mer information om användningsområdena för begärda uppgifter och skyddet för den personliga integriteten innan man var beredd att stå till tjänst med de utförliga upplysningar av personlig karaktär som folkräkningsformulären krävde. Ett antal klagomål gick till justitieombudsmannen som bl. a. sammanfattade stämningarna kring integritetsdiskussionen på följande sätt:

”En anledning till oron är otvivelaktigt att söka i en växande osäkerhet och misstro inom stora befolkningslager inför de faror för privatlivets helgd, som den snabba utvecklingen av datatekniken innebär. Vidare kan det slås fast att i en tid då omvärlden allt mer tränger sig på den enskilde individen, denne känner ett ökande behov av att ha en för den egna personen reserverad sfär, där han eller hon normalt sett icke skall behöva inträng av utomstående vare sig från enskilda eller från det allmänna.”

Jag tycker att det uttalandet ganska väl fångar en betydande del av diskussionen kring den personliga integriteten. Givetvis har samhället för sin planering ett direkt behov av att inhämta en mängd informationer, men det är lika självklart att när det blir fråga om nära personliga uppgifter finns det givna gränser för informationssamlandet. Till detta

kommer så vilket mönster man väljer för hur informationssystemen skall byggas upp, och det är förstäeligt att människor i allmänhet inte upplever några garantier för personlig integritet när olika, stötande former av missbruk förekommer — missbruk som direkt berör dem själva. Jag skall bara nämna några exempel: försäljning av kreditupplysningsföretag till utländska intressen, försäljning av kreditupplysningar på exekutiv auktion, varvid bara en tillfällighet förhindrar att de kommer till en oavsedd och olycklig användning, reklamförsändelser av mycket närgånget slag, som även kan få starkt tragiska följder. När t. ex. en familj får barn kommer det omedelbart en massa reklamförsändelser. Men det är inte alltid som barnafödandet går lyckligt och det har inträffat tragedier i det här sammanhanget.

Datatekniken fungerar alltså oerhört anonymt och tar inte hänsyn till personliga händelser och förhållanden. Det är naturligtvis därför som vi som politiker för allmänhetens räkning måste bevaka att det finns en regelapparat som gör att vi kan länka in datateknikens användning på positiva vägar.

Datorernas användning som instrument för kontroll över individer är naturligtvis en oerhört viktig sak. Användandet av datateknik — och det har varit uppe tidigare här i debatten — vid tjänstetillsättningar och arbetsmarknadsåtgärder innebär egentligen en väldigt illavarslande avhumanisering av hela samhällsapparaten. Och det här utslaget av effektivitetstänkande kan ge upphov till personliga tragedier, eftersom utnyttjandet av datalagrad information i det här avseendet inte utgör någon garanti för att de rätta besluten fattas. Personkontakten och individens möjligheter att påverka sin arbets- och livssituation får inte åsidosättas. Datorerna bör hellre vara ett instrument för den enskildes kontroll av samhälle och organisationer än tvärtom.

Låt mig säga några ord om den förändrade situation som vi har fått när det gäller offentlighetsprincipen. Denna tillkom ju för att ge allmänheten full insyn i och därmed kontroll över myndigheternas förhållanden, och den är således en grundsten i vårt demokratiska system. Men införandet av ADB har på ett radikalt sätt förändrat situationen för informationsflödet i samhället. Offentlighetsprincipen fungerar nu inte bara som en garanti för allmänhetens insyn i förvaltningen, den ger också företag, organisationer och myndigheter full insyn i de uppgifter som insamlats om enskilda personer. Och dessa uppgifter kan användas för påtryckning på eller kontroll av enskilda individer. Datateknikens införande har alltså resulterat i att offentlighetsprincipen har fått en ny och från den ursprungliga funktionen skild effekt.

Offentlighetsprincipen är en omistlig tillgång i vårt politiska system så som den ursprungligen var avsedd att fungera. Det är därför av central betydelse att den återges sitt ursprungliga syfte, så att ingen med offentlighetsprincipen som argument kan tilltvinga sig kontrollen över enskilda människors göranden och låtanden.

Därmed kommer jag något in på maktproblematiken, som jag tycker är central i detta sammanhang. Det allra första man måste konstatera är att datateknikens utveckling måste stå under demokratisk kontroll. Detta

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

är desto viktigare som samhället blir alltmer svåröverskådligt och komplicerat och informationsflödet ständigt ökar liksom de tekniska möjligheterna att snabbt hantera, kombinera och utnyttja tillgänglig information. Det är främst de individer vilka är placerade i informationscentra eller i dessas närhet som kan nyttiggöra den flödande informationen för egen eller andras räkning. Beslutsfattare av olika slag är särskilt beroende av informationen, och det är alltså fråga om ett legitimt behov inom vissa gränser. Därför koncentrerar man också till vissa informationscentra och försöker till dem knyta viktiga informationskanaler.

Information betyder makt i åtskilliga sammanhang. Centraliserad information innebär stora möjligheter och risker för ett centraliserat beslutsfattande. Enligt vår uppfattning måste datasystemen organiseras så att den enorma faktakapacitet som finns i dem blir ett medel och ett stöd i arbetet att skapa ett så demokratiskt samhälle som möjligt i stället för att förbehålla vissa människor och beslutsfattare en mängd information. Kort uttryckt kan man säga, att vi vill tillägga också datateknikens fortsatta utveckling en möjlighet att spela en roll för skapandet av ett decentraliserat samhälle.

Åtskilliga praktiska svårigheter har hittills varit förknippade med en fullständig information om den enskilda individen på grund av svåråtkomligheten hos olika register, inte minst därför att de varit skilda ifrån varandra. Registerstrukturen har, om man så vill uttrycka det, varit decentraliserad hittills. Debatten härom har ju förts också här i dag. Det är i detta avseende man får skillnaden i förhållande till nuläget när man väljer ett system av CPR:s karaktär. Datatekniken och de nästan obegränsade möjligheterna att kombinera information ur olika register har snabbt skapat möjligheter för en starkt centraliserad informationsbehandling. Den enskilda människans personliga integritet har blivit avsevärt svårare att skydda. Därför finns det särskild anledning att knyta förhoppningar till vad exempelvis OSK kommer att föreslå.

Jag vill anknyta till ett uttalande som skatteutskottet gör i sitt betänkande nr 117 något före hemställan: "Utskottet finner att CPR utgör en viktig länk i uppbyggandet av dessa datasystem och att det saknas skäl att senarelägga dess inrättande." Där har egentligen utskottsmajoriteten klart utsagt att CPR är en länk i ett större system, och därmed blir det naturligtvis än viktigare. Vi vet att i den samordning av en mängd register som pågår i den offentliga sektorn är baspelarna, om man så får uttrycka det, CPR (centrala personregistret), CFD (centrala fastighetsdatabanken) och CFR (centrala företagsregistret). Dessa basregister täcker oerhört mycket av den information om enskilda människor som det över huvud taget kan vara ett samhällsintresse att registrera.

En viktig principfråga framöver, som jag menar att vi inte är mogna att ta ställning till, blir därför: Vilken typ av system skall vi till sist välja? Hur skall det vara organiserat? Skall vi lägga upp det på en regional nivå eller skall vi fastna för den centrala registerformen i samtliga fall? Går det att göra några gränsdragningar som är av den restriktiva karaktären att vi kan ha ett centralt register? Så tycker jag att frågeställningarna bör vara.

Jag lutar åt att mycket, som vi redan i dag är överens om bör insamlas och registreras ur samhällsplaneringssynpunkt, skulle tjäna på en regional

Fredagen den

21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

kanalisering och en regional behandling.

Man bör lägga in starka spärrar mellan dessa regionala register och till det knyta en demokratisk kontroll. Detta har centerpartiet utvecklat i partimotioner inte minst förra året. Jag går därför inte nu in på de sakerna, utan den debatten måste vi föra när utredningar finns på bordet och dessa har remissbehandlats.

Jag vill anlägga ytterligare några principiella synpunkter på maktstrukturen i det här sammanhanget. Jag har så att säga antytt slutsatserna och de utvecklingstrender som finns. Som jag ser det kan demokratin omintetgöras, ifall man tillåter en ohämmad byråkratiserings- och teknokratiseringsprocess i samhället, och det finns stora möjligheter för systemmän att styra datorutvecklingen i en sådan riktning att centraliseringen av beslutsfunktionerna påskyndas och byråkratins makt över samhällsapparaten stärks. Där kommer min tidigare kritik av statsmakternas sätt att agera in.

Jag tycker alltså att vi har varit alltför sent ute i det här sammanhanget. Utvecklingen har gått väldigt långt, vilket ökar risken för att själva systemuppbyggnaderna kommer att styra lagstiftningens principiella inriktning. Datorerna utgör nämligen ett utomordentligt bra verktyg för att styra samhällsutvecklingen. De måste därför ställas under sträng demokratisk kontroll, och vi måste egentligen försöka göra dem till folkets instrument och inte byråkraternas och teknokraternas. Först då när människor vet med sig att de har ett inflytande i samhället och över datorerna, kan de känna trygghet och hysa förtroende för samhällets behov av att plocka in en massa information för att kunna bedriva en vettig samhällsplanering.

Datorerna kan både underlätta och hindra beslutsdelegering, och det är viktigt vilket val vi träffar där. Vi måste alltså se till att göra begränsningar, så att inte endast de centrala samhällsfunktionerna får en obegränsad roll i den här verksamheten. En selektiv informationsspridning måste t. ex. undvikas då den fungerar som ett medel att styra individens ställningstaganden. De olika handlingsalternativen måste stå till den enskildes förfogande för att ett ställningstagande skall kunna ske. Annars kan individen ganska lätt manipuleras, och demokratin kommer återigen i fara.

Man har -- sagt i debatten här i dag: Innebär inte CPR ändå ett framsteg ur integritetssynpunkt? Inga nya uppgifter kommer ju till och det blir bättre kontrollmöjligheter. Min avgörande invändning mot förslaget är den som jag har varit inne på tidigare: Vi väljer med beslut om CPR den typ av datasystem som vi vill acceptera, och detta utan att klargöra alla de konsekvenser som det kan få i framtiden. Det är givet att har man denna centrala funktion, via vilken det är lätt att söka olika uppgifter i olika riktningar, har man också en ständig press på sig att till detta centrala personregister knyta andra register -- inte bara de som nämns i den nu aktuella situationen, utan så kommer det att vara hela tiden när man väl en gång har valt detta system. Däri tycker jag ligger betydande risker. Sedan skall naturligtvis principen också vara, som här redan sagts, att det först stiftas lag och att vi därefter väljer systemuppbyggnaden.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Herr Brandt sade tidigare att den parlamentariska nämnd som majoriteten i skatteutskottet har föreslagit var avsedd att försöka övertyga "de skräckslagna reservanterna". Jag tycker det var litet synd att herr Brandt uttryckte sig på det sättet, eftersom jag faktiskt trodde att det låg en djupare motivering bakom den parlamentariska nämnden, nämligen insikten om att vi alldeles speciellt på dataområdet måste ha en ständig demokratisk kontroll.

Vidare är mycket av den kortsiktigare argumentationen för register av denna karaktär knuten till att systemet innebär rationaliseringar. Det har nästan blivit ett axiom att så fort man inför datateknik på ett område, uppnår man rationaliseringar. Så borde det också rimligen vara. Men underligt nog kan vi konstatera att det nästan aldrig förekommer att vi i efterhand får någon redovisning av på vilket sätt denna rationalisering har lyckats. Jag tror det är nödvändigt att börja kräva sådana redovisningar av statliga myndigheter. Givet är att lockelsen att plocka in nya uppgifter och att höja ambitionsnivån i stället för att göra besparingar är utomordentligt stor i sådana här sammanhang, och det är väl den vägen man hittills har vandrat. Genom att datatekniken har så stora användningsmöjligheter vill man använda den till så mycket som möjligt. Där utvidgar man alltså gränserna, när man får en chans att rationalisera. Jag anser att vi bör kräva av statskontoret och andra statliga myndigheter som använder datateknik mer redovisning av på vilket sätt man lyckats att rationalisera verksamheten vid införandet av data.

Herr Brandt sade också att vi målar i svart. Ja, jag skulle vara glad om vi kunde se på dessa problem utan farhågor och man bara hade en positiv sida hos datatekniken. Att den har en sådan positiv sida kan vi vara överens om. Men vi har alla en del fördomar att bära på, inte minst fördomar om andra människor, herr Brandt! Och det är det som gör att vi har ett behov av skydd för den personliga integriteten. Det är ju inte rimligt att en enskild individs "synder i det förgångna" skall följa och belasta honom i alla senare sammanhang. Men det finns sådana risker vid en registrering och centralisering av informationen om individerna. Om vi inte hade behövt vara så rädda om den personliga integriteten — alltså det som människorna själva uppfattar som sin egen personliga sfär — kunde vi också vara mera öppna för förslaget.

Vidare har vi det som jag redan har varit inne på, nämligen maktsträvandena i samhället. I den mån man centraliserar informationsflödet ökar riskerna med ett oriktigt utnyttjande av informationen. Vi torde nämligen kunna vara överens om att tillgång på information är en del av makten, och även det är en sak som jag anser bör få diktera våra ställningstaganden.

Centerpartiet har för sin del i program fastslagit vissa punkter, som vi menar bör speciellt beaktas när det gäller datateknikens fortsatta utveckling. Användningen av den bör, som jag tidigare har nämnt, ställas under demokratisk kontroll. Stor restriktivitet bör prägla insamlandet av persondata. Personanknytning bör vi bli mera restriktiva med, också i registren. Det är inte sagt att vi skall använda personnumret som nyckel i alla tänkbara och otänkbara sammanhang. Integrering av olika register bör kraftigt begränsas. All försäljning av persondata bör förbjudas. Alla

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

data som insamlas om enskild bör förstöras efter viss tid. Uttag av persondata och ändamålen för uttag skall regelbundet meddelas dem som berörs. Den enskilde måste ha rätt att få tillgång till alla uppgifter som kan tänkas påverka hans livssituation på arbetsplatser, i bostadsområden, osv. Samhället bör ha fullständig kontroll över de register som används, inte minst inom banker och försäkringsbolag. Detta är några punkter i centerpartiets program, som förra året antogs av vår riksstämman och som är grundläggande för vårt sätt att i dag se på denna fråga.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservationen vid skatteutskottets betänkande nr 17.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Det gick som jag befarade. Här har Olof Johansson i Stockholm talat om mycket annat än vad frågan gäller, nämligen ett centralt sökregister.

Skatteutskottets uttalande på s. 5 i betänkandet har tidigare citerats: "Det föreligger ett uppenbart behov av en lagstiftning som reglerar datateknikens användning" osv. Jag har undvikit att debattera hur vi skall ordna det när det gäller datatekniken i framtiden. Jag har försökt förklara att registren redan finns och att man nu bara vill skapa ett centralt organ. Varför har reservanterna inte motionerat om en skärpning av den lagstiftning som finns? De senaste talarnas resonemang går ju ut på att det är fel som det är nu. Man målar ut det faktum att uppgifter ur de regionala registren lämnas ut som om detta stred mot den enskilda människans integritet. Men det har inte fallit någon in att föreslå att vi skall ändra på det.

Herr Olof Johansson föreslår att vi skall undersöka om man inte i stället skall ha regionala system. Men riksdagen beslöt 1946 att här skulle införas ett centralt personligt sökregister. Man tog då inte ställning till om det skulle vara ett dataregister, men man fattade beslut om ett centralt register. Menar herr Olof Johansson att vi nu skall upphäva det beslutet? Om herr Johansson inte tycker att vi skall göra det, skall personalen då sitta och plita med kort och liknande i fortsättningen också och inte använda det rationella system på teknikens område som man nu har fått fram? Det är denna frågan gäller — det är inte märkvärdigare.

Man vill bara överföra de register som redan finns och som är offentliga. Är det något fel på detta, så skall ni kritisera det och föreslå en ändring. Men det gör ni inte, utan ni bara utmålar vilka förfärliga konsekvenser det får om man överför uppgifterna till ett centralt register.

Diskussionen om vilka konsekvenser datautvecklingen kommer att få gäller inte den här frågan. Jag är också medveten om att vi behöver en grundläggande utredning inför framtidens datautveckling.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag antar att herr Brandt och jag är överens om att verkligheten har förändrats en aning sedan 1946. Det är i varje fall min utgångspunkt i den här debatten och verklighetens förändringar måste man ta hänsyn till, inte minst när de berör så här känsliga områden.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Jag sade tidigare att jag snarast lutar åt att vi borde överväga ett regionalt system för dessa viktiga persondata och, om vi väljer ett sådant system, bygga in skarpa gränser mellan de olika regionala registerna, inte definitivt utesluta en central behandling av vissa uppgifter men begränsa det till ett mycket snävt område. Detta är inte rätta tidpunkten att ta den slutliga diskussionen, utan diskussionen bör föras i anslutning till offentlighets- och sekretessutredningen.

Sedan kan vi vara överens om att kritisera det manuella system som nu används på länsstyrelseplanet, men även den frågan är svår att med ett enda slag lösa genom en ändring av lagstiftningen i dag. Det är också en fråga som har anknytning till offentlighets- och sekretessutredningen, och den bör vi titta på i det sammanhanget. Det är då man kan väga för- och nackdelar mot varandra.

Genom att ta beslut om CPR i dag väljer man i realiteten, och därmed är man fast. Man valde inte på det definitiva sättet 1946, utan det valet står vi inför i dag.

Jag har sagt att det är synd att statsmakterna inte vaknat tidigare och att det kan bero på att det inte har funnits en så stark allmän opinion förrän folk- och bostadsräkningen kom 1970. Vi lider i dag av att ha ett laglöshetens tillstånd på detta område som verkligen inte leder till någon rättssäkerhet.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Det hade naturligtvis varit önskvärt att denna debatt hållits innan avtal tecknats om hyra med rätt till köp av dataanläggningen. Men efter detta konstaterande har man enligt mitt förmenande att fatta ett praktiskt beslut. Herr Brandts farhågor om den debatt som förts har ju besannats.

Om detta beslut inneburit någon förändring till det sämre för den enskilde ur sekretessynpunkt hade jag inte stött ett sådant förslag.

Fru Anérs kritik gäller ju den nuvarande lagstiftningen, och det har inte med dagens beslut att göra. Pastorsämbetena får lämna ut de uppgifter som hon har nämnt, riksförsäkringsverket likaså. Och om nu adressuppgifter är offentlig handling, så sker detta oavsett om man inrättar ett centralt personregister eller ej.

De uppgifter som kommer att bli tillgängliga vid inrättandet av ett centralt personregister kan redan inhämtas på annat sätt, exempelvis genom länsstyrelserna. Det har nämnts – och det har herr Johansson också menat – att detta inte alls är bra, och det är väl bara att konstatera. Att decentralisering skulle ha någon betydelse i det här sammanhanget har jag svårt att förstå, den finns ju redan.

Riksskatteverkets styrelse, som har lekmannainslag av representanter för intresseorganisationer och riksdagsmän, var enhällig i sin hemställan till Kungl. Maj:t om att ett centralt personregister skulle inrättas. I sammanfattningen i promemorian uttalas, att uppgifterna i det nya systemet blir mera lättillgängliga endast för dem – observera det – som ansluter terminaler eller datorer till CPR. Sådan anslutning bör förutsätta beslut av Kungl. Maj:t. I hemställan heter det att för anslutning till registret med terminal eller dator krävs Kungl. Maj:ts medgivande.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Projekt av den här typen tar lång tid att utreda och projektera. Reservanternas förslag innebär att de som arbetar med uppbyggandet av CPR-datasystemet den 1 juli måste avbryta detta arbete. Det måste efter vad jag kan förstå vara svärförklarligt för myndigheten, i detta fall riksskatteverket, och de direkt berörda, de som arbetar med projektet, eftersom det ur sekretessynpunkt inte händer något i sak, då redan befintliga system innehåller samtliga de uppgifter som skall ingå i CPR.

I reservanternas motivering finns en underton av misstro när man skriver: "Den omständigheten att OSK hörts i frågan och under vissa villkor tillstyrkt inrättandet av CPR finner vi inte utgöra någon garanti för att verksamheten kommer att bedrivas inom gränserna för den blivande lagstiftningen på dataområdet." Detta utgör enligt mitt förmenande ett allvarligt misstänkliggörande av riksskatteverket som myndighet och av dess personal.

Reservanternas förslag innebär också att man motsätter sig att det nu manuellt förda personregistret skulle kunna göras säkrare. Jag skall kanske förklara att detta är ett register huvudsakligen över personer som invandrat, utvandrat eller överförs till eller ifrån obefintlighetsregister. Nu bokstavligt talat handplockar man inte mindre än 1.1 miljon sådana kort, ett för att använda ett modernt uttryck dödtråkigt arbete. Det framgår av svårigheten att rekrytera personal och den stora personalomsättningen på det här området.

Med detta följer också risk för felaktigheter, som för enskilda personer kan betyda rättsförluster, såsom inom socialförsäkringsområdet och annat. Samma sak gäller för skattebetalare. Det skulle bli lättare att definiera inbetalning av skattemedel som sker med ofullständiga uppgifter från arbetsgivare som har haft tillfälligt anställda arbetstagare.

Beträffande centraliseringen anser jag liksom statskontoret att det måste vara bättre att ha ett centralt register där personalen helt kan göras medveten om de problem som finns ur sekretessynpunkt och därmed också blir vaksam för de problemen och lätt har tillgång till expertis på området vid fall av svärbedömd art.

De som nu irriteras av direktreklam av olika slag kan väl inte bli befriade från detta. I egenskap av barnavärdsman har jag haft anledning att i fall då ensamma mödrar känner stor oro inför framtiden beklaga den påträngande reklam som vederfares nyblivna mödrar med hejiga lyckönskningar till den lyckliga tilldragelsen. Vänlig påminnelse att hustrun fyller år kan vara mera oförargligt och kanske fyller en uppgift som praktisk påminnelse åt äkta män och blir möjligen till oväntad glädje för en och annan hustru.

Jag vill understryka vad herrar Brandt och Haglund har sagt om den av skatteutskottet föreslagna rådgivande parlamentariska nämnden. I den borde ju fru Anér vara självskriven.

Jag skall inte i onödan ta kammarens tid i anspråk och vill inte upprepa vad herr Brandt har sagt tidigare om utskottets betänkande utan yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Bland de ärenden som vi nu behandlar finns finansutskottets betänkande nr 16, till vilket herr Burenstam Linder och jag har fogat en reservation. Ärendet gäller ett bemyndigande att beställa datorer och kringutrustning för 95 miljoner kronor, bl. a. till Karolinska sjukhuset.

Jag vill erinra kammaren om att departementschefen i årets statsverksproposition, bilaga 7, säger att han är tveksam beträffande denna investering, som är på ca 7 miljoner kronor, för en dataanläggning vid Karolinska sjukhuset. Det pågår, säger han, just nu en utredning för att klarlägga den eventuella lönsamheten med en sådan anläggning. Departementschefen säger också att man bör avvakta resultaten av utredningen innan man går till något beslut. Vi delar departementschefens uppfattning. Vi tycker att man först bör göra klart, om en investering är lönsam och således bör göras, innan man fattar något beslut om bemyndigande att beställa erforderlig apparatur. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen som är fogad till finansutskottets betänkande nr 16.

Det är emellertid också en annan fråga som bör beröras i detta sammanhang. Det är en annan sekretessfråga än den som tidigare har diskuterats här; den gäller principerna för riksdagens beslut i dessa frågor.

Under senare år har det i stort sett gått till på det sättet, att riksdagen först föreläggs ett förslag om ett bemyndigande, och eftersom det bara är fråga om ett bemyndigande och inte om ett anslag, har man då inte ansett det vara erforderligt att redovisa vad pengarna skall användas till. Sedan kommer det förslag till riksdagen om anslag inom ramen för bemyndigandet. Eftersom det ligger inom ramen för bemyndigandet, har man inte heller då ansett sig behöva lämna någon närmare redovisning för pengarnas användning.

Finansutskottets betänkande nr 16 inrymmer nu -- för första gången -- en viss redovisning inför riksdagen av vad de här pengarna skall användas till. Jag säger bara "en viss redovisning" -- man talar om vilka myndigheter det är som skall få dataanläggningar och i stort sett användningens inriktning. Men vi borde väl ändå kunna ställa kravet att beslutsfattarna -- riksdagen -- skall presenteras ett ordentligt beslutsunderlag, bl. a. innefattande något slags lönsamhetskalkyl. Det har vi nu inte fått. Jag kan försäkra att det skulle vara otänkbart att ute i näringslivet söka förnä exempelvis en styrelse att fatta beslut om sådana enorma investeringar utan att den förelagts en lönsamhetskalkyl, men det är vad man begär att riksdagen skall göra. Den sekretess som man påstår vara erforderlig vid upphandlingen kan jag inte finna något skäl för. Jag tycker därför att riksdagen bör bevaka sin rätt att få ett ordentligt beslutsunderlag vid kommande behandling av likartade frågor.

Herr EKSTRÖM (s):

Herr talman! Datafrågorna skär in på många områden. Det som finansutskottet haft att ta ställning till -- och som återfinns i utskottets betänkande nr 16 -- är dels ett begärt investeringsanslag om 58 miljoner kronor för anskaffning av datamaskiner under den civila delen av statens

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

datamaskinfond, dels frågan om ett beställningsbemyndigande framöver för samma ändamål, i propositionen begärt till ett belopp av 95 miljoner kronor. På den förra punkten är vi eniga i utskottet; på den senare är vi det inte. De moderata representanterna har reserverat sig.

Men låt mig innan jag berör reservationen i fråga om beställningsbemyndigandet ta upp några mer principiella synpunkter, som vi i utskottet anser hör hemma i den här debatten.

Frågor om upphandling av viss materiel vid en statlig myndighet hör ju normalt hemma vid den myndighet som skall ha materielen. När det gäller datamaskiner, så är det två skäl som varit avgörande för att just den statliga upphandlingen fått ske i särskilt fastställda former, där statskontoret är den centrala instansen. Det ena skälet är väl att datamaskiner är dyrbara, och staten måste se till att de maskiner och den utrustning som anskaffas utnyttjas till fullo genom samordnat utnyttjande. Det andra skälet är att den här upphandlingen är utomordentligt besvärlig samt tekniskt och ekonomiskt komplicerad och ansvarsfull. Den kompetensen har alltså samlats till statskontoret som central instans. Det är av dessa skäl som vi i ett sammanhang nu har att ta ställning till ett investeringsanslag för budgetåret 1972/73 för anskaffning av maskiner och till ett bemyndigande att beställa maskiner och utrustning för 95 miljoner kronor utöver tidigare lämnade beställningsbemyndiganden.

Ett bemyndigande av den här arten är naturligt att Kungl. Maj:t begär av riksdagen. Ofta finns ju inte ens den utrustning eller den maskin man vill ha, och utvecklingsarbete av den här arten innebär åtaganden som staten måste infria. Att det begärda bemyndigandet omfattar just 95 miljoner kronor är i sig inte särskilt intressant. Vi har i utskottet i detalj tagit del av de anskaffningar som enligt det begärda bemyndigandet är aktuella. De har ifrågasatts av reservanterna, men jag för min del - och jag vågar säga för utskottsmajoritetens del - finner det självklart att man inte skall spilla bort miljoner i onödan genom att ge offentlighet åt dessa siffror. Upphandling är en grannliga sak och bör behandlas som en sådan.

I utskottets betänkande redovisas vissa av de beställningar som kan komma i fråga. Att de räknas upp här innebär självfallet inte att vi i finansutskottet tar ställning till om eller när den här maskinutrustningen skall anskaffas. Det ligger i vissa fall relativt långt fram i tiden. Prövningen av hur ett system skall byggas upp eller om en anskaffning är ekonomiskt motiverad sker i annat sammanhang, och om frågorna är av principiell vikt får de underställas riksdagen för en övergripande bedömning i vederbörande utskott.

Reservanterna däremot har gett sig in på en sakprövning av projekten och anser sig ha sådan kompetens på området att en speciell, möjlig anskaffning skall utmönstras och att bemyndigandet därför inte får innefatta beställningar för karolinska sjukhuset. Det måste innebära att de i sak ger klartecken för beställning av alla andra projekt som inkalkyleras i de 95 miljonerna. Det är ett ställningstagande av betydligt större räckvidd än vad vi andra i utskottet har velat ta ansvaret för, och jag vill beteckna motionärernas ställningstagande som mycket anmärkningsvärt.

Vi har i finansutskottet mycket ingående behandlat detta ärende,

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

vilket har lett till att de moderata reservanterna nu har gått sina partivänner till mötes till ca 7 procent. Reservanterna vill låta bemyndigandet omfatta 88 av de 95 miljonerna men inte de återstående 7.

Det är mycket möjligt att den aktuella beställningen inte skall göras – en utvärdering pågår ju – men jag finner ställningstagandet principiellt betänkligt. Det kan inte ankomma på finansutskottet att i denna form avvisa ett projekt som vi vet mycket litet om.

Låt mig sedan säga följande i fråga om den allmänna debatten om statens anskaffning av datamaskiner. Finansutskottet har att bevaka att rationaliseringar och besparingar inom statsverksamheten kommer till stånd i all den utsträckning som är möjlig. Den tveksamhet som eventuellt kan finnas mot anskaffningen och utvecklingen av ett visst system från principiella utgångspunkter får inte leda till ett idiotstopp, som gör att vi om tio år står här och säger – vilket ju faktiskt sker inte så sällan här i kammaren redan nu – att statsverksamhet bara kostar mer pengar; där kan man inte rationalisera, varför använder man inte de möjligheter som den moderna datatekniken erbjuder osv.? Här har riksdagen ett ansvar som vi inte skall krypa undan.

Jag yrkar, herr talman, bifall till finansutskottets hemställan.

Herr BRUNDIN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ekström påstår att vi reservanter vet väldigt litet om det ärende som vi har givit oss på. I själva verket har vi baserat vårt ställningstagande på departementschefens inställning sådan den uttrycks i statsverkspropositionen. Herr Ekström tycker tydligen särdeles bra om att fatta beslut om sådant som han vet väldigt litet om. Det är precis så det går till i detta fall.

Vi har, herr Ekström, i ganska stor utsträckning fått den moderata motionen tillgodosedd genom att det i betänkandet nu för första gången finns en något så när utförlig redovisning av vad pengarna skall användas till. En sådan redovisning har inte riksdagen fått tidigare. Men jag tycker fortfarande att den är otillräcklig. Atminstone i utskottet men helst inför hela riksdagen borde vi få en redovisning av lönsamhetskalkylerna för dessa investeringar.

Herr EKSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan bara upprepa vad jag sade tidigare. Det är inte finansutskottets uppgift att göra den prövningen, utan datamaskinanvändandet provas av andra utskott. I deras bedömning kommer givetvis lönsamheten och de kalkyler som herr Brundin åberopade in i bilden.

Jag noterar att herr Brundin är belåten med att finansutskottet har redovisat projekten. Det är emellertid den principiella frågan, herr Brundin, som är betänkelig. Ni öronmärker en anläggning och säger att den vill ni inte vara med om. Men ändå har ni sagt ja till alla de övriga. Det har vi andra i finansutskottet inte gjort i och med att vi har tillstyrkt bemyndiganden på 95 miljoner kronor!

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag ber kammarens ärade ledamöter om ursäkt för att jag inte förhandsanmält mig till denna debatt. Det sammanhänger med att jag först i dag kom till Stockholm, eftersom offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén har sammanträtt hela denna vecka. När vi avslutade vårt arbete i går eftermiddag var vi fullständigt eniga om ett förslag till datalag, som inom kort kommer att presenteras.

Offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén har haft riksskatteverkets promemoria om upprättande av ett centralt personregister på remiss. I kommitténs yttrande — det framgår av skatteutskottets betänkande — har kommittén framhållit att ”den i 2 kap. tryckfrihetsförordningen fastslagna offentlighetsprincipen endast innefattar en rätt att ta del av allmän handling samt att mot fastställd avgift få avskrift därav. Någon skyldighet för myndighet att utföra bearbetningar av materialet kan enligt OSK inte härledas ur offentlighetsprincipen. Beställningar omfattande viss kategori med angivna bestämmelser eller av fortlöpande leverans av exempelvis adressförändringar kräver särskilda åtgärder och ett icke obetydligt arbete. Sådana beställningar behöver alltså inte på grund av offentlighetsprincipen efterkommas utan särskild prövning. Ännu tydligare är att någon rätt att ansluta terminal till systemet inte kan härledas ur offentlighetsprincipen.”

Vi har således haft möjlighet att i offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén framlägga de synpunkter som vi ansåg borde bli beaktade i samband med uppbyggandet av detta centrala personregister.

Samtliga de synpunkter som offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén har framfört har blivit beaktade. Därtill har departementschefen föreslagit att en särskild parlamentarisk nämnd skall stå till förfogande för att avgöra de frågor som har anknytning till utnyttjandet av detta centrala personregister. Men såsom ledamot i en statlig kommitté måste jag reagera när man i reservationen till skatteutskottets betänkande skriver:

”Den omständigheten att OSK hörts i frågan och under vissa villkor tillstyrkt inrättandet av CPR finner vi inte utgöra någon garanti för att verksamheten kommer att bedrivas inom gränserna för den blivande lagstiftningen på dataområdet. Vi anser det tveksamt om utredningen borde ha tagit ställning i CPR-frågan innan den framlagt sin principiella syn på dataregistrens utnyttjande.”

Detta är, herr talman, med förlov sagt ett mycket besynnerligt uttalande i denna reservation. Det innebär nämligen, om utredningen följt reservanterna, att en statlig kommitté skulle vägra att avge ett remissvar i en fråga som är av så utomordentligt stor vikt och som berör förhållanden som är föremål för allmänhetens oro.

Jag tycker det är besynnerligt att man inte vill inhämta synpunkter från en kommitté som har arbetat med dessa frågor i snart tre år. OSK har i fullständig enighet tillstyrkt detta förslag. Jag vill fråga herr Olof Johansson i Stockholm om han inte har något förtroende för sin partibroder, riksdagsmannen Polstam, som står bakom detta remissvar. Jag vill fråga folkpartiets representanter: Har ni inte något som helst förtroende för er ledamot i OSK, som tillika är chefredaktör för Dagens

Nyheter? Jag vill fråga moderata samlingspartiets ledamöter: Har inte heller ni tilltro till en f. d. presidiesekreterare i moderata samlingspartiets kansli, som också står bakom detta remissvar?

Fru Anér påstår att folkpartiet alltid har handlat efter principen: "Lagarna först – datorerna sedan". Folkpartiet har kanske bestämt sig för att handla efter den principen nu. Men jag vet inte att folkpartiet hade något emot införandet av datateknisk behandling av uppbördssystemet och folkbokföringen. Det är i princip dessa uppgifter vi nu diskuterar. Alla de uppgifter som skall ingå i centrala personregistret finns, som åtskilliga talare här tidigare har anfört, ute i länsstyrelsernas datakontor. Det enda man gör är en teknisk förändring.

I debatten har det från oppositionen talats om personlig integritet, men ingen har definierat detta uttryck.

I debatten om den automatiska databehandlingens risker har man alltså huvudsakligen givit uttryck åt farhågor för vad man har kallat den personliga integriteten. Med syftning på ungefär samma förhållanden har det också i anslutning till bl. a. tryckfrihetsförordningen talats om privatlivets helgd. I främst amerikansk juridisk doktrin har det utbildats ett rättsligt begrepp *privacy*, men då man försöker precisera vad som egentligen avses med detta uttryck visar det sig mycket svårt att göra någon exakt gränsdragning. Grundtanken torde emellertid sannolikt kunna uttryckas så, att den enskilde bör ha tillgång till en fredad sektor inom vilken han kan avvisa inblandning från det allmänna och från andra som han uppfattar såsom obehöriga.

Det har framhållits att tanken på en fredad sektor för den enskilde är resultatet av en ganska sen historisk utveckling. Från bysamhället och familjen saknas det belägg för att några anspråk på avskildhet från de enskilda kunde uppfattas som befogade. Å andra sidan torde solidariteten inåt i de små grupperna ha motsvarats av en slutenhet utåt, varigenom gruppens medlemmar kunnat hävda sin egenart och avskildhet.

Svårigheterna med att fastställa vad man menar med integritet sammanhänger med att en rätt att bli lämnad i fred aldrig kan vara absolut i ett samhälle. Gemenskapens krav på insatser från den enskilde i fråga om t. ex. arbete och skatter och upplysningar som skall ligga till grund för gemensamma åtgärder måste nödvändigtvis begränsa den privata sektorn.

I nära samband med detta anspråk på en fredad privatsektor står kravet från den enskilde att bli bedömd efter relevanta kriterier.

Om man vet att en myndighet eller en organisation har tillgång till omfattande information om den enskildes personliga förhållanden, ligger den misstanken nära till hands att informationen utnyttjas till osakliga ställningstaganden. Vidare föreligger risk att ofördelaktiga uppgifter om en persons förflutna i otillbörlig grad kan komma att påverka hans möjligheter i framtiden. Samhällets krav på solidaritet och ekonomisk effektivitet måste begränsas bl. a. genom att övervakningen av den enskilde inte tilläts bli fullständigt effektiv. Detta kan sägas vara grunden till den unika svenska offentlighetsprincipen, som vi i vårt land uppfattar såsom en väsentlig faktor i vårt demokratiska samhälle.

En integritetstanke, uttryckt i så allmänna termer som jag har använt

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

här, finner man i debatten i de flesta länder. Då man utifrån obestämt deklarerade utgångspunkter går över till konkreta avvägningsfrågor visar det sig emellertid föreligga viktiga och betydande åsiktsskillnader. Olikheter-
na visar sig mellan olika länder. Den i svensk lagstiftning sedan länge rådande offentlighetsprincipen för sådana uppgifter som den enskildes adress, födelsedatum och civilstånd uppfattas sålunda i åtskilliga konti-
nentala länder som närmast chockerande intrång i privatlivets helgd. Motsättningar finns också mellan generationerna och mellan olika befolkningsgrupper inom ett och samma land. Ett exempel på hur uppfattningen med tiden förändrats är de krav på insyn som de nutida svenska taxeringsförfattningarna ställer och som knappast skulle ha ansetts möjliga vid sekelskiftet.

Jag finner med stöd av vad jag här har sagt att någon skarp och detaljerad gränsdragning kring vad som bör vara tillåtet knappast kan göras. Vissa riktlinjer torde man dock kunna dra upp. En utgångspunkt kan väl anses vara att all information om den enskildes förhållanden i och för sig kan beröra integriteten. I första hand är det *användningen* av informationen om honom som den enskilde kan uppleva som en kränkning eller ett hot, men redan vetskapen om att uppgifter finns samlade kan stundom ha relevans. En bedömning av vad som skall anses vara otillbörligt intrång måste ske genom en avvägning mot de allmänna och enskilda intressena som talar för att information av skilda slag samlas och används för olika ändamål.

Slutsatsen av detta är enligt mitt förmenande att den automatiska databehandlingen medför helt nya faror för intrång i den personliga integritetssfären. Sådant intrång kan visserligen förekomma även som en följd av manuell hantering av information, men med de nya möjligheter som öppnats genom den automatiska databehandlingstekniken stegras de riskerna i sådan grad att man kan säga att en principiellt ny situation har uppstått.

Utöver dessa reella risker för intrång i samband med insamling, bearbetning och utlämnande av information bör särskilt observeras den psykologiska effekt som vetskapen om den automatiska databehandlingens möjligheter medför. Jag tror det är just denna psykologiska effekt som oppositionen försöker utnyttja. Trots att vi har haft personregister med automatisk databehandling i det här landet under fem års tid har det ännu icke anförts något exempel i Sverige där man kan hävda att denna nya teknik har skadat någon människa. Man talar allmänt om de risker och den fara som här föreligger och bygger upp en psykologisk situation som man utnyttjar i debatten. Hela den debatt som fördes i anslutning till 1970 års folk- och bostadsräkning är ett typiskt exempel på detta.

Tanken att information om enskilda okontrollerat kan insamlas och bearbetas utan att de berörda har kännedom därom är ägnad att väcka oro. Kravet på en fredad privat sektor innefattar inte bara att det allmänna och enskilda faktiskt skall respektera det privata området, utan det innebär också att de berörda skall kunna lita på att det förhåller sig på det sättet. Förutsättningarna härför är insyns- och kontrollmöjligheter gentemot dem som har tillgång till den nya teknikens resurser.

Detta, herr talman, är den utgångspunkt som OSK har i sitt arbete på

att utforma en lagstiftning som reglerar den automatiska databehandlingen. Vi menar att när de synpunkter som OSK framfört i anslutning till upprättandet av CPR har blivit beaktade och man därtill har skapat den insynsmöjlighet som den parlamentariska nämnden utgör, föreligger icke någon som helst anledning till oro för att det nya systemet — om det kommer till stånd — skulle utgöra någon fara för den personliga integriteten.

Av diskussionen i kammaren i dag om datatekniken skulle man kunna dra den slutsatsen, att datateknik är något av ondo och innebär en stor fara och att man om möjligt borde skrota ner allt vad datamaskiner heter. Men, herr talman och ärade kammarledamöter, man bör ha klart för sig att datateknikens utveckling inrymmer starkt positiva drag, nämligen om datamaskinerna används på rätt sätt. Genom denna teknik kan många människor befrias från mekaniska, trista och rutinmässiga arbetsuppgifter. Samtidigt kan man förutse att det med datamaskinernas hjälp kan uppnås effektivitetsförbättringar på många områden inom planering, administration och produktion av en storleksordning som kommer att få ett avgörande inflytande på vår framtida välbefinnandeutveckling.

Herr Olof Johansson i Stockholm och vpk:s representant har här i debatten gjort gällande att den nya tekniken leder till en centralisering som omöjliggör varje form av decentraliserat beslutsfattande. Det är väl riktigt att det i mångt och mycket har skett en centralisering rent tekniskt sett, men utvecklingen av datatekniken med möjligheter till terminalanslutning öppnar ju vägar till ett decentraliserat beslutsfattande. Genom ett utbyggt datatransmissionsnät och genom decentraliserade anläggningar får man möjlighet till decentraliserade beslut. Därmed ges det också möjligheter att påverka den maktstruktur som man inom vpk är så orolig för.

Det är naturligtvis en klar överdrift att säga att datatekniken i dag endast är ett verktyg för kapitalistiska grupper. Det finns visserligen ett företag som kan betecknas såsom ett monopolföretag och som tillhandahåller maskiner genom försäljning eller förhyrning, men uppfattningen att de kapitalstarka grupper som har denna teknik till sitt förfogande försöker utsuga enskilda människor är ingenting som har anknytning till verkligheten.

Herr talman! Jag är ledsen över att denna debatt kanske blivit för lång, men jag tycker att det är viktigt att slå fast att vänsterpartiet kommunisternas och den borgerliga oppositionens väsentligaste argument — att CPR utgör en fara för den personliga integriteten — inte håller. Klara gränser har dragits upp för användningen. Man kryper bakom resonemanget om skydd av personlig integritet, därför att man ser ett tillfälle att ånyo tillfoga regeringen ett nederlag. Detta gäller visserligen en detaljfråga, men varje sådan kostar skattebetalarna några miljoner.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är direkt felaktigt av herr Hugosson att påstå att jag sagt att datatekniken alltid leder till centralisering. Jag betonade att det fanns risker för centralisering i datatekniken. Jag betonade att vi måste styra datateknikens användning på ett sådant sätt, att vi i stället underlättar delegering av centrala funktioner. Därmed åstadkommer vi ett instrument för att skapa ett decentraliserat samhälle. Det förklarade jag uttryckligen. Här är det alltså fråga om på vilket sätt och med vilka intentioner man använder datatekniken.

Det var intressant att herr Hugosson tog upp arbetet i OSK. När herr Hugosson talar om att vi i dag mörkmälar, borde han ha insett att OSK utgör ett bevis på att det finns problem på dataområdet som måste angripas, och dessa problem har herr Hugosson anförtratts att arbeta med. Det är ett erkännande av att det finns problem med datatekniken. Jag hoppas att det senare kommer ett väl genomtänkt förslag, låt vara att ni inte förmår att skapa en skarpt detaljerad gränsdragning beträffande den personliga integriteten, men det hade knappast någon begärt. Den är till sist beroende av vad allmänheten själv från egna utgångspunkter upplever av förtroende för myndigheternas sätt att hantera denna nya teknik. Därför är det så viktigt att man har principerna klara innan man fattar, som ni vill uttrycka det, "praktiska beslut" av CPR:s typ. Jag menar att detta beslut har en djup principiell innebörd.

Det är självklart att vi har förtroende för våra representanter i OSK. I det sammanhanget gjorde herr Hugosson sig skyldig till ett felcitat. Vi har självfallet inte sagt att ni borde vägra att avge remissvar. Däremot har vi sagt att det är "tveksamt om utredningen borde ha tagit ställning", vilket är något annat. Detta beror helt enkelt på att ni inte varit färdiga att redovisa er principiella syn på detta problem. Nu är ni klara med slutjusteringen av betänkandet, har vi hört, men det var ni inte tidigare, och eftersom er principiella syn icke kunde redovisas då, hängde alltså era slutsatser i luften vid den tidpunkt då ni avgav yttrande över CPR.

Till sist måste jag säga att jag hela tiden trott att det var utskottets förslag att komplettera med en parlamentarisk nämnd för att, som det sagts här tidigare, undvika mörkerrädsla hos reservanterna. Det har inte framförts som departementschefens förslag som herr Hugosson sade. Men det är möjligt att förslaget kommit fram långt tidigare. Det kanske herr Hugosson i så fall kan bekräfta.

Fru ANÉR (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi är glada över att OSK-utredningen tydligen mycket snart är färdig att lägga fram sitt betänkande, vilket vi skall läsa med intresse. Vi skall även läsa remissutlåtandena och den kommande propositionen, och vi hoppas att detta betyder att det uppskjutande av anknytningen till CPR som reservanterna gått in för inte skall medföra några större olägenheter.

Det är alldeles riktigt som herr Hugosson värtaligt påpekade att det är svårt att definiera vad som menas med personlig integritet. Just därför behövs en mycket skärpt och detaljerad lagstiftning för de enskilda fallen där noggrann hänsyn tas till den nya och kommande teknikens

utveckling. Det är förslag till en sådan lag vi väntar att få se.

Dessutom vill jag instämma med herr Olof Johansson i Stockholm i att det är självklart att vi har förtroende för dem som representerar de olika partierna i denna utredning. Det betyder inte att vi inte kan tillåta oss att ha andra åsikter än utredningen både i sakfrågor, där vi ännu inte tagit del av utredningens uppfattning, och i den procedurfråga som det här gäller.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Såvitt jag kan se är herr Hugosson litet blåögd när det gäller IBM. Han säger visserligen att man tillhandhåller maskiner, men anser inte herr Hugosson att man också bedriver forskning, utvecklingsarbete och undervisning där? Är det inte en rätt stark sak när man vill behärska en marknad att föreslå organisationsmodeller och styra dem?

Herr Hugosson påstår att vi skulle gömma oss bakom integriteten. Men det gör vi inte, utan här är det fråga om hur man skall utnyttja tekniken. Vi ser det som en stor fara att internationella monopol och finanskapitalet i det här landet behärskar denna utveckling. Se bara på arbetsplatserna! Leder man inte där under datatekniken? Fråga de arbetare som blev utsatta för den press det innebar då det i höstas påstods att de hade varit frånvarande från arbetet utan orsak. En annan sak är att produktionsuppläggningar inte går att ändra på grund av att de är på data. Det har jag själv erfarenhet av och vet vad det betyder. Detta är risker som man löper om man vill utnyttja datatekniken på ett eller annat sätt. Men det är en fråga som herr Hugosson inte alls vill syssla med.

Bakgrunden till vår inställning är att vi ser CPR och den statliga byråkratin som ett serviceorgan när det gäller sammankoppling och information så att systemet kan utnyttjas på många olika sätt. Därför anser vi att ett centralt personregister inte kan få förekomma så länge arbetarna inte har kontroll över det.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte sagt att det inte finns problem i anslutning till den moderna datatekniken. Jag försökte i ett anförande som var alltför långt tala om de faror och de problem som kan uppstå som en följd av den här nya tekniken. Det är just därför som regeringen har tillsatt olika utredningar som arbetar under högttryck för att skapa regler för att undvika de risker som den moderna datatekniken kan innebära.

Jag skall läsa upp ett citat för herr Olof Johansson i Stockholm från direktiven för den förra året tillsatta kommittén som fått i uppdrag att utreda frågor som rör samordning och kontroll av databanker. Citatet belyser just det här med decentralisering. I direktiven står bl. a. att eftersom "tid och rum inte på samma sätt är begränsande faktorer, blir med den moderna datatekniken friheten att utforma arbetsorganisation, former för beslutsfattande och att välja lokalisering väsentligt större". Det var detta jag tog som utgångspunkt när jag sade att den nya tekniken skapar möjligheter att bryta den centralisering av beslutsfattandet som man tror att uppbyggandet av stora centrala databanker innebär.

Reservanterna säger att de inte riktigt menar så som de skriver i sin

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

reservation. Visst skulle utredningen ha svarat på remissen, men vi borde inte ha framlagt några förslag till skydd för den personliga integriteten, säger man. Det är väl med förlov sagt ett besynnerligt inlägg från en talare som tidigare har sagt att det här är farligt för den personliga integriteten. Vi fick alltså förslaget på remiss och förslag till regler för begränsningar och skydd. Då säger herr Olof Johansson i Stockholm att det var fel att göra det därför att vi inte skulle vara klara med den principiella grundsyn som skall känneteckna det lagförslag som vi skall presentera. Det är väl alldeles uppenbart att när vi framför synpunkter och förslag, så utgår vi ifrån den grundsyn som vi har kommit fram till efter två och ett halvt års arbete.

Sedan vill jag bara säga till herr Hagberg att jag är inte blåögd. Jag vet att IBM dominerar marknaden. Men herr Hagberg vet kanske inte att en särskild dataindustriutredning har tillsatts och att riksdagen under de senaste fem åren varje år anvisat ökade anslag för just utbildning inom detta område.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Herr talman! När OSK avgav sitt yttrande över CPR var utredningen inte klar med sitt betänkande. Vi har i dag fått reda på att man har blivit det nu, och jag förutsätter att den principiella grundsynen också har utmejslats efter dessa två och ett halvt års arbete som herr Hugosson hänvisar till. Den saknades alltså vid det tillfälle då remissyttrandet avgavs. Men det hindrar ju inte att man i sitt yttrande kunde påpeka både den ena och den andra risken med CPR, och därför borde man också avge det.

Det är intressant att konstatera att herr Brandt och andra socialdemokrater har sett CPR som en entydigt praktisk fråga. Men herr Hugosson, som har sysslat med offentlighets- och sekretesslagstiftningsfrågor, lutar tydligen åt att detta är en principiellt viktig fråga. Och det var därför som OSK också skulle avge ett yttrande, låt vara att det enligt min uppfattning endast kunde bli ofullständigt vid den tidpunkt då det avgavs.

Sedan är vi tydligen överens om att datatekniken skapar möjligheter - jag har inte heller sagt något annat - i olika riktningar. I centerpartiet vill vi, med våra utgångspunkter, att man söker garantera att dessa möjligheter inriktas på att skapa decentralisering.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom jag har varit med om att utarbeta och avge det här remissvaret torde jag, i motsats till herr Olof Johansson i Stockholm som inte är ledamot av OSK, veta var vi befann oss i vårt arbete när vi avlämnade vårt remissvar. Nog sagt om den saken.

Jag har tagit upp datatekniken och integritetsfrågorna utifrån en allmän principiell utgångspunkt. Jag avslutade detta med att anknyta till nu föreliggande förslag. Jag därvid understrukt att OSK i sitt remissvar har föreslagit vissa åtgärder i syfte att man skulle undvika den psykologiska effekten och den oro som många känner. Samtliga de förslag som vi förde fram i vårt remissvar har blivit beaktade.

Sedan ber jag, herr talman, om ursäkt för att jag sade att det var departementschefen som hade föreslagit den här parlamentariska nämnden. Herr Johansson har rätt när han säger att det är utskottets majoritet som har föreslagit den.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag har försökt följa den här debatten i dag. Jag måste väl erkänna att jag har blivit mer och mer förvånad allteftersom debatten har gått vidare. Jag har avlyssnat en del som jag tycker ganska bisarra inlägg i debatten. Men det kanske är relativt onödigt att förlänga den på den punkten.

Jag skulle emellertid vilja säga något om synpunkten att det borde ha legat ett principbeslut i botten, innan man byggde ut länsstyrelsens förslag här uppe i Stockholm — det är ju det saken gäller. Principbeslutet att lägga folkbokföring och uppbörd på data togs 1963 på grundval av en proposition som jag hade signerat. De som är tillräckligt minnesgodas och som hade nöjet att vara ledamöter av riksdagen vid det tillfället kan säkerligen verifiera vad jag säger att då fanns det ingenting av det här inslaget i debatten. Allesammans var helt på det klara med att det var fråga om ett framsteg, innebärande en övergång från ett gammalt manuellt betonat system, att lägga över denna verksamhet på de databanker som lades ut till länsstyrelserna. Det fördes en diskussion om huruvida IBM eller SAAB skulle stå för detta. Man träffade en kompromiss som sedermera i en slutlig utformning gick till Data-SAAB:s favör, och dess maskiner och anläggningar används för närvarande genomgående på våra länsstyrelser.

Vad är det vi nu diskuterar? Jo, det är ju att ta nästa steg i denna utveckling. Man kan genom teknikens framsteg samla detta på ett rationellare sätt, göra ekonomiska vinster och få en snabbare hantering genom att bygga ut den Data-SAAB-anläggning som finns i Stockholms län. Jag begriper inte att man kan säga att det härför tarvas nya principbeslut. Det utvecklingsarbete som bedrivs vid riksskatteverket är ju delvis präglad av anknytningen till en viss maskintyp, nämligen Data-SAAB:s. Detta företag är inte riktigt färdigt med denna utrustning ännu, men blir det. Men för att man över huvud taget skall kunna göra den färdig och ta på sig forsknings- och utvecklingskostnaderna, måste man ha någon form av definitiv beställning. Och vi har ju ansett att en egen nationell utveckling på datamaskinproduktionens område har ett intresse ur allmän synpunkt. Det var precis samma situation 1963. Då låg Data-SAAB efter, och det var litet av ett äventyr att satsa på detta företag. När det sedan fick tid på sig visade det sig vara kapabelt att åstadkomma en anläggning för detta ändamål som väl mätte sig med de stora internationella firmornas anläggningar. Vi trodde att det var riktigt att låta företaget fortsätta med detta, men förutsättningen härför var faktiskt att vi kunde ge det ett klart besked om att vi ville medverka i detta utvecklingsarbete via en beställning.

När jag nu möter den kritik som innebär att det till varje pris skulle vara ett principbeslut i botten innan man lägger över nästa steg i hanteringen till anläggningen i Stockholms län står jag helt frågande inför

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

detta. Det gäller ju frågor som har redovisats i motioner och utskottsutlåtande, och jag besvarade förra året ett par enkla frågor om det utvecklingsarbete som riksskatteverket bedriver. Det förefaller mig vara ett försök att skapa en träta för dess egen skull när reservanterna kritiserar mig och regeringen för att det inte ligger ett principbeslut i botten.

Jag begriper att det väl kan vara dagspolitiskt nyttigt att börja tala om farorna med datatekniken i framtiden och att i eget politiskt konsumtionsintresse försöka göra gällande att man på regeringssidan skulle visa en nonchalans inför dessa faror. Jag har inte varit tillräckligt flitigt närvarande här i bänken för att veta om det är George Orwells tema "Storebror ser dig" som varit före i debatten, men det skulle inte förvåna mig, och jag tycker att vissa inslag i diskussionen har talat i denna riktning.

Man kan inte gärna i dagens debatt säga att den enskildes integritet går före rationaliseringen. Om det är fråga om ett allmänt uttalande utan sammanhang med vad vi i dag diskuterar, har herr Eriksson i Bäckmora rätt, och då står vi allesammans på samma ståndpunkt som han. Men det har ju ingenting med dagens debatt att göra.

Offentliga uppgifter som i dag finns hos länsstyrelserna samlas till en större och mera effektiv apparat placerad i Stockholms län. Dessa uppgifter kommer att förses med en kontroll som i dag inte föreligger. I dag går man nämligen till länsstyrelserna — det kan vara affärsmän och andra som vill utnyttja registret i försäljarintresse — och hämtar in uppgifterna. Avsikten är att det skall bli slut med det fria botanisierandet ute i länsstyrelserna. I fortsättningen kommer det att krävas ett medgivande från Kungl. Maj:t, och Kungl. Maj:t får till yttermera visso genom utskottets förslag till sitt förfogande en rådgivande parlamentarisk nämnd, som skall yttra sig om huruvida uppgifter bör lämnas ut eller inte. Den omständigheten att man i andra steget i den tekniska utvecklingen passar på att skärpa kontrollen av någonting som är offentligt i dag tas såsom uttryck för att det nu är något farofyllt på gång, nu måste Olle motas i grind — det var ingen speciell kvickhet om Olle Johansson — och nu måste man till varje pris se till att inte den mänskliga integriteten kläms och blir illa hanterad.

Det har sagts i många inlägg i dag att OSK nu börjar bli färdig med sina ställningstaganden. Om de ställningstagandena går ut på att man lagstiftningsmässigt skall gå in på detta område, kommer man att göra det, även om det drabbar folkbokföringens och uppbördsväsendets dataregister. Den lagstiftningen täcker ju hela fältet, även det som vi diskuterar här i dag.

Att en sådan kommande lagstiftning skulle innebära att man förmenades att göra vissa ekonomiskt och rationellt kloka förändringar, om man samtidigt kombinerar dem med en grad av kontroll som inte finns i dag, är för mig fullkomligt horribelt. Det finns varken logik, konsekvens eller — förlåt, herr talman — någon egentlig tanke bakom detta. Jag finner, i likhet med vad herr Brandt och även andra talare har sagt i debatten, att det är svårt att frigöra sig från tanken att det ligger andra bevekelsegrunder bakom reservationen och den debatt som förts här i dag.

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Man kan naturligtvis — som herr Hagberg från Kopparbergs län gjorde — säga att datorerna är ett otyg, att de är elaka mot arbetarna. Men det måste finnas variationer även i ett sådant inlägg. Man kan helt enkelt inte göra gällande att den tekniska utvecklingen är till olägenhet för de anställda. Det menar kanske inte herr Hagberg heller, även om han yttrade sig på ett sätt som nästan gav det intrycket.

Man kan inte heller — som Olof Johansson i Stockholm — säga att man nu har framför sig en vision av att datasamhället måste passa in i hans speciella uppfattningar om önskvärdheten av ett decentraliserat samhälle. Man kan ha hur stor veneration som helst för de tankegångarna, men om vi ser praktiskt på det hela kan skatteuppbörden inte klaras fullständigt regionalt, folkbokföringen blir inte tillfredsställande om den förs regionalt utan en central uppsamling. På samma sätt är det på andra områden, t. ex. inom försvaret, där datatekniken spelar en väsentlig roll. Där måste man hantera frågorna centralt hur angelägen man än är om att regionala synpunkter beaktas och att det decentraliseras. Vidare förs meteorologiska observationer på data; de kan inte föras sockenvis eller länsvis utan måste självfallet föras centralt.

Det är här fråga om att bedöma vad som är enkel och praktisk hantering, och den bedömningen får vi hålla borta från diskussionen om centralisering och decentralisering, regionplanering och centralplanering.

Herr talman! Jag hade svårt att hålla inne med dessa kommentarer. Det har för mig varit något av en förunderlig debatt, en skuggboxning, för att tala idrottsspråk, där många spöken har figurerat.

Det hade väl kunnat vara motiverat om man vill föra en allmän debatt om datateknikens utveckling i framtiden och diskutera om den utvecklingen sker utan lagbunden ordning och lagbunden kontroll. Vill man föra den debatten — den kan vara lämplig vid något annat tillfälle — då är det mesta som sagts i dagens diskussion befogat. Men när man diskuterar den sakfråga som utskottsbetänkandet behandlar begriper jag inte hur dessa allmänna, många gånger något känsloladdade, reflexioner kan föras in i debatten om ett så enkelt förslag som att ta det andra steget i en pågående utveckling och göra det med motiveringarna att det är ekonomiskt och rationellt och dessutom skapar en kontrollmöjlighet som vi för närvarande inte har.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (c) kort genmäle:

Herr talman! Finansministerns inträde i denna debatt har ingalunda lugnat mig beträffande konsekvenserna för den enskildes rättsskydd och integritet vid ett bifall till skatteutskottets betänkande. Utskottsmajoriteten har också själv uttalat farhågor i den riktningen. Är man, herr finansminister, det minsta tveksam i fråga om den enskildes rättsskydd som vi är bör man också skynda långsamt med detta register. Det är det som vi också föreslagit i vår reservation.

Det står också i utskottets betänkande att Kungl. Maj:t den 11 september 1970 uppdrog åt dåvarande centrala folkbokförings- och

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

uppbördsnämnden (CFU) att utreda frågan om ett centralt personregister. Det är det nya. Finansministern säger att det bara är fråga om en utbyggnad av de register som redan finns ute på våra länsstyrelser och att vi i dag bara tar ett steg till på den vägen. Det låter så förfärligt oskyldigt, när finansministern säger detta.

Men det är ju så det går till. Man tar ett steg i taget och går steg för steg, och då är man snart framme vid någonting som man inte har menat. För att vara övertygad om att man verkligen bevarar den enskildes integritet och rättsskydd bör man enligt vår uppfattning först åstadkomma en lagstiftning som reglerar offentlighetsprincipen. I dag saknar vi helt sådana möjligheter. Detta vill jag ha sagt som replik till finansministern.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att finansministern tar litet grand för lätt på hela detta problem. Det är dock inte bara fråga om att ta nästa steg. Här är det fråga om att införa ett centralt personregister över hela svenska folket. Detta register är sedan tänkt att ligga till grund för inkoppling av olika databanker vid sidan om. Detta är något helt annat i fråga om system än det som man redan använder vid länsstyrelserna. Här är det fråga om ett system med direkt access.

Jag är en aning förvånad över att finansministern menar att vi inte haft några större problem med datasystemets användning inom den offentliga sektorn. Det förekom rätt mycket kritik beträffande folk- och bostadsräkningen för några år sedan; det ansågs att man ställde alltför närgångna och inträngande frågor till de enskilda människorna. Allt detta hänger samman.

Det är litet förvånansvärt att vi inte kan vänta på utredningen, när den sägs vara färdig och kan väntas framlägga sitt betänkande när som helst, och låta lagstiftningen ligga till grund för en ytterligare utvidgning av datasystemet. Av vilken anledning är utredningen tillsatt? Den måste väl vara tillsatt för att man skall komma fram till ett system som innebär att vi får kontroll över dessa nya, snabba och förnämliga systems användning? Ingen kritiserar systemen som sådana — det är klart att vi skall utnyttja teknikens utveckling. När finansministern försökte göra gällande att vi menar att man inte skall göra det är det felaktigt. Då har finansministern inte uppfattat debatten och uppenbarligen inte läst reservationen.

Herr HAGBERG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag behöver inte ta åt mig finansministerns kritik mot att talarna i denna debatt gått ifrån det ärende som finansministern anser bör behandlas. Det finns även en reservation vid näringsutskottets betänkande nr 17.

Herr Hugosson och finansministern framställde det som om vänsterpartiet kommunisterna ville att datatekniken över huvud taget inte skulle få utnyttjas. Frågan gäller bara hur den skall utnyttjas. I dag lagras t. ex. informationer om personer som genomgått omskolningskurser. Men förekommer det någon databehandling av arbetsmiljöer, om företags miljöfarliga utsläpp? Kan vi kartlägga dem? Det kan vi inte. Vad skall de

bostadsräkningsdata som finns användas till? Jo, de som bygger köpcentra har tillgång till dessa data. Men har byalagen det? Det är denna inriktning som vi reagerar mot. Vi tror att datatekniken har möjligheter om den används på rätt sätt.

Vidare reagerar vi mycket starkt mot att det föreslagna rådet endast skulle ha en rådgivande karaktär och att frågorna skall avgöras av regeringen. Det innebär ingen reell makt för dem som blir drabbade av registreringen inom datatekniken. Dessutom anser ju finansministern, enligt vad han sade här i kammaren för inte så länge sedan, att det som är bra för företagen också är bra för folket – det bör man ha i minnet när man skall ta ställning till frågan om regeringen skall fatta avgörandet när privat näringsliv, t. ex. ett försäkringsbolag, vill utnyttja de informationer som datatekniken erbjuder.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c) kort genmäle:

Herr talman! Här har gång efter gång åberopats principbesluten från 1946 och 1963. För att vara garderad har jag med upplysningstjänstens benägna bistånd forskat i denna fråga för att se vad som egentligen har hänt. Men alldeles oavsett vilka principbeslut som fattats tidigare måste man ta hänsyn till att verkligheten faktiskt är föränderlig och att riskerna på dataområdet kan framstå i annan dager i dag än de gjorde 1963.

Efter finansministerns inlägg blev jag övertygad om att den som sitter i den direkta maktutövningspositionen i finansdepartementet ser annorlunda på denna sak än den som betraktar frågan så att säga utifrån. Det har jag i och för sig förståelse för. Men man kan väl ändå säga om behandlingen av CPR och hela denna historia, som egentligen började den 11 september 1970 – så värst gammal är den alltså inte – att riksdagen visserligen har haft möjligheter att ta del av behandlingen men att regeringen ingalunda varit angelägen att fråga vilka synpunkter riksdagen har. Det ena steget efter det andra har tagits genom Kungl. Maj:ts beslut.

Sedan säger finansministern att det inte finns någon tanke bakom en del av det som har sagts i dag. Samtidigt antyder han att det visst finns tankar, men inte de som borde finnas. Dessutom säger han att han mycket väl kan tänka sig att denna diskussion skulle kunna föras om det var den framtida datautvecklingen som skulle diskuteras. Det är på denna springande punkt som vi väsentligt skiljer oss åt. Reservanterna i skatteutskottet har ansett att frågan om CPR innebär ett viktigt principiellt ställningstagande som har stor betydelse för hur vi skall tygla den framtida datautvecklingen. Som herr Magnusson i Borås har sagt innebär valet av system oanade möjligheter att i framtiden integrera uppgifter i detta centrala personregister. Den risken tycker jag att vi skall diskutera mot bakgrund av den förträffliga utredning som herr Hugosson har aviserat snart skall komma. Mer bråttom är det inte.

Fru ANÉR (fp):

Herr talman! Jag är fullständigt överens med herr finansministern om att land, inklusive datorer, skall med lag byggas, men jag har flera gånger här i kammaren i svar på frågor vägrats några som helst garantier för att man skulle invänta lagarna innan man vidareförde den utbyggnad av

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

databankerna och deras sammankoppling som var påbörjad. När vi nu har fått meddelande om att OSK-utredningen så berömvärt har skyndat sig, så tycker jag det är ett mycket starkt argument för att vi verkligen väntar på lagarna.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! De här senaste inläggen ger mig väl bara anledning till två små kommentarer.

Herr Eriksson i Bäckmora är inte övertygad, och jag tror på honom när han säger det, för jag har en mycket bestämd känsla av att han inte vill bli övertygad i den här frågan.

Herr Magnusson i Borås talar om att den senaste folkräkningen skapade en viss irritation och tar det närmast såsom intäkt för faran av datasamhällets utbyggnad. Om jag inte minns fel hade den irritationen ingenting med själva datatekniken att göra, utan den föranleddes av att de frågeformulär som husägare och andra skulle fylla i ansågs vara för näsvisa. Följaktligen var det detta man blev irriterad av, och sedan fanns det en opinion som byggde under detta på ett enligt min mening alldeles onödigt och överdrivet sätt. Men att det skulle föreligga något slags speciellt samband med hur det insamlade materialet datatekniskt behandlades har jag väldigt svårt att begripa.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Jag har inte tillmätt folk- och bostadsräkningen någon särskilt stor betydelse i den här debatten; jag nämnde den bara såsom ett exempel på att det i alla fall har förekommit irritation. Saken är ju den att datasystemet gör det väldigt lätt för en myndighet både att skaffa fram uppgifter och att sedan behandla dem, och just av det skälet blir de många gånger alldeles onödigt inträngande och omfattande.

Överläggningen var härmed slutad.

Skatteutskottets betänkande nr 17

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Magnusson i Borås begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 17 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Magnusson i Borås m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 135
Nej — 147
Avstår — 7

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Inrättande av ett
centralt person-
register, m. m.*

Punkterna 3--7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 8

Lades till handlingarna.

Konstitutionsutskottets betänkande nr 17

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande nr 16

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Burenstam Linder och Brundin, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Brundin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Burenstam Linder och Brundin.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Brundin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 250
Nej — 36
Avstår — 4

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande nr 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hagberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hagberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	272
Nej	— 13
Avstår	— 5

Civilutskottets betänkande nr 19

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Föredrogs finansutskottets betänkande nr 14 angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 5 Skattefrihet vid premiering av sparande, m. m.

Föredrogs

finansutskottets betänkande nr 15 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:22 med förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande, m. m., jämte motioner såvitt propositionen och motionerna hänvisats till finansutskottet samt

skatteutskottets betänkande nr 16 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:22 med förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande, m. m. jämte motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till skatteutskottet.

Herr TALMANNEN yttrade:

Finansutskottets betänkande nr 15 och skatteutskottets betänkande nr 16 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Finansutskottets betänkande nr 15

I propositionen 1972:22 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 18 februari 1972 föreslagit riksdagen att

dels anta inom finansdepartementet upprättat förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande,

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, då konjunkturläget föranledde det, förordna om premiering av frivilligt sparande av överskjutande preliminär skatt i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet angivits,

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

dels uppdra åt fullmäktige i riksgäldskontoret allt efter i huvudsak de riktlinjer som departementschefen förordnat handha administrationen av det föreslagna sparsystemet och eventuellt kommande premieringar av frivilligt sparande av överskjutande skatt,

dels till Kampanj för sparande m. m. för budgetåret 1972/73 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor.

Propositionen hade hänvisats till skatteutskottet i vad avsåg förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande och i övrigt till finansutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bland annat följande:

"I propositionen föreslås en statlig premiering av sparande. Förslaget tar sikte i första hand på löntagare och därmed jämställda grupper fysiska personer. Sparandet skall enligt förslaget vara regelbundet och företrädesvis ske vid källan. Sparat belopp sätts in på särskilt konto i bankinstitut eller i KFs eller HSB:s sparkassar. Insättning på kontot skall ske med minst 100 kronor och högst 300 kronor i månaden. På det sparade beloppet utgår bankränta efter den högsta räntesats för inlåning som bankinstitutet eller sparkassan tillämpar. Den som uppfyller sparsystemets villkor får dessutom delta i en av statsverket bekostad vinstutlottning. Vinsterna i lotteriet är skattefria. Utlottning äger rum i september månad närmast efter varje sparår. Vidare får den som haft pengar från ett sparår inestående under fem år en skattefri premie om 5 procent på dessa pengar, dock högst 300 kronor. Denna premie bekostas till hälften av statsverket och till hälften av sparinstitutet.

Sparsystemet, som föreslås träda i kraft snarast efter riksdagsbehandlingen av propositionen, är avsett att ersätta de nuvarande sparformerna ungdomens lönsparande och allmänna lönsparandet. Dessa föreslås upphöra vid utgången av år 1972. Vinstutlottningen i dessa sparsystem skall dock äga rum på vanligt sätt under våren 1973. Deltagare i ungdomens lönsparande och allmänna lönsparandet ges rätt att flytta över sparat belopp till det nya systemet vid årsskiftet 1972-1973.

Vidare begärs riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att, om konjunkturläget motiverar det, besluta om premiering av frivilligt sparande av överskjutande preliminär skatt i huvudsaklig överensstämmelse med reglerna i lagen (1970:616) om premiering av visst frivilligt sparande."

I finansutskottets betänkande nr 15 hade behandlats följande i anledning av propositionen väckta motioner

1972:1494 av herrar Björk i Gävle (c) och Åsling (c) vari, såvitt nu var i fråga, hemställtts att riksdagen beslutade att man i den föreslagna sparformen gav möjlighet till insättning kvartalsvis,

1972:1495 av herrar Annerås (fp) och Levin (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställtts att riksdagen beslutade att insättning å sparkonto skulle kunna ske med minst 50 kronor och högst 300 kronor per månad,

1972:1500 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställtts att riksdagen beslutade att det månatliga minimibeloppet för premiesparande skulle sättas till 50 kronor samt att riksdagen gav Kungl.

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

Maj:t till känna vad i övrigt framhållits i motionen beträffande det enskilda sparandets villkor och förutsättningar,

1972:1501 av herrar Hörberg (fp) och Ångström (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att riksdagen beslutade att det månatliga minimibeloppet inom ramen för premiesparandet skulle vara 50 kronor för att därmed möjliggöra en bred förankring av sparandet,

1972:1502 av herrar Lidgard (m) och Nordstrandh (m) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att lägsta premieberättigade sparbelopp skulle vara 50 kronor per månad eller del därav vid kortare avlöningsperioder samt

1972:1503 av herr Löfgren m.,fl. (fp, c) vari hemställdes att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag beträffande utgivandet av ett värdesäkert obligationslån för försäljning till småsparare.

Vidare hade behandlats den vid riksdagens början väckta motionen 1972:630 av herr Sundkvist (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att, då konjunkturläget föranledde det, förordna om premiering av frivilligt sparande av överskjutande preliminär skatt i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet angivits,

2. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:1494, 1495, 1500, 1501 och 1502, de fyra förstnämnda såvitt nu var i fråga, skulle uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att efter i huvudsak de riktlinjer som förordats i statsrådsprotokollet och i utskottets yttrande handha administrationen av det föreslagna sparsystemet och eventuellt kommande premieringar av frivilligt sparande av överskjutande skatt,

3. att riksdagen till Kampanj för sparande m. m. för budgetåret 1972/73 under sjunde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 1 500 000 kronor,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1503,

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:630.

Reservation hade avgivits av herrar Löfgren (fp), Burenstam Linder (m), Wirtén (fp) och Brundin (m), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1503 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning och förslag beträffande utgivandet av ett värdesäkert obligationslån för försäljning till småsparare.

Skatteutskottets betänkande nr 16

I propositionen 1972:22 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, utom annat, anta inom finansdepartementet upprättat förslag till lag om skattefrihet vid premiering av sparande.

Redogörelse för det huvudsakliga innehållet i detta förslag hade lämnats i sammanfattningen ovan vid finansutskottets betänkande nr 15.

I skatteutskottets betänkande nr 16 behandlades

dels följande i anledning av propositionen väckta motioner

1972:1494 av herrar Björk i Gävle (c) och Åsling (c), såvitt nu var i fråga,

1972:1495 av herrar Annerås (fp) och Levin (fp), såvitt nu var i fråga,

1972:1500 av herr Helén m. fl. (fp) vari bland annat hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att de i motionen framförda förslagen beträffande höjning av kapitalskatteavdraget och beträffande de speciella skattemässiga incitamenten för bostadssparande med skyndsamhet prövades av den beslutade kommande skatteutredningen,

1972:1501 av herrar Hörberg (fp) och Ångström (fp), såvitt nu var i fråga,

1972:1504 av herr Strindberg m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att förslag förelades årets riksdag till sparstimulerande åtgärder i enlighet med vad i motionen anförts om banksparande, bostadssparande, utbildningssparande, amorteringssparande, företagssparande, höjt extra avdrag vid kapitalbeskattningen, egenföretagares rätt till extra avdrag vid kapitalbeskattningen och delägar-sparande i aktier, så att nya regler för enskilt sparande skulle kunna tillämpas från och med den 1 januari 1973,

dels de vid riksdagens början väckta motionerna

1972:819 av herr Schött m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att förslag förelades riksdagen om sparstimulerande åtgärder i enlighet med vad i motionen anförts om banksparande, bostadssparande, utbildningssparande, amorteringssparande, företagssparande, egenföretagares rätt till kapitalavdrag och höjt extra avdrag vid kapitalbeskattningen,

1972:823 av herr Wirmark m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att de i motionen framlagda förslagen syftande till att främja hushållssparandet belystes och beaktades i den av riksdagen under hösten 1971 beslutade skatteutredningen.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen, med avslag på motionerna 1972:1494, 1972:1495 och 1972:1501, såvitt de hänvisats till skatteutskottet, och med bifall till propositionen 1972:22, såvitt den hänvisats till skatteutskottet, skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om skattefrihet vid premiering av sparande,

B. att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1972:819,
2. motionen 1972:823,
3. motionen 1972:1500, såvitt den hänvisats till skatteutskottet,
4. motionen 1972:1504.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Magnusson i Borås (m) och Söderström (m), vilka ansett att utskottet under B 1 och B 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:819 och 1972:1504 i

Fredagen den
21 april 1972

Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.

skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att förslag förelades riksdagen till sparstimulerande åtgärder i enlighet med vad i motionerna anförts om banksparende, bostadssparende, utbildningssparende, amorteringssparende, företagssparende, höjt extra avdrag vid kapitalbeskattningen, egenföretagares rätt till extra avdrag vid kapitalbeskattningen och delägarsparende i aktier.

2. av herrar Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c), Hörberg (fp) och Björk i Gävle (c), vilka ansett att utskottet under B 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1500, i denna del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att motionen överlämnades till den av 1971 års höstriksdag beslutade skatteutredningen för skyndsam prövning av frågan om förmånligare skatteregler för bostadssparende.

3. av herrar Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c), Hörberg (fp) och Björk i Gävle (c), vilka ansett att utskottet under B 2 och B 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:823 och 1972:1500, i denna del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att motionerna överlämnades till den av 1971 års höstriksdag beslutade skatteutredningen för skyndsam prövning av frågan om höjning av sparavdraget.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Larsson i Umeå (fp) och Hörberg (fp).

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! De båda betänkanden som vi behandlar, finansutskottets betänkande nr 15 och skatteutskottets nr 16, är föranledda av Kungl. Maj:ts proposition nr 22 om premiering av frivilligt sparande.

Denna premiering av sparandet har ju litet olika former. Bl. a. får man direkt skattefri premiering av sparandet, om sparandet sker regelbundet – en form av lönsparande. Man kan dessutom få vara med i en skattefri vinstutlottning.

Om de förslag som här lagts fram har det i skatteutskottet, där jag suttit med och behandlat ärendet, rått en mycket stor enighet. Att enigheten varit så stor beror givetvis på att samtliga riksdagsgrupper, samtliga partier, har varit medvetna om den stora betydelse som ett stort hushållssparande, ett stort personligt sparande, har.

Det system som nu föreslås och som vi står i begrepp att besluta om kommer att i viss mån ersätta tidigare lönsparandesystem, och det är bara att hoppas att uppslutningen kring förslagen blir stor. Under årens lopp har vi prövat olika former av sparfrämjande, och vi har i skattesystemet haft inbyggt sparfrämjande åtgärder t. ex. sparavdrag vid beskattningen, som syftar till ett ökat sparande. Vid behandlingen av propositionen 22 har vi också haft att behandla förslag om att ytterligare utreda formerna för de gamla kända sparfrämjande åtgärderna, exempelvis förmånligare beskattningsregler vid bostadssparande och en eventuell höjning av sparavdraget. Från centerns sida har vi ansett det så naturligt att skatteutredningen – som för övrigt har tillsatts just i dagarna – skall syssla med dessa frågor att vi inte ens har ansett det nödvändigt att motionera om den saken.

Fredagen den
21 april 1972*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

Men vid utskottsbehandlingen har vi haft att ta ställning till motioner från andra håll, och när utskottets majoritet har avstyrkt de motionerna har vi reserverat oss till förmån för kravet på en utredning. Vi vet ju att ett system med avdrag vid beskattningen resulterar i att stat och kommun får minskade inkomster. Därför menar vi, att när vi nu har en skatteutredning som skall behandla frågan om vårt framtida skattesystem, så är det naturligt att utredningen också tar med de sparfrämjande åtgärderna i sitt arbete. Utredningen skall, menar vi, både se på de sparfrämjande effekterna av avdragen och hur stort inkomstbortfallet blir samt i hur stor utsträckning det kan vara befogat att gå den vägen för att öka sparandet. Vi anser det vara självklart att den nu arbetande utredningen har samtliga dessa frågor under uppsikt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 i skatteutskottets betänkande nr 16.

Sedan vill jag också säga några ord om finansutskottets betänkande nr 15, och jag gör det därför att man i det betänkandet har behandlat min motion nr 630, i vilken jag föreslår åtgärder för ett konjunkturanpassat obligatoriskt sparande. Det är riktigt som utskottet säger, att det vid förra årets riksdag väcktes en "i huvudsak likalydande motion". Den största nyheten är väl att jag har valt att ändra rubriken på motionen, så att den nu inte talar om tvångssparande utan om konjunkturanpassat obligatoriskt sparande.

Utskottet pekar på att de åtgärder för det allmänna lönsparandet som nu kommer att införas skall vara tillräckliga och avstyrker därför min motion. Jag tror emellertid inte att de åtgärderna är tillräckliga. Som jag tidigare sagt hoppas jag att lönsparandet skall få stor omfattning, men jag tror inte att det blir särskilt konjunkturutjämnannde. Mitt förslag däremot är att vi under överheltade konjunkturer skall ha ett tvångssparande som vi släpper under lågkonjunktur. Jag tror att behov av åtgärder i den riktningen kommer att förmärkas i framtiden, och jag är rädd för att det lönsparande som vi nu kommer att besluta om är otillräckligt.

Jag är i och för sig tacksam för den klapp på axeln som jag fått av utskottet för mina tankegångar i motionen, men det är en liten sak som jag inte förstår. Det är när utskottet slutar med orden: " Någon utredning synes därför inte erforderlig." Såvitt jag vet har ingen föreslagit någon utredning angående ett konjunkturanpassat obligatoriskt sparande. Jag har i min motion begärt förslag om det från Kungl. Maj:t.

Herr talman! Beträffande finansutskottets betänkande nr 15 har jag inget yrkande.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru andre vice talmannen NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det är en klen tröst för alla oss som anser att sparandet är en viktig del av samhällsekonomin att sparandet under åren 1970–1971 varit högt. Det har t. o. m. funnits de som ansett att det höga hushållssparandet närmast varit ett uttryck för den oro som fanns under den besvärliga avtalsperioden och den efterföljande stora arbetslös-

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

heten. Det är betecknande för finansministerns inställning till sparande att han nyligen lät förstå att snart vänder konjunkturen igen och då sjunker nog hushållssparandet. Är inte detta ett bakvänt resonemang? När konjunkturen vänder - och det får vi sannerligen hoppas att den gör snart - ja, då kommer man och talar om brist på kapital, dvs. brist på sparande, och gör drastiska kreditmanövrer. Vi bör nog akta oss för att låta sparandet vara ett konjunkturdagspel. Vi behöver ett högt och jämnt sparande. Den långsiktiga utvecklingen inger emellertid oro, tendensen är att det enskilda sparandet sjunker. Men vi behöver denna form av kapitalbildning tillsammans med olika former av kollektivt sparande.

Det är mycket positivt att finansministern och regeringen nu genomför de sparstimulerande åtgärder, som föreslås i propositionen. Om dessa åtgärder nu dessutom kompletterades med motionsförslag, bl. a. från vårt håll, så skulle slutprodukten och slutresultatet se mycket hyggligt ut.

Men - och detta är viktigt - inga sparstimulerande åtgärder är så viktiga som att spararna, särskilt småspararna, får förnyat förtroende för regeringens förmåga att hålla penningvärdeförsämringen i schack. Inflationen är sparandets värsta fiende.

I vår motion har vi en lång sifferserie, där vi jämför högsta inlåningsräntan i genomsnitt per år från 1960 till 1971 med förändringar i konsumentprisindex, också det i årsmedeltal. Det blir en dyster tabell. Det finns år när det nästan inte "har gått ihop". Och det går absolut inte ihop om man tar hänsyn till effekterna av skattereglerna. 1971 var ett år, då högsta inlåningsräntan i genomsnitt låg på 6,59 procent, medan penningvärdeförsämringen mätt med konsumentprisindex var 7,63 procent.

"Hata inflationen!" säger sparbanksfolk. Hoppas finansministern instämmer i det stridsropet. Någon form av inflationsskydd behöver tydligen småspararna. Varför avstyrker då socialdemokraterna i utskottet t. ex. vårt krav på värdesäkert obligationslån?

Införandet av värdesäkra obligationer i små valörer skulle, som det sägs i reservationen till utskottsbetänkandet, tillgodose småspararnas behov av en värdesäker placeringsform. Det skulle också vara ett värdefullt komplement till andra åtgärder för att stimulera sparbenägenheten.

Jag behöver inte här på nytt lämna en redogörelse för varför ett högt enskilt sparande är viktigt och behöver samhällets stöd och stimulans. Tryggheten, handlingsfriheten, möjligheten att utnyttja förmånliga erbjudanden etc. - allt talar för sparande. Det som dock icke tillräckligt ofta kommer fram och som tydligen också av ideologiska skäl ter sig nästan skumt för socialdemokraterna är det s. k. målsparandet. Vad är det för fel att stimulera människor att spara till en egen bostad? Det kan gälla insatslägenhet, egna hem eller motsvarande. Är det inte tvärtom detta, som är den idealiska sparformen? Här får sparandet en klar motivering och ett tydligt mål: en egen ägd bostad, som stiger i värde och som successivt ger sin ägare ett reellt sparande. Vi har därför i annat sammanhang förordat att samhället stöder finansieringsformer som

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

möjliggör anskaffandet av egen bostad, utan krav på stora egna kontantinsatser. Sparandet äger sedan rum när man successivt amorterar sina lån. Förklara då för mig varför detta inte är ett sparmotiv som är värt att stimulera – eller, som den ibland framställs, en nästan skum sparteknik.

Debatten i dag gäller givetvis i första hand det traditionella sparandet. Det finns dock andra sparformer. Jag har nämnt en sådan nyligen, nämligen bostadssparandet. En annan form är s. k. lånsparande, vilket innebär ett eget sparande plus förstärkta möjligheter till krediter. Den krediten är ofta fördelaktigare än vanliga konsumtionskrediter i form av t. ex. avbetalningsköp. Avbetalningsköp kan, framför allt i unga familjer, trassla till ekonomin riktigt ordentligt. Men även sparande i värdefasta former behöver uppmärksammas mer. Personligen tror jag att t. ex. ett ökat enskilt aktiesparande är en värdefull utveckling för såväl spararna – på grund av värdebeständigheten – som för företagen, då det enskilda sparandet utgör ett nödvändigt komplement till skapandet av riskvilligt kapital. Det finns anledning att uppmuntra också det och utveckla former för riskspridning och skydd mot förluster för det enskilda sparandet i aktieform. Men ett ökat enskilt aktiesparande är tydligen inte heller något som den socialdemokratiska majoriteten tycker om. Eller är möjligen en ideologisk tillnyktring på väg? En ny syn på sparandet behövs onekligen.

Jag vill, herr talman, gärna avsluta mitt inlägg med följande citat ur förutvarande finansministern Per Edvin Skölds uttalande i regeringens hälsning vid sparfrämjandets 25-årsjubileum 1950: "Människorna måste lära sig att förstå, att så tryggt kan livet aldrig bli, att inte sparandet skapar både större trygghet och större ekonomisk rörelsefrihet och därmed också en starkare känsla av frihet." Finare än så kan det inte uttryckas.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen vid finansutskottets betänkande nr 15 och till reservationerna 2 och 3 vid skatteutskottets betänkande nr 16.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Departementschefen framhåller i propositionen 22:

"Det enskilda sparandet är fortfarande en viktig beståndsdel i den enskildes ekonomi och spelar samtidigt en betydelsefull roll för den nödvändiga investeringsutvecklingen. Mot denna bakgrund är det av värde att en så vid krets personer som möjligt bereds tillfälle att delta i den nya sparformen."

Det är, herr talman, ett konstaterande som jag inte kan ha något att invända mot. Allmänt måste jag dock erinra om att möjligheterna till enskilt sparande successivt har minskat genom den socialdemokratiska politiken – på ekonomins och skatternas områden. Utrymme för enskilt sparande är närmast obefintligt även bland människor som förr kunde lägga undan en slant. För många har den ekonomiska rörelsefriheten blivit alltmer begränsad. Höga levnadskostnader, höga hyror och orimliga marginalskatter har medfört att allt fler får bygga sin trygghet inte på enskilt sparande utan på hjälp av det allmänna. Den utvecklingen tycks

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

inte gå att bryta med den nuvarande regeringen vid makten. När samhället behöver gripa in för att med särskilda åtgärder stimulera sparandet visar detta egentligen att samhället har misslyckats i sin allmänna politik. Gårdagens socialdemokratiska utspel förändrar inte denna allmänna bedömning — snarare tvärtom.

Det är mot denna i korthet skisserade bakgrund som vi i motionen 1504 framhållit att den sparstimulans som ligger i regeringsförslaget tyvärr inte är av sådan omfattning att man kan förvänta sig så stora effekter av förslaget. Premien är alltför ringa och sparformerna alltför begränsade. Det är väl egentligen endast de som genom turen lyckats få del av de utlottade vinsterna som kommer att reellt känna sig stimulerade. Det är beklagligt att regeringen, när den nu tagit ett i och för sig vällovligt initiativ, inte gör det på rätt sätt och spelar på ett bredare register. Från moderata samlingspartiets sida har vi i årtal fört fram kravet på olika sparstimulerande åtgärder — åtgärder, som verkligen skulle kunna resultera i ett långsiktigt sparande. Våra motiv är väl kända, och jag behöver inte utveckla dem närmare utan kan nöja mig med en kort summering.

Vår strävan inom moderata samlingspartiet är att vidga möjligheterna för den enskilde att känna den tillfredsställelse som ligger i att genom eget arbete och sparsamhet skapa bättre betingelser för sig själv och de sina. Vi vill att allt fler skall kunna känna den trygghet och den personliga frihet som ligger i enskilt ägande. Ett sådant samhälle blir ett starkt samhälle. Målet måste vara att skapa ett spritt ägande, och i detta ligger ingenting som är riktat mot samhället. Tvärtom, det är en politik för samhället. Den ökar resurserna. Om fler människor kan stimuleras till enskilt sparande, så får det gynnsamma effekter på samhällsekonomin genom att ökat utrymme skapas för investeringar såväl inom industrin som på den offentliga sektorn.

Den väsentligaste sparstimulansen ligger i tilltro till att sparade pengar behåller sitt värde. Utan en ekonomisk politik som tryggar penningvärdet ter sig andra åtgärder rätt meningslösa. Sparstimulerande åtgärder som kanske helt äts upp av fortsatt inflation kan inte vara nog för att i tillräcklig omfattning öka enskilt sparande.

Såväl i motionen 1504 som i motionen 819 har vi från moderata samlingspartiet föreslagit olika former av målsparande. Bl. a. har vi föreslagit banksparande, bostadssparande, utbildningssparande och amorteringssparande samt rätt för egenföretagare, som investerar i det egna företaget, att erhålla avdrag vid beskattningen på samma sätt som om pengarna placerats på bank. Vi kan inte finna det rimligt att den som investerar i det egna jordbruket eller rörelsen inte skall medges ett sådant avdrag. Utskottsmajoriteten avvisar förslagen, och när det gäller den föreslagna höjningen av det extra avdraget vid kapitalbeskattning från 400 kronor till 600 kronor för ensamstående och från 800 till 1 200 kronor för äkta makar avvisas detta med hänvisning till de kostnader, som det skulle medföra för samhället. Detta resonemang är egentligen ganska märkligt. Vad det här gäller är ju att stimulera till ökat sparande, och även de förslag som ligger i propositionen 22 kommer att kosta samhället pengar, men såvitt jag förstår har departementschefen vägt

samhällets kostnader mot den gynnsamma effekt, som ett ökat enskilt sparande skulle få på vår samhällsekonomi. Det är denna bedömning som även ligger bakom de förslag till olika sparformer som finns i motionerna. Det är bara den skillnaden att dessa förslag enligt min mening verkligen på ett effektivt sätt skulle stimulera sparandet, och därför ber jag få yrka bifall till reservationen I av herrar Magnusson i Borås och Söderström vid skatteutskottets betänkande nr 16.

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

Herr KRISTENSON (s):

Herr talman! I de tidigare anföranden som har hållits här ifrån talarstolen har det talats om nyttan av ett sparande och framför allt av ett ökat sparande, och i fråga om det råder väl ingen oenighet vare sig mellan socialdemokraterna eller de borgerliga partiernas ledamöter.

Vad vi har haft att behandla i skatteutskottet har varit en proposition med ett förslag till nya former för sparande direkt vid källan som skall ersätta de nuvarande sparformerna ungdomens lönsparande och allmänna lönsparandet. Vi är helt ense i utskottet och tillstyrker finansministerns förslag. Vi tror också att det bör leda till en ökad anslutning, eftersom man under ett par av de senaste åren har kunnat registrera en sjunkande anslutning åtminstone till det allmänna lönsparandet. Bland andra problem som har berörts i debatten har varit hushållssparandet. Denna fråga provas för närvarande av en utredning. En försöksutredning har tidigare gjorts av statistiska centralbyrån, och en ny sådan utredning skall företas för att finna former för att utreda hushållssparandet i stort.

Vi har nu, som så många gånger förr, till betänkandet fogade reservationer, oftast i anledning av motioner som lämnats under den allmänna motionstiden – några motioner har också lämnats i anslutning till propositionen men de berör mera finansutskottet än skatteutskottet.

Jag vänder mig först till moderaternas företrädare. I sin reservation nr I kräver de "att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begär att förslag skall föreläggas riksdagen till sparstimulerande åtgärder i enlighet med vad i motionerna anförts om banksparande, bostadssparande, utbildnings-sparande, amorteringssparande, företagssparande, höjt extra avdrag vid kapitalbeskattningen, egenföretagares rätt till extra avdrag vid kapitalbeskattningen och delägarsparande i aktier".

Om reservanterna har den meningen, att Kungl. Maj:t skall förelägga riksdagen förslag om skattepremieringar för dessa former av sparande, skulle det väl betyda att staten skulle minska sina skatteinkomster med omkring 300 miljoner kronor och kommunerna med ca 150 miljoner. Här vill naturligtvis moderaterna nu, liksom vid alla andra tillfällen, inte tala om på vilket annat sätt man skall kompensera staten för dessa minskade skatteinkomster.

Vad sedan gäller reservationerna 2 och 3 av centerpartister och folkpartister kan jag inte undgå att något beröra delar av fru Nettelbrandts anförande. Hon frågade: Varför avslår socialdemokraterna olika motionsförslag? Hon tog som exempel bl. a. sparandet i aktier och de risker som är förbundna med aktiesparandet. Men av utskottsbetänkandet framgår att fru Nettelbrandt och övriga folkpartister liksom samtliga centerpartister är eniga med socialdemokraterna om avslag på högers

133

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

reservation nr 1, som tar upp just delägarsparande i aktier och sparande i aktier. Det enda som ni stöder i era två reservationer är ett utredningskrav om förmånligare skatteregler för bostadssparande och en skyndsam prövning av frågan om höjning av schablonavdraget vid beskattning av inkomst av kapital. Något annat har ni — fru Nettelbrandt och centerpartister — icke yrkat bifall till i utskottsbetänkandet. Där har ni blivit bönhörda när det gäller ert utredningskrav, eftersom den nu tillsatta skatteutredningen har alla möjligheter att ta upp dessa frågor till övervägande.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till skatteutskottets betänkande nr 16.

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! Såsom framgått av tidigare anföranden har moderata samlingspartiet under många år avlämnat motioner som yrkar på sparstimulerande åtgärder när det gäller exempelvis banksparande, bostadssparande, utbildningssparande, amorteringssparande, företagssparande, egenföretagares rätt till kapitalavdrag och höjt extra avdrag vid kapitalbeskattningen, för att nämna några exempel. Så har skett även till årets riksdag.

Vårt krav grundas på en principiell uppfattning. Vi har större tilltro till den enskilde medborgaren än till kollektivet när det gäller exempelvis sparandets utformning och inriktning. Vi har under de gångna åren inte fått någon förståelse för våra krav hos utskottsmajoriteten, och inte heller i år har uppfattningen ändrats.

På s. 5 i skatteutskottets betänkande nr 16 kan vi läsa: "De undersökningar, som utförts av utredningen om sparstimulerande åtgärder och som redovisats i utredningens betänkande SOU 1961:2, har givit vid handen att det knappast är möjligt att genom definitiva skattelättnader effektivt åstadkomma ett verkligt nysparande."

Vad som här kan observeras är att man åberopar ett utlåtande som är elva år gammalt och att utredningen har gjorts då vi hade ett privat sparande, som var av betydligt större omfattning än det som numera är vanligt, och då vi hade ett skattetryck, som var betydligt lägre än dagens. Motivet för majoritetens yrkande om avslag på våra motioner är minst sagt dåligt underbyggt.

Men varför sparar vi då så litet nu för tiden? Något förenklat är svaret att folk i dag inte litar på att deras insatser kan få någon positiv effekt. De vet i stället att deras besparingar drabbas av såväl inflation som minskat penningvärde. Med andra ord straffas de för sin sparvilja.

Som framgår av betänkandet, vilket i första hand behandlar propositionen 22, tycks herr Sträng dock i någon mån ha lyssnat till oss, eftersom han i propositionen lägger fram ett förslag om skattefrihet vid premiering av sparande, och det är ett av de många alternativ som moderata samlingspartiet föreslår. Skillnaden oss emellan är dock ganska stor. Finansministern vågar inte tro på framgång för ett renodlat sparförslag, utan han använder som lockbete speldjävulen i form av ett lotteri, där de stora pengarna kan vinnas. Han uppmuntrar folk till att kunna få en skatte- och arbetsfri inkomst, vilket tydligen är mycket

populärt i dagens Sverige att döma av den omsättning som sker på det här området i vårt land och som kan utläsas av tillgänglig statistik.

Jag tror dock att det på sikt är mycket farligt att alltför mycket uppmuntra dylika inkomstkällor till förfång för de inkomstkällor som de allra flesta människor normalt måste lita till. Speciellt i dagens läge med de onormala förhållanden som råder borde regeringen vädja till svenska folket om att lugna ner sig och se sanningen i vitögat och även ta konsekvenserna av läget. En konsekvens skulle då vara att uppmuntra ett privat sparande, som ligger på en nivå betydligt högre än dagens. Regeringen borde stimulera en sådan utveckling, och ett första steg kunde då vara att följa hemställan i reservationen 1, till vilken jag härmed ber att få yrka bifall.

Herr BJÖRK i Gävle (c):

Herr talman! Hittills har debatten inte så mycket rört själva propositionen om det nya sparsystemet som de allmänna frågorna kring sparandet. Vi har när det gäller lönsparandet hittills haft två system: ungdomssparandet och det allmänna lönsparandet. Det sistnämnda har minskat ganska kraftigt. Man kan diskutera om minskningen av lönsparandet beror på en dålig konstruktion av sparsystemet eller på svårigheten att aktivera ungdom för ökat långsiktigt sparande.

Det allmänna lönsparandet har ökat när det gäller antalet konton, men om man tittar på vilka som är berättigade att vara med i vinstutlottningen, ser det kanske litet mera dystert ut. Ett skäl kan kanske vara att bankerna numera använder det allmänna lönsparandet som en konstruktion av flera konton. Detta har gjort att kvalifikationerna inte uppfyllts, och sparsystemet har inte blivit vad man räknat med.

Finansutskottet har inte direkt tagit ställning till problem kring de konstruktioner som vi ventilerar i vår motion 1494. Man säger bara att det nya systemet skall omfatta kvartalsvis utgående likvider och även motsvarande ersättning som utbetalas kvartalsvis. Jag tolkar finansutskottets uttalande som ett klartecken för bankerna att även i fortsättningen använda den här möjligheten till konstruktion av konton i det nya sparsystemet.

Jag hoppas det nya systemet i stället för dessa lönsparsystem skall öka intresset kring det långsiktiga sparandet. Men man skall nog inte ha alltför stora förhoppningar om att så verkligen blir fallet. Jag är t. ex. inte säker på att en skattebefrielse i form av en skattepremie är ett särskilt intressant alternativ för de unga människor som vi gärna vill stimulera till sparande. Ungdomssparandet borde i stället inriktas på att vara ett alternativ till de dyra konsumtionskrediter, vilka även fru Nettelbrandt var inne på i sitt anförande.

Det finns en viss risk för att man inriktar sparandet på de grupper som redan är motiverade för sparande. Moderaternas reservation andas någonting i den vägen. De som verkligen skulle behöva spara fortsätter nog att köpa saker och ting på avbetalning med både 20 och 30 procents ränta. Det är ju så här i världen att den fattige får betala dyrt och den rike han kan köpa billigt.

I motionen 1494 som herr Åsling och jag har inlämnat i anslutning till

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

propositionen föreslår vi att dessa informationspengar skall användas på ett förståndigare sätt än vad finansministern anser. Det är bättre att vänta till hösten med den här informationen. Utskottet har förutsatt ett ikraftträdande den 1 september, ett ställningstagande som jag tycker hedrar finansutskottet. Detta datum är enligt min mening en acceptabel kompromiss.

Jag är också tillfredsställd över finansutskottets ställningstagande när det gäller möjligheten att även i fortsättningen kunna ansluta barnbidragssparandet t. ex. till det nya sparsystemet. Inte mindre än 150 000 barnbidrag sätts numera direkt in på banken, och då har man möjlighet att göra en sådan anslutning.

Moderaternas reservation skulle i första hand gynna dem som redan har litet pengar, och därför är jag liksom herr Kristenson mycket tveksam till den reservationen.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2 och 3 i skatteutskottets betänkande nr 16.

Herr KRISTENSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Björk i Gävle, som för fram det i och för sig riktiga påståendet om det minskade ungdomssparandet, vill jag säga att utvecklingen här har två rätt naturliga förklaringar. Dels studerar ungdomarna längre numera, dels har vi minskade ungdomskullar. Det antal som kan komma med i lönsparandet har därför sjunkit jämfört med vad som var fallet då detta sparande infördes.

Jag hävdar att herr Söderström till en del för fram gamla reaktionära tankegångar. Han påstår att det är socialdemokraternas fel att människorna sparar mindre nu för tiden. Ja, men går man till all tillgänglig statistik visar det sig ändå att han har fel. Men det är andra motiv till att människorna sparar nu för tiden. I det gamla högersamhället hade människorna som sparmål att åtminstone ha något litet kapital vid sjukdom, ålderdom och arbetslöshet. Genom ett socialdemokratiskt styre i vårt land under flera årtionden har vi fått fram ett trygghetssamhälle där sådana ändamål inte behöver vara sparmål. Sparmålen för den enskilde individen är i dag av helt andra slag än dem jag räknade upp. Högern gick på sin tid tillsammans med folkpartiet och centerpartiet emot ATP-reformen, som ändå har betytt den största sparandeinsatsen i vårt samhälle i vår tid. Det är ett kollektivt sparande — och det tycker alltså herr Söderström inte om. Han vill ha ett enskilt sparande som baserar sig på skattefördelar för dem som kan spara. Men herr Söderström kan väl inte tro att de miljarder som man nu har i AP-fonderna skulle ha kunnat sparas ihop med aldrig så fina skattelättnader för spararna under dessa elva år.

Herr SÖDERSTRÖM (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi fick kanske en litet lustig ordning på talarlistan den här gången, eftersom jag som reservant kom att tala efter en representant för utskottets majoritet.

Jag glömde i mitt förra inlägg bort att bemöta herr Kristensons påstående att staten och kommunerna genom vårt förslag skulle förlora

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

300 respektive 150 miljoner kronor i skatteinkomster och att vi omsorgsfullt underlåter att kommentera den detaljen. Låt mig svara herr Kristenson att vi tror inte att det blir på det viset. Det är ett statistiskt tänkande. Vi ser det hela på ett helt annat sätt. Det väsentliga syftet med våra besparingsmotioner, liksom med våra skattesänkingsförslag, är att öka den ekonomiska tillväxten. Vi har i Sverige under senare år haft en alltför svag utveckling. Vi har sackat efter. En procents snabbare tillväxt skulle ge oss omkring 2 miljarder kronor mer i inkomster. Därav skulle omkring 1 miljard gå till stat och kommun.

Vi tycker det är i grunden felaktigt att endast fråga sig hur mycket en sådan här reform skulle kosta. Man måste också fråga sig, och det tycker vi är det absolut väsentliga, hur mycket man vinner på en sådan här reform. Om vi i dag tittar på den totala arbetslösheten, inklusive den dolda, så kan vi konstatera att det rör sig om ca 200 000 personer. Om vi kunde sysselsätta dem skulle vi få en total inkomstökning i vårt samhälle på 5 å 6 miljarder kronor. Det skulle innebära en besparing åt det allmänna genom att behovet av sociala och arbetsmarknadspolitiska stödåtgärder skulle minska.

Vi tycker att vårt resonemang är relevant eftersom arbetslösheten till stor del inte är en följd av svag konjunktur, utan den är ett mera långsiktigt internt problem.

Den ekonomiska politiken, skattepolitik och besparingspolitik - om jag får använda det uttrycket - har hindrat att tillräckliga sysselsättnings- skapande investeringar kommit till stånd. Genom reformer på dessa områden kan vi skapa resurser för nyinvesteringar. Inte minst väsentligt är att de enskilda inkomsttagarna då också kan känna lust att arbeta och trygghet i sin tillvaro. Vi menar tillspetsat att en reform av det slag som vi talat om blir självfinansierande.

Herr WIRTÉN (fp)

Herr talman! Trenden för hushållssparandet har under de senaste åren varit klart negativ. Visserligen utgjorde 1971 ett undantag och ett nog så intressant undantag. Osäkerheten på arbetsmarknaden medförde att många kände ett behov av att bygga upp ett skydd för eventuella krissituationer i den enskildes ekonomi. Man upplevde sig ha ett bärande motiv för att spara. I stället har det väl varit så under de senare åren att en hel del faktorer har verkat i negativ riktning. Att spara har för många framstått som något ointressant, ja rent av meningslöst. Den mest negativa faktorn har säkerligen inflationen varit. Det sparade kapitalvärdet har urholkats så snabbt att räntan inte kunnat kompensera värdeminskningen.

Vi har från folkpartiet flera gånger påpekat betydelsen av att man med olika medel försöker bryta den nedåtgående trenden i det enskilda sparandet. Sparandet spelar en så avgörande roll för kraften i vår samhällsekonomi att stimulanser måste sättas in. Vi har därför självklart inget att invända mot det förslag som nu förelägges riksdagen om premiering av frivilligt sparande. Man kan förvisso fråga sig om det är tillräckligt långtgående för att någon kraftigare uppgång skall ske av sparandet. Vi har ställt oss något tvivlande på den punkten. Det är tyvärr

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

så att vi alltfört vet ganska litet om människors sparmotiv och hur man kan påverka dem. Vi ser ändå förslaget som ett steg i rätt riktning och sluter upp kring det.

En klar förbättring har skett av förslaget vid utskottsbehandlingen. I några motioner, bl. a. folkpartiets partimotion, yrkas på ett lägre belopp som minsta tillåtna insättning per månad för att få vara med i premiesparandet. Vi har föreslagit 50 kronor i stället för de 100 kronor som föreslås i propositionen. Utskottet har stannat för en kompromiss på 75 kronor. Den sänkningen är säkerligen betydelsefull för de många inkomsttagare som skulle ha upplevt hundralappen som en större insats än de anser sig orka med på grund av föreliggande konsumtionsbehov. Sparandet får säkerligen en större bredd genom den här förändringen.

Ett annat folkpartikrav har däremot utskottsmajoriteten inte velat biträda. Det gäller vårt vid flera tillfällen tidigare framförda förslag om värdesäkra obligationer för småsparare, något som också fru Nettelbrandt var inne på i sitt anförande. Jag nämnde inledningsvis att just inflationen utgjort den mest negativa faktorn i det minskande hushållssparandet. Vi tror därför att en ny möjlighet för småsparare att uppnå ett värdefast sparande skulle vara ett synnerligen värdefullt komplement till det premiesparande som nu föreslås och som har haft sina föregångare i det allmänna lönsparandet och ungdomens lönsparande.

När utskottet behandlade en liknande motion förra året avstyrktes den med motiveringen att man skulle avvakta den då aviserade och nu framlagda propositionen om premiesparande. Det skulle få anstå till den här tidpunkten att bedöma vilka sparstimulerande åtgärder som bäst gagnar småspararna. Nu har regeringen, enkannerligen finansminister Gunnar Sträng, sagt sitt. Något förslag i den riktning som vi önskat föreligger inte.

Vad säger då utskottsmajoriteten i år? Jo, herr talman, så här låter det: "Något behov därutöver" -- dvs. utöver de stimulanser som finns inbyggda i det föreslagna premiesparandet -- "kan inte anses föreligga." Punkt och slut. Man är onekligen säker på sin sak. När regeringen har sagt sitt, är den perfekta avvägningen gjord. Motionen kan avslås utan någon närmare motivering. Utskottsmajoriteten kan ju ändå inte vara omedveten om de negativa verkningar inflationen har på sparviljan.

Jag förmodar att majoriteten inte heller vågar hoppas på att prisstegringarnas tid är förbi. Bara det förslag som presenterades här i huset i går, innebärande en med ca 2 procent höjd moms, betyder en mycket kännbar prisstegring. Så nog kan vi redan se klara skäl för att erbjuda småspararna någon form av värdefast sparande. Man tycker nog då att vårt förslag borde tas litet mer på allvar och att det skulle föreligga ett större intresse för att få en sådan sparform prövad.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation som avlämnats av folkpartiets och moderata samlingspartiets ledamöter i finansutskottet och som är fogad till finansutskottets betänkande nr 15.

Herr FRANZÉN (s):

Herr talman! Det mesta kanske redan är sagt när det gäller finansutskottets betänkande nr 15. Som vi har hört är utskottet ganska

enigt. Det finns bara en kort reservation i en enda fråga.

Utskottet har haft att ta ställning till endast en del av propositionen 22, nämligen att pröva riktlinjerna och administrationen för premiesparandet. Utskottet har, som herr Wirtén och andra talare har sagt och som framgår av skrivningen, gjort ett par avsteg från propositionen, som vi tror skall komma att gagna saken. Utskottet har gjort en kompromiss och föreslagit att månadsbeloppet skall sänkas från 100 kronor till 75 kronor. Det sammanfaller med vad lönsparkommittén föreslagit i sitt betänkande.

Därulöver har utskottet följt intentionerna i motionen 1494, som bl. a. herr Björk i Gävle nyss talade om och som innebär att man i vissa fall får göra insättningar kvartalsvis. Vi anser att vi därmed har gått motionärerna till mötes.

Herr Björk i Gävle har nog läst in för mycket i finansutskottets betänkande på den punkten. Han har uppfattat det så att barnbidragen, som utbetalas kvartalsvis, också skulle få inräknas i premiesparandet. Men vi skriver på s. 4 i utskottsbetänkandet att det som regel för enkelhetens skull skall vara månadsinbetalningar. Utskottet har sagt att det i särskilda fall kan vara lämpligt och rimligt att insättningar får göras kvartalsvis; det gäller närmast inom jordbruket, där man har avräkningsterminer på tre månader. Herr Björk i Gävle drog en något förhastad slutsats, som vi inom utskottet inte kan skriva under på.

I reservationen begär folkpartiet och moderata samlingspartiet i anledning av motionen 1503 att en utredning skall företagas och förslag framläggas om utgivning av ett värdesäkert obligationslån för försäljning till småsparare.

Det är en mycket gammal historia, som förföljde bankoutskottet under många år. Senast behandlades frågan förra året. Herr Wirtén tyckte att utskottet har varit sparsamt i sitt yttrande och bara sagt några ord om detta. Men motionärerna har varit lika sparsamma och inte sagt någonting nytt utan hänvisat till gamla skrivningar. Därför har inte heller utskottet ansett sig behöva skriva utförligare.

Utskottet har fortfarande den uppfattningen att premieobligationsmarknaden fungerar ganska bra för närvarande. Läger man därtill de möjligheter som nu står till buds enligt Kungl. Maj:ts förslag i propositionen 22 är det i varje fall för närvarande överflödigt med ytterligare låneformer för denna kategori av sparare, såvida inte motionärerna och reservanterna tänker på några andra kategorier sparare, men det framgår inte av deras skrivningar eller av deras sätt att resonera.

Vid behandlingen av ärendet i bankoutskottet både 1966, 1967 och 1968 frågade vi riksgäldsfullmäktige och bankofullmäktige hur de såg på denna fråga. Båda institutionerna sade att de för sin del inte ansåg det vara aktuellt att utge några värdefasta obligationslån. Det finns flera skäl härför som vi kanske kan ta upp i ett resonemang senare. Vi tror att det finns ännu mindre anledning att göra det för närvarande. Vi vet för övrigt att riksgäldskontoret har möjlighet att ge ut sparobligationer -- och har gjort det -- vilka gett en ränta som varierat mellan 7 och 8 procent på det insatta kapitalet. Möjlighet att utge sådana sparobligationer finns redan nu hos riksgäldsfullmäktige och riksgäldskontoret.

Slutligen vad gäller herr Sundkvists motionsyrkande, som han inte

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

heller i år har yrkat bifall till och som innehåller förslag till konjunktur-
anpassat obligatoriskt sparande, menade utskottet i fjol att det i vissa
ekonomiska situationer kunde tänkas vara bra att ha ett sådant vapen i
arsenalen i överhettade ekonomiska konjunkturer. Vi har inte varit
avvisande. Jag har precis samma uppfattning som jag hade i fjol när herr
Sundkvist och jag diskuterade frågan. Det kan vara bra att ha denna
möjlighet, och vi vill inte alls avsvära oss den. Det kan vara ett värdefullt
komplement till andra åtgärder som kan behöva vidtas vid ett exception-
ellt tillfälle. Men för närvarande tycker inte någon i utskottet att det
finns anledning att begära förslag från Kungl. Maj:t i detta fall.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till finansut-
skottets hemställan i betänkandet nr 15.

Herr BJÖRK i Gävle (c) kort genmäle:

Herr talman! Det är synd att herr Franzén och jag inte läser på samma
sätt. Detta betyder, om jag tolkar herr Franzén rätt, att de 150 000
barnbidrag som går genom bankerna i fortsättningen inte kan anslutas till
det nya sparsystemet. Det är en klar försämring i förhållande till tidigare.
Då frågar man sig också, hur det blir för de andra sociala bidrag som
utbetalas via bankerna. Jag tänker på pensionerna och de statliga
bostadstilläggen i den mån de också är anslutna. Jag anser som sagt att
det blir en klar försämring om man läser det såsom herr Franzén har
gjort.

Herr WIRTÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Franzén ansåg att vi i motionen varit ganska
fåordiga och att det gav utskottet motivering att också skriva ganska
knappt. Jag tycker då, herr Franzén, att det är en rätt stor skillnad i
bedömningen. Motionen återkommer med kravet ungefär på samma sätt
som 1971. Det beror bl. a. på att man i det utskottsbetänkande som
behandlade 1971 års motion sade att man gott kunde ta upp denna fråga
till mera ingående prövning när den då aviserade propositionen om
premiesparande skulle komma under innevarande år och att man alltså i
samband med den proposition som vi just nu diskuterar hade att fundera
över vilka medel som behövdes för att stimulera småsparandet.

Det är i detta sammanhang som vi skall se vår motion. Från
utskottsmajoritetens sida säger man bara att det inte behöver göras mer
än vad regeringen föreslagit. Man diskuterar således inte i sak varför man
inte vill ta upp tanken att sälja värdefasta obligationer till småsparare.
Det tycker jag är anmärkningsvärt, herr Franzén, och det är det jag
kritiserar.

Herr FRANZÉN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är viktigt att vi klarar ut om man skall kunna
använda inbetalningar via barnbidragen. Att medge det skulle innebära en
helt annan sak. Här är det fråga om att befrämja ett lönsparande, ett
premiesparande. Visserligen var det någon av utskottsledamöterna som
frågade om det, men alla var överens om att vi inte kunde föra in
barnbidragen i detta system. Jag är ledsen, men jag måste säga att ingen
har kommit på den idén.

Om man började laborera alltför mycket med detta, skulle man komma alldeles för snett. Här är ju avsikten att få ett kontinuerligt sparande, byggt på löneutbetalningar. I många motioner framhålls, vilket också är vällovligt, att man borde kunna ha ännu kortare intervaller och utgå från veckoavlöningar eller fjortondagarsavlöningar. Men för enkelhetens skull har vi stannat vid månadsintervaller; det är det enda riktiga för att få ett lättadministrerat system.

Tankegången bakom finansutskottets ställningstagande är ju att man skall gå ut till löntagarna för att på det sättet öka sparandet. Det skulle kunna tänkas att en del personer ville sätta in pengar halvårsvis eller kanske t. o. m. i slutet på året. Med den gräns vid 75 kronor i månaden som riksdagen om en stund kommer att besluta blir det alltså 900 kronor om året. De som sätter in den summan två, tre veckor före årsskiftet skulle då få vara med i dragningen. Det är inte avsikten med förslaget. Man får inte förfuska detta, och man kan inte laborera med alltför många bestämmelser. Förslaget innebär som vi ser det ett tillmötesgående just med hänsyn till jordbrukarna, som har sin lön - om jag får vända det uttrycket - baserad på avräkningsperioder varje kvartal. Vi har ansett det rimligt att gå dem till mötes på detta sätt.

Anledningen till att utskottet inte realbehandlade frågan om värdefast obligationslån förra året var att vi först ville se om det skulle framställas några sådana förslag. Detta har inte skett, och vi ser heller ingen anledning till att vi nu skulle ägna oss åt den frågan. Vi tycker att det förslag som nu ligger på riksdagens bord är så bra att vi kan nöja oss med det. Som jag också tidigare framhållit finns det möjligheter att via riksgäldskontoret och riksgäldsfullmäktige utlägga obligationslån i annan form.

Herr WIRMARK (fp):

Herr talman! Förra året var vi några motionärer som förordade att den premiering av det frivilliga sparandet som Strängaspelet innebar skulle upprepas. Finansutskottet ställde sig då ganska kallsinnigt till den idén och skrev avvärjande. Jag välkomnar därför att Kungl. Maj:t i år får ett bemyndigande att besluta om ett upprepande av denna sparform.

I år är vi några motionärer som i motionen 823 tagit upp småspararnas problem, speciellt med hänsyn till inflationen. Den har ju en klart diskriminerande effekt för småspararna. Tag som exempel en enskild person med ett sparkapital på 25 000 kronor inestående på bank den 1 januari 1970. Om han fick högsta ränta, 7,5 procent, så hade kapitalet nominellt vuxit till 26 875 kronor vid slutet av året. Tar man hänsyn till att konsumentprisindex höjts från 225 i december 1969 till 273 i december 1970 betyder det emellertid att behållningen den 31 december i det penningvärde som existerade vid årets början sjunkit till 24 884 kronor. Trots att spararen reallt sett har fått ett mindre sparande måste han sedan betala skatt på 1 475 kronor av de 1 875 kronor som han fick i ränta. Utan att spararens reala förmögenhet ökat har han varit tvungen att betala skatt på en fiktiv vinst.

Det problemet tar vi upp i motionen, och vi föreslår att man utreder möjligheten att i botten på skatteberäkningen av ränteinkomsterna på i

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

kreditinstitutionerna inlånade medel skulle läggas en indexreglering. Därigenom skulle endast den del av räntan som överstiger samma års utveckling av konsumentprisindex beskattas. Vi begärde att skatteutredningen skulle belysa och beakta detta. Skatteutskottet avstyrker förslaget med hänvisning till att statistiska centralbyråns undersökningar av hushållssparandet inte är färdiga. Men, herr talman, varför skall vårt förslag göras beroende av centralbyråns undersökningar? Vad är det för material man väntar sig av dessa undersökningar som kan belysa det problem rörande inflationens verkan på sparandet som vi har tagit upp? Det skulle vara intressant att få höra.

Herr talman! Starkare stimulansåtgärder från samhällets sida är nödvändiga för småspararen. Vi vet att den reala räntan på inlånade medel under senare år varit i genomsnitt bara ett par procent, under vissa år negativ *redan före skatt*. De åtgärder som nu föreslås är givetvis välkomna och angelägna, men enligt min mening borde stimulanseffekten ha gjorts starkare. Därför instämmer jag i det särskilda yttrande som herrar Larsson i Umeå och Hörberg har avgivit i anslutning till skatteutskottets betänkande. En skattefri årlig premie på 2 procent av varje års sparande utöver vad propositionen föreslår hade varit på sin plats. Alla sparare kan ju inte få del av vinstutlottningen, och därför är den femprocentiga premien efter fem år den enda garanterade extra sparstimulansen i det här premiesparandet.

Till slut: I dag vet vi att momsen skall höjas, om det skatteförslag regeringen nu publicerat genomförs. Detta innebär naturligtvis att de medel småspararen sparat blir mindre värda. Det är ett perspektiv, herr talman, som jag tycker ytterligare understryker behovet av att sparstimulanserna görs starkare.

Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3 vid skatteutskottets betänkande nr 16.

Överläggningen var härmed slutad.

Finansutskottets betänkande nr 15

Punkterna 1--3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Löfgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirtén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 15 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Löfgren m. fl.

ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirtén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 189
Nej — 78
Avstår — 6

Punkten 5

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande nr 16

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde:

Under denna punkt ställes proposition särskilt i fråga om

- 1) vissa sparstimulerande åtgärder
- 2) förmånligare skatteregler för bostadssparande och
- 3) höjning av sparavdraget

Vissa sparstimulerande åtgärder

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Söderström, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Söderström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaran bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten B beträffande vissa sparstimulerande åtgärder röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaran bifallit reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Söderström.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Söderström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 231
Nej — 35
Avstår — 3

Förmånligare skatteregler för bostadssparande

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Josefson i Arrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

Fredagen den
21 april 1972

*Skattefrihet vid
premiering av
sparande, m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten B beträffande förmånligare skatteregler för bostadssparande röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Josefson i Arrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sundkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	162
Nej	-	94
Avstår	-	12

Herr Akerlind (m) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men av misstag nedtryckt ja-knappen.

Höjning av sparavdraget

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Josefson i Arrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sundkvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 16 punkten B beträffande höjning av sparavdraget röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Josefson i Arrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sundkvist begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	153
Nej	-	95
Avstår		20

Herr Akerlind (m) anmälde att han avsett att avstå från att rösta men markerats som frånvarande.

§ 6 Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:40 angående stödatgärder på fiskets område, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kammarens sammanträde onsdagen den 26 april.

Nr 63

Fredagen den
21 april 1972

§ 7 Interpellation nr 125 ang. åtgärder för att förebygga onödigt lidande för ensamstående äldre och sjuka

Ordet lämnades på begäran till

Herr BÖRJESSON i Falköping (c), som yttrade:

Herr talman! Det har inträffat då och då att ensamma äldre hittats svårt sjuka eller döda i sina lägenheter utan att vare sig sociala myndigheter eller närstående till de drabbade haft någon kännedom om förhållandena. Ett olycksfall eller en hastigt påkommen sjukdom har omöjliggjort för den gamla att ta kontakt med yttervärlden för att få hjälp och vård. Alarmerande uppgifter om händelser av detta slag väcker självfallet bestörtning hos både allmänheten och de socialvårdande myndigheterna. Och osökt frågar man sig hur den sociala omvårdnaden i praktiken fungerar när gamla efter veckor i ensamhet kan hittas svårt medtagna eller döda i bostaden.

Enligt beslut av riksdagen 1968 infördes i socialhjälpslagen ett tillägg som ålägger kommunerna att se till att varje invånare i respektive kommun ägnas erforderliga omsorger och att kommunerna fortlöpande håller sig underrättade om individuella behov inte minst bland äldre och handikappade. Lagen kom till för att varje medborgare skall tillförsäkras all tänkbar trygghet i tillvaron. De inventeringar som företagits inom kommunerna om invånares behov av omsorger har visat att lagen var synnerligen befogad.

Vid sidan om kommunernas verksamhet på detta område har i en del kommuner inrättats jourtjänst genom Röda korsets försorg som går ut på att den nödvändiga kontakten med gamla och sjuka inom kommunen upprätthålles. Detta sker antingen genom dagligt besök eller kontinuerliga telefonsamtal med vederbörande. Det har allmänt omvittnats att denna verksamhet uppskattas mycket av dem som verksamheten vänder sig till. I många fall har vitsordats att detta är den enda kontakt en gammal eller sjuk över huvud taget har med yttervärlden. Erfarenheterna av en på detta sätt upprättad jourtjänst talar för önskvärldheten, för att inte säga nödvändigheten, av att verksamheten utvidgas till att omfatta ett så stort antal kommuner som möjligt.

Ett stort ansvar åvilar enligt min uppfattning även enskilda medborgare när det gäller att skapa största möjliga trygghet för medmänskorna. Man kan naturligtvis inte ålägga enskilda omsorger om sjuka och äldre i deras närhet. Men jag anser att det borde ankomma på kommunerna att med olika medel engagera enskilda i en verksamhet av detta slag. Man kan, t. ex. genom broschyrer, påvisa var behov av omsorger och hjälp kan föreligga. Kommunerna har ju lagenlig skyldighet att ta reda på var inom respektive kommun hjälpbehövande bor, och därigenom kan man med olika medel aktivera människor i den närmaste omgivningen för en kontaktverksamhet med de i något avseende handikappade människorna.

Med stöd av vad jag här anförut hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr socialministern få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd medverka till att kommunerna i sina omsorger om invånarna uppmärksammar möjligheterna att med olika medel engagera enskilda människor för den nödvändiga kontaktverksamhet som kan förebygga onödiga lidanden för ensamstående äldre och sjuka?

Denna anhållan bordlades.

§ 8 Föredrogs en från ledamoten i riksdagens förvaltningsstyrelse herr Andersson i Knäred inkommen skrivelse, vari denne avsågt sig nämnda uppdrag.

Med anledning härav beslöt kammaren dels att godkänna avsägelsen, dels att val av en ledamot i riksdagens förvaltningsstyrelse efter herr Andersson i Knäred skulle anställas i föreskriven ordning.

§ 9 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed får jag meddela att jag under tiden den 22 april – 30 april 1972 vistas på tjänsteresa i USA för att studera bostadspolitik och byggande och anhåller om tjänstledighet från riksdagsgöromålen under nämnda tid.

Stockholm den 20 april 1972

Eric Holmqvist

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 10 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner:

Nr 57 angående Sveriges försörjning med kärnbränsle

Nr 72 med förslag till riktlinjer för finansiering av lokaler för boendeservice m. m.

Nr 95 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt, m. m.

§ 11 Utsträckt motionstid

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Heden (c), som yttrade:

Herr talman! Jag tillåter mig hemställa att kammaren ville besluta att tiden för avgivande av motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 95 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt, m. m. måtte med hänsyn till ärendets omfattning utsträckas till första plenum efter lördagen den 6 maj.

Denna anhållan bifölls.

Finansutskottets betänkanden:

Nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:63 med förslag till lag om tillverkning av silvermynt på tio kronor jämte motion om tillverkning av ett jubileumsmünt

Nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:43 med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning, m. m.

Nr 19 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:42 angående fortsatt valutareglering jämte motioner

Nr 20 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:32 angående vissa organisations- och anslagsfrågor inom finansdepartementets verksamhetsområde såvitt propositionen hänvisats till finansutskottet

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 19 i anledning av motioner angående avdrag för ökade levnads-kostnader m. m.

Nr 20 i anledning av motioner om avveckling av dubbelbeskattningen av aktiebolagsvinster, m. m.

Nr 24 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:32 angående vissa organisations- och anslagsfrågor inom finansdepartementets verksamhetsområde såvitt propositionen hänvisats till skatteutskottet

Justitieutskottets betänkanden:

Nr 7 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till domstolarna m. m. jämte motioner

Nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:21 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken, m. m. (ang. högsta domstolens kansli, m. m.)

Socialutskottets betänkanden:

Nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:25 med förslag till lag om förbud mot spridning av bekämpningsmedel från luften jämte motioner

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:34 angående inkomstprövningsreglerna för bostadstillägg för barnfamiljer jämte motioner

Kulturutskottets betänkanden:

Nr 10 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställning om anslag för budgetåret 1972/73 till Bidrag till vissa bilaterala nordiska projekt m. m. jämte motioner

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:1 gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1972/73 till radio- och TV-verksamhet m. m. jämte motioner

Utbildningsutskottets betänkande:

Nr 12 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till skolöverstyrelsen jämte motioner

Trafikutskottets betänkanden:

Nr 9 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:19 med förslag till lag om ändring i luftfartslagen (1957:297) jämte motioner

Nr 10 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Jordbruksutskottets betänkande:

Nr 22 angående uppskov med behandlingen av vissa till utskottet hänvisade ärenden

Näringsutskottets betänkanden:

Nr 16 i anledning av motioner angående de statliga företagen

Nr 19 i anledning av propositionen 1972:41 med förslag till lag om ändring i atomenergilagen (1956:306)

Nr 20 i anledning av motion om offentlig auktorisation av bevakningsföretag

Nr 21 i anledning av motion angående tilldelningen av kontrollgirokonton

Nr 22 i anledning av motion angående pristäändringarna på livsmedel i detaljhandelsledet

Nr 23 i anledning av motion angående licensgivningen för import från läglöneländer

§ 13 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1661 av herr *Dahlberg m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 37 angående högre teknisk utbildning och forskning i Luleå

Nr 1662 av herr *Enlund m. fl.*

Nr 1663 av herr *Eriksson i Arvika*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 66 med förslag till ändring i regeringsformen, m. m.

Nr 1664 av herr *Fagerlund m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 69 med förslag till lag om understödsföreningar, m. m.

Nr 1665 av herr *Dahlgren m. fl.*

Nr 1666 av herr *Lothigius m. fl.*

Nr 1667 av herr *Persson i Heden m. fl.*

Nr 1668 av herr *Sellgren m. fl.*

Nr 1669 av herr *Sundelin*

Nr 1670 av herr *Torwald*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 81 med förslag till kungörelse om ändring i förordningen (1940:910) angående yrkesmässig automobiltrafik, m. m.

Nr 1671 av herr *Börjesson i Falköping m. fl.*

avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 83 med förslag till lag om ändring i lagen (1961:436) om församlingsstyrelse, m. m.

§ 14 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 20 april av

Nr 178 Herr *Berndtson* i Linköping (vpk) till herr utbildningsministern
angående skolelevers rätt att under raster delta i solidaritetsyttringar:

Hur ser statsrådet på skolelevers rätt att under raster delta i
solidaritetsyttringar exempelvis genom namninsamlingar för Vietnam?

den 21 april av

Nr 179 Herr *Clarkson* (m) till herr kommunikationsministern angående
statsbidrag till trafikled inom tätbebyggt område:

Anser statsrådet det rimligt att statsbidrag vägras till trafikled inom
tätbebyggt område som av miljövårdsskäl belagts med förbud för viss
tung trafik nattetid?

Nr 180 Herr *Källstad* (fp) till herr finansministern angående föregri-
pande av riksdagens beslut inom ett statlig organ:

Anser statsrådet det vara väl förenligt med ett rimligt hänsynsta-
gande till den demokratiska beslutsprocessen att ett statligt organ
vilket föreslås komma stå som huvudman för en viss informationsverk-
samhet, såsom t. ex. statens ungdomsråd, går ut med material om
planering av informationsverksamheten innan riksdagen beslutat vilket
organ som skall bli huvudman samt vilken inriktning informations-
verksamheten skall få?

Nr 181 Herr *Enskog* (fp) till herr inrikesministern angående konsekven-
serna för mindre företagare av bestämmelserna om permitteringslön:

Vilka åtgärder kommer statsrådet att vidtaga för att mildra
konsekvenserna för mindre företagare – exempelvis med en anställd
över 55 år som på grund av minskad verksamhet måste sägas upp – av
gällande bestämmelser om permitteringslön i sex månader vilket kan
medföra att företagaren tvingas begära sig i konkurs?

Nr 182 Herr *Stridsman* (c) till herr finansministern angående gränsöver-
farten till Finland:

Vill statsrådet medverka till att gränsbor vid finska gränsen vid
gränsöverfart blir jämställda med gränsbor vid norska gränsen?

§ 15 Kammaren åtskildes kl. 14.55.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert